

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

FINANCOVÁNÍ PROTITURECKÉHO TAŽENÍ ROKU 1566
Z BERNÍ KRÁLOVSKÝCH MĚST A PODDANSKÉ SOBĚSLAVI

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.
Autor práce: Petr Petkov
Studijní obor: Historie – Zeměpis
Ročník: III.

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1948 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 21. července 2016

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Václavu Bůžkovi, CSc. jakožto vedoucímu práce za jeho rady a hlavně trpělivost při vzniku této práce. Poděkování patří taktéž Mgr. Petru Šťovíčkovi, Mgr. PhD. Tomáši Sterneckovi a Mgr. PhD. Jaroslavu Dibelkovi, kteří ochotně poskytovali pomoc, kdykoli jí byla potřeba. Nelze opomenout vděk mým nejbližším za jejich všeobecnou podporu.

Anotace

Roku 1566 vytáhlo stavovské vojsko české zemské vojenské hotovosti pod vedením Viléma z Rožmberka do Uher pomoci Turky obležené pevnosti Sziget. Tato bakalářská práce je zaměřena na financování tažení z berní královských měst a poddanské Soběslavi. První kapitola pojednává o historii habsbursko-tureckých konfliktů a o historiografii s tureckou tematikou. V jejím závěru jsou shrnuty prameny, které daly této práci vzniknout. Druhá kapitola obsahuje rekonstrukci celého protitureckého tažení roku 1566. Třetí kapitola rozebírá příspěvky jednotlivých královských měst na dané tažení. Ve čtvrté kapitole je analyzován berní rejstřík soběslavských měšťanů, který měl ukázat, jak byla taková berně vybírána v poddanském městě. Studii ukončuje závěr, kde jsou shrnuty výsledky bádání.

Anotation

In 1556 the expedition of the Bohemian troops led by William of Rosenberg marched to Hungary to help the fort Sziget besieged by Ottomans. This bachelor thesis focuses on campaign financing from resources of royal cities and tributary town Soběslav. The first chapter discusses history of the conflicts between Habsburgs and Ottoman Empire and historiography focused on Turkish topic. The conclusion of the chapter analyses primary sources helpful for this thesis. The second chapter reports the reconstruction of the whole process of the Anti-Turkish expedition in 1566. Third chapter deals with contributions of individual royal cities to help this expedition. The last chapter analyses the tax register of citizens from Soběslav, which had to show the way this tax was collected from here. The conclusion of the thesis summarizes results of research.

Obsah

1. ÚVOD	7
2. PROTITURECKÉ TAŽENÍ ROKU 1566	18
3. FINANCOVÁNÍ PROTITURECKÉHO TAŽENÍ ROKU 1566 Z BERNÍ KRÁLOVSKÝCH MĚST. 31	
4. TURECKÁ BERNĚ V SOBĚSLAVI	56
5. ZÁVĚR.....	65
6. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	68

1. ÚVOD

Lidskými dějinami se jako červená nit táhnou náboženské spory vyvolávající globální, krvavé a téměř neustálé konflikty. Náboženství představovalo pro člověka jednu ze základních životních priorit, kterou byl ochoten hájit, šířit ji nebo za ni v krajním případě položit život. Víra také sloužila jako vhodný prostředek pro uspokojení mocenskopolitických zájmů rozpínavých velmocí. Právě toto se stalo doktrínou osmansko-křesťanských vztahů v novověku.¹

Osmanská říše, která si od 14. století pod praporem půlměsíce začala ukrajovat křesťanská území na Balkánském poloostrově, vtáhla svou expanzí druhou stranu do dlouhotrvajícího válečného konfliktu. Křesťané však byli nejednotní a hlavní tíhu obrany proti jinověrcům nesla habsburská monarchie.² Právě ona sváděla s Turky tuhé boje převážně v Uherské nížině, kde se postupně ustálila frontová linie podél pásu pohraničních pevností.³ Pokud nápor Osmanů rostl a hrozil průlom fronty, panovník se svolením zemského sněmu vyslal do boje vojenskou zemskou hotovost.⁴ Ta byla svolána i v roce 1566, aby se v čele s Vilémem z Rožmberka zúčastnila protitureckého tažení s cílem pomoci Turky obležené chorvatské pevnosti Sziget.⁵ Sice se bojů nakonec nezúčastnila, při jejím vystrojování ale probíhaly obvyklé procesy, díky kterým hotovost může k tažení do válečného pole vůbec nastoupit. Hlavním motorem těchto procesů byly samozřejmě peníze. Právě hospodářské zázemí tažení z roku 1566 je předmětem této bakalářské práce. Důraz bude kladen na angažovanost jednotlivých měst při vyplácení císařem uvalené turecké berně. Mikrohistorická sonda do dějin rožmberského města Soběslavi v pozadí tohoto tažení by měla uvalené berní zatížení interpretovat v kontextu poddanských měst.

České země jako součást habsburské monarchie rozpínavostí Osmanské říše bezprostředně ohroženy nebyly. Realita války v Uhrách na ně však doléhala velmi citelně. Přestože muslimská hrozba pro tehdejší obyvatele představovala cizí, vzdálenou skutečnost, museli na obranu přispívat lidskými i materiálními prostředky. To ještě neplatilo počátkem 14. století, tedy v období vzniku Osmanské říše, který ovšem zároveň znamenal počátek

---

¹ Věra PICKOVÁ, Nucený úvěr českých měst a války v Uhrách v 16. a na začátku 17. století, *Historie a vojenství* 1968, s. 969-1004, zde s. 969.

² Miroslav ŽITNÝ, Keresztes 1596. Vytváření obrazu prohrané bitvy s Turky a její druhý život, *Český časopis historický* 111, 2013, s. 31-65, zde s. 31.

³ Boje měly převážně poziční charakter a táhly se podél pásu pohraničních pevností jako Ráb, Ostřihom, Vyšehrad, Kószeg etc.

⁴ Blíže Petr MAREŠ, Krajské mustrunky a krajští mustrheři v organizaci vojenské správy předbělohorských Čech (1565-1618), *Paginae historiae* 21, 2013, s. 291-314.

⁵ Více v kapitole Tažení roku 1566.

problémů pro její sousedy. Tehdy kníže Osman, vůdce kmenového státečku tureckých Oguzů v severozápadní Anatolii, získal nezávislost na slábnoucí seldžucké říši. Jejimi nepřáteli byla Byzanc a ostatní turecké kmeny, na nichž roku 1326 získali město Burca. Ta se stala jejich novou hlavní metropolí.⁶

Osmané však měli daleko vyšší ambice a jako cíl pro další expanzi si vybrali Evropu, konkrétně Balkánský poloostrov. První územní ztrátu v podobě poloostrova Gallipoli zaznamenala křesťanská strana v roce 1355. Osmané tak získali předmostí pro vpády do vnitrozemí.⁷ V tuto chvíli křesťanská Evropa však ještě brala turecké nebezpečí relativně na lehkou váhu a spoléhala na protitureckou koalici Srbska, Makedonie a Valašska. Ta ovšem vzala za své v roce 1371, kdy se po prohrané bitvě u Čirmenu rozpadla, díky čemuž Turci obsadili jih Bulharska, jižní Srbsko a Makedonii.⁸ Nové srbsko-bosenské spojení povolávalo do zbraně okolní státy. Na jejich stranu se postupně přidaly albánské, bulharské a uherské oddíly, které se střetly v červnu roku 1389 na Kosově poli s Osmany a jejich vazaly z podmaněných území. Výsledek bitvy, ve které padli i vrchní velitelé obou stran, zůstal sice nerozhodný, další činy uherského a polského krále Ludvíka I. z Anjou přinesly pouze oslabení křesťanských spojenců, díky čemuž došlo k upevnění osmanských pozic na Balkáně.⁹ Nástupiště pro vpád do Uher bylo vytvořeno. Teď už uherský král Zikmund Lucemburský věděl, že je zle a začal hledat v Evropě spojence pro předpokládané rozhodující střetnutí. Vytvořil křížácké vojsko, pod jehož praporem bojovali Francouzi, Burgund'ané, Italové, Němci, Češi, Poláci a Valaši. Ono rozhodující střetnutí přišlo 13. září 1396 u Nikopole, kde byla křížácká vojska drtivě poražena.¹⁰

Po bitvě u Nikopole Turci nepokračovali dále do střední Evropy, ale pouze stabilizovali poměry na Balkáně ve svůj prospěch. Situace si totiž žádala jejich pozornost v Anatolii. Osmanská říše se stala dalším dobovačným cílem kočovných hord z asijských stepí pod vedením obávaného vůdce Tamerlána.¹¹ Osmané po prohře u Ankary roku 1402¹² a ztrátě

---

⁶ Tomáš RATAJ, *České země ve stínu pŕlmesíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*, Praha 2002, s. 24.

⁷ TAMTÉŽ.

⁸ Vojtech KOPČAN, *Turecké nebezpečenstvo a Slovensko*, Praha 1986, s. 30.

⁹ Jan RYCHLÍK, *Dějiny Bulharska*, Praha 2000, s. 133.

¹⁰ V. KOPČAN, *Turecké nebezpečenstvo*, s. 34; hlavním zdrojem neúspěchu v této bitvě byla jistě taktická pochybení křížáckých vojsk. Celé křížové tažení se totiž neslo v duchu ideologie křížových výprav do Svaté země, což se hrubě nevyplatilo a mělo tragické následky v boji proti takticky i vojensky lépe vybaveným muslimským protivníkům.

¹¹ Též Timur, nebo Tímur Lenk.

¹² V této bitvě byl zajat a uvězněn sultán Baezid.

mnohých území na jihovýchodě země jen těžko získávali zpět svoji svrchovanost v postižených oblastech.¹³ Uvnitř Osmanské říše navíc vzniklo mocenské vakuum, díky čemuž se rozžula občanská válka, jež vážala většinu osmanských sil, které tak chyběly na uherské frontě. Za dané situace se král Zikmund Lucemburský mohl plně soustředit na řešení problémů s husity v Čechách.¹⁴ Války v Uhrách se opět rozhořely ve třicátých letech 15 století. Po sérii konfliktů byla roku 1444 vyhlášena další křížová výprava. V jejím čele stál král Vladislav a kladl si za cíl vyhnat Turky z Evropy.¹⁵ Tažení skončilo pro křesťany opět nezdarem a samotný král Vladislav¹⁶ našel v rozhodující bitvě u Varny smrt.¹⁷ Další obrovská rána pro celý křesťanský svět byl pád Konstantinopole roku 1453.¹⁸ I toto velké turecké vítězství neznamenovalo pokračování muslimského náporu v Uhrách a stejně jako po bitvě u Nikopole museli Turci hájit své východní hranice.¹⁹ I Matyáš Korvín využil relativní stability své jihovýchodní hranice a silně se angažoval v mocenskopolitickém boji ve střední Evropě. Doba míru ovšem nepřinášela úplný klid zbraní na osmansko-uherské hranici. Obě strany podnikaly za hranice loupeživé výpravy. Ty ale nebyly brány jako porušení míru oproti například obléhání pevností.²⁰

Do této doby se české země nacházely v relativním bezpečí. Bojiště byla hodně vzdálená a obyvatelstvo zužovaly mnohé větší a pro ně hlavně reálné problémy než strach z legendárních Turků. Nepřítel se ovšem přibližoval a s každým jeho geograficky se blížícím vítězstvím rostl ve střední Evropě strach z muslimů.²¹ Obzvláště dobytí Bělehradu roku 1521 sultánem Sulejmanem nastoupivším na trůn o rok dříve předznamenávalo zlé časy.²² Další katastrofou pro křesťanské zbraně byla porážka u Moháče v srpnu roku 1526,²³ v níž našel

---

¹³ Felix TAUER, Svět islámu. Dějiny a kultura, Praha, 1984, s. 175-176.

¹⁴ Blíže výběrově Petr ČORNEJ, Lipanská křížovatka, Praha 1992.

¹⁵ Hlavní turecké oddíly potlačovaly povstání v Karamansku a v Evropě zůstalo jen 7 000 mužů, rozesetých po pevnostech, které ale značně zpomalily postup křížáků k Černému moři, odkud se měli přeplavit k Cařihradu. Po uzavření míru v Karamansku vytáhl sultán do Evropy. Se čtyřicetitisícovým vojskem, přeplavil Bospor, u Varny dostihl křížáky a hladce zvítězil. V bitvě u Varny se ukázala důležitost kvalitní pěchoty (po tisícileté nadvládě jízdy) a janičáři se stali vzorem pro budování moderní evropské pěchoty.

¹⁶ Po jeho smrti se mu dostalo posměšné přezdívky Varenčík (zemřel v bitvě u Varny).

¹⁷ V. KOPČAN, Turecké nebezpečí, s. 36.

¹⁸ Blíže Steven RUNCIMAN, Pád Cařihradu, Praha 1970.

¹⁹ Tentokrát proti Persii, Egyptu a Sýrii.

²⁰ V. KOPČAN, Turecké nebezpečí s. 37.

²¹ K obrazu Turka a jeho reflexe v křesťanských státech blíže T. RATAJ, České země.

²² F. TAUER, Svět, s. 184 – 185.

²³ Blíže Zdeněk VYBÍRAL, Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526, Praha 2008.

smrt český a uherský král Ludvík Jagellonský.²⁴ Tímto vítězstvím Osmané získali klíč pro vpád do Uherské nížiny, který vyústil neúspěšným obléháním Vídně roku 1529.²⁵ O to samé se Sulejman pokoušel o 3 roky později, kdy další výprava proti Vídni ztroskotala u jihouherské pevnosti Kószegu.²⁶ Jelikož ani jedna strana neměla dostatek sil a prostředků k dosažení definitivního vítězství, bylo mezi oběma mocnostmi uzavřeno příměří, ovšem nevýhodné pro křesťany, díky kterému v Uhrách téměř na 10 let utichly zbraně.²⁷ Turci obrátili pozornost na svou východní hranici s Persií a do Středozemního moře. Oba soupeři teď hledali spojence v zahraničí i mezi místní šlechtou, která přecházela z jedné strany na druhou, až podepsali roku 1538 mír ve Velkém Varadíně, kde se vzájemně uznali a rozdělili si Uhry.²⁸ Jenže habsbursko-turecké míry netrvaly dlouho a už v roce 1541 po smrti Jana Zápolského si obě strany nárokovaly Budín. Ten nakonec padl do osmanských rukou a na dalších 145 let se stal centrem nového administrativního celku Osmanské říše, zvaného Budínský pašalík.²⁹

Ofenzivy a křehká příměří však trvaly nadále. Jeden z hlavních problémů představovala chorvatská pevnost Sziget. Ta byla pro svoji strategickou polohu a fakt, že ji drželi Habsburkové sultánovi trnem v oku. Proto se jí Sulejman snažil zmocnit. Obrana pevnosti a její případný pád byla v letech 1556 a 1566 císařem a českým zemským sněmem vyhodnocena jako akutní ohrožení českých zájmů. To stačilo k tomu, aby země Koruny české v obou případech vypravily na pomoc pevnosti zemskou vojenskou hotovost. V roce 1556 stál v čele tažení arcikníže Ferdinand Tyrolský. Tažení bylo úspěšné a pevnost zůstala v rukou Habsburků.³⁰ Roku 1566 vytáhla z českých zemí do Uher zemská hotovost pod vedením Viléma z Rožmberka. Zemskou hotovost ale provázela řada nepříjemností a bojů se nakonec vůbec nezúčastnila.³¹ Pevnost byla dobyta a spolu se všemi jejími obránci v boji padl i její

---

²⁴ T. RATAJ, *České země*, s. 18.

²⁵ Miloš MENDEL – Bronislav OSTŘANSKÝ – Tomáš RATAJ, *Islám v srdci Evropy. Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*, Praha 2007, s. 45.

²⁶ TAMTÉŽ, s. 46.

²⁷ Sultán přijal Ferdinanda za syna, což bylo nerovnoprávné postavení.

²⁸ V. KOPČAN, *Turecké nebezpečnostvo*, s. 38.

²⁹ M. MENDEL – B. OSTŘANSKÝ – T. RATAJ, *Islám*, s. 45.

³⁰ Václav BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (=Monographia historica 7), s. 135; blíže František KAMENÍČEK, *Výprava arciknížete Ferdinanda na pomoc obleženému od Turků Sigtetu roku 1556*, *Sborník historický* 4, 1886, s. 321-331.

³¹ Více v kapitole Protiturecké Tažení roku 1566.

velitel Mikuláš Zrinský ze Serynu.³² Sultán Sulejman se však vítězného konce obléhání a smrti Zrinského nedožil, protože zemřel přirozenou smrtí v jeho průběhu.³³

Smrtí sultána byla uzavřena další kapitola osmansko-křesťanských konfliktů. Mír v Edirne uzavřený roku 1568 zaručoval pětileté příměří.³⁴ Neochota bojovat za téměř patové situace na uherské frontě se projevila dalším obdobím relativního klidu bez vážnějších konfliktů. Díky tomu uherská fronta již nevážala tak velkou část vojenských sil jako v dobách válek. Osmané tedy dočasně obrátili svou pozornost do oblasti Středozemního moře. Zde se roku 1571 utkala velká námořní flotila sultána Selima II. u Lepanta se spojenými benátsko-španělskými silami vedenými Juanem de Austriou.³⁵ V památné bitvě byli Turci poraženi a křesťanská Evropa slavila. Tato šance zasadit nepříteli smrtelnou ránu ovšem zůstala neproměněna. Do počátku devadesátých let 16. století byl osmansko-habsburský mír několikrát prodloužen. Od roku 1590 turecké provokace na hranicích nabývaly takové povahy, že se z nich dalo usuzovat nové nepřátelství.³⁶ O tři roky později vypukla mezi oběma stranami válka, dnes nazývaná dlouhá nebo patnáctiletá. Šlo o vyčerpávající, dlouhotrvající konflikt, ukončený v roce 1606 žitvatorockým mírem.³⁷ Vítězství připadlo na stranu Osmanské říše. Po patnácti letech financování nákladné války se ale dá označovat jako vítězství Pyrrhovo. Už to nebyla stejná Osmanská říše jako za Sulejmanovy vlády. Po jeho smrti se v říši začaly objevovat příznaky stagnace. Vinou vlády méně schopných sultánů a náboženské indoktrinace Osmanská říše během staletí vnitřně slábla. Na poli evropské politiky zůstávali Osmané nadále silnými hráči. Potvrzovali to také v mnoha dalších konfliktech.³⁸ Roli „*ouhlavních nepřítel všeho křesťanstva*“ by jim však už přisuzoval jen málokdo.³⁹

Turecké nebezpečí v raném novověku bylo pro české země vzdálenou, přesto velmi silně společensky vnímanou hrozbou. Obraz Turka pronikal do mnoha sfér společenského života. Nepřímo tak ovlivňoval životy tehdejších lidí, a našel si proto místo v jejich pozůstalostech, které lze studovat. Zmínky o Turcích v různých typech pramenů přitáhly historiky mnohých zaměření. Ti na ně nahlíželi z různých úhlů pohledu, který se v průběhu času vyvíjel.

---

³² Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC – Pavel KRÁL, Jan Zrinský ze Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků, Praha 2009, s. 24-25.

³³ T. RATAJ, České země, s. 18.

³⁴ M. MENDEL – B. OSTŘANSKÝ – T. RATAJ, Islám v srdci Evropy, s. 190.

³⁵ J. RYCHLÍK, Dějiny, s. 152.

³⁶ Josef KOŘÁN a kol., Dějiny Čech a Moravy nové doby, I, Praha 1939, s. 405.

³⁷ M. MENDEL – B. OSTŘANSKÝ – T. RATAJ, Islám v srdci Evropy, s. 191.

³⁸ Například obléháním Vídně roku 1683.

³⁹ Podrobně rozebráno v práci Alan PALMER, Úpadek a pád Osmanské říše, Praha 1996.

Veškerá potřebná faktografie, jež souborně shrnuje dosavadní výsledky vědeckých bádání a zároveň badateli poslouží k prvnímu seznámení s danou problematikou, je obsažena v syntézách českých dějin. První syntéza českých dějin si našla místo v rozsáhlém díle Františka Palackého.⁴⁰ Je dovedena do roku 1526, psána v romantickém stylu a střetává se zde problematika češství a němectví. Ve své práci však Palacký musel k dějinám přistupovat jako k celku. Proto nemohl opomenout tureckou hrozbu, která podle něj byla „*veledůležitá pro Evropu i pro celé křesťanstvo*“.⁴¹ Podobné se dá říci i o Václavu Vladivojovi Tomkovi. Ten svou práci nazval Dějepis města Prahy a její dvanáctý svazek končí rokem 1608.⁴² A jelikož Praha byla jevištěm či středobodem české politiky, promítalo se v ní turecké nebezpečí ve stejné míře, jako jím byly zatíženy celé země Koruny české. Ve snaze volně navázat na řadu České dějiny,⁴³ v šedesátých letech 20. století dovedenou do roku 1464, vznikla z pera Josefa Macka práce s názvem Jagellonský věk v českých zemích.⁴⁴ Autor se vydal novým směrem a zaměřil se především na specifické aspekty každodennosti obyvatel zemí Koruny české za jagellonské éry. Turecká otázka je zde na vedlejší koleji. Zůstala na ní i v edici Velké dějiny zemí Koruny české jako prvním dokončeném projektu vydání kompletních dějin českých zemí.⁴⁵ Raného novověku se týká jejich sedmý svazek. Hlavní roli zde hraje vnitřní politika tehdejšího státu. Turecká hrozba si nenašla pevné místo ani v nejnovější české raně novověké syntéze z per badatelů Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Řeší se zde sociální dějiny, vycházející z kolektivních identit a jejich proměn, které Turky tolik ovlivněny nebyly.⁴⁶

Česká syntetická díla se tureckým nebezpečím zabývala pouze v nezbytně nutné míře. Pojednání o Turcích sloužila spíše jako doplnění pro pochopení kontextu dobových problémů. To ale neznamená, že by tato otázka byla historiky jakkoli opomíjena. Právě témata s Turkem v pozadí se stala cílem pro historiky mnohých zaměření již v 19. století. Tehdejší německá pozitivistická historiografie Leopolda Rankeho měla tendenci přeceňovat německé zásluhy na obraně střední Evropy před osmanským nebezpečím.⁴⁷ Tento fakt se snažili vyvrátit čeští

---

⁴⁰ František PALACKÝ, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, I-V, Praha 1876.

⁴¹ TAMTÉŽ, s. 185.

⁴² Václav Vladivoj Tomek, Dějepis města Prahy, I-XII, Praha 1855-1901.

⁴³ Tato řada bývá také označována jako Leichterovy české dějiny.

⁴⁴ Josef MACEK, Jagellonský věk v českých zemích I-IV, Praha 1992-1999.

⁴⁵ Petr VOREL a kol., Velké dějiny zemí Koruny české VII. 1526 – 1618, Praha - Litomyšl 2005.

⁴⁶ Václav BŮŽEK a kol., Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty, Praha 2010.

⁴⁷ Jaroslav PÁNEK, Podíl předběllohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi, Československý časopis historický 36, 1988, s. 856-872; 37, 1989, s. 71-84, zde s. 864.

pozitivisté Antonín Rezek⁴⁸ či Kamil Krofta.⁴⁹ Ti se pokusili vypočítat reálné válečné zatížení českých zemí. Kamil Krofta do této otázky zapojil i mezinárodní aspekt. Pozitivisticky laděná historiografie konce 19. a počátku 20. století opírající se především o studium sněmovních a právních písemností se zasloužila o vznik studií popisujících také politické a vojenské události.⁵⁰ Jejím plodem byl i popis průběhu již zmiňovaného protitureckého tažení roku 1556 Františkem Kameníčkem.⁵¹ Diplomacie prvních dvou let patnáctileté války se dostala do popředí zájmu Josefa Matouška.⁵²

Novým směrem se vydal Josef Polišínský, který se jako první pokusil o sondu do veřejného mínění předbělohorských Čech. Také poukázal na to, že Turek nebyl jediným vážným nepřítelem habsburské monarchie, protože byla vnitřně rozpolcená a na jejím vlastním území probíhaly mezi domácí šlechtou tuhé boje o moc.⁵³ Císařovou finanční politikou a hlavně zadlužeností měst zemí Koruny české v 16. století vůči němu se zabývala Věra Picková.⁵⁴ Z jejího pera pochází i líčení slabých stránek vojska a špatného hospodaření s tureckými berněmi.⁵⁵ Kulturní hledisko jako první ve svém díle zohlednil Felix Tauer v práci o dějinách islámu jako celku.⁵⁶ Dobové vojenství souborně shrnuje druhý díl Vojenských dějin Československa, kde jsou na modelových příkladech popisně ukázány všechny aspekty tehdejšího válečnictví.⁵⁷ Práci o tom, jak se turecké nebezpečí dotýkalo dnešního slovenského území, uchopil Vojtěch Kopčan v širším kontextu tureckých válek. Tento slovenský historik se zaměřil především na půtky v tehdejších Horních Uhrách.⁵⁸ Návratu rekonstrukcí protitureckých tažení se česká historiografie dočkala díky badatelskému úsilí Václava Bůžka, jehož pozornosti neuniklo tažení roku 1594 vedeného Petrem Vokem.⁵⁹ Metodologicky podobné otázky si autor kladl také při analýze vyzbrojování města Třeboně

---

⁴⁸ Antonín REZEK, Čechové v tureckých válkách, Lumír 5, 1877, s. 548-550, 566-568.

⁴⁹ Kamil KROFTA, My a Maďaři v bojích s Turky, Praha 1934.

⁵⁰ František KOREŠ, Válka v myšlení a každodenním životě nižší šlechty na jihu Čech koncem 16. a počátkem 17. století, České Budějovice 2013 (Diplomová práce), s. 18.

⁵¹ F. KAMENÍČEK, Výprava.

⁵² Josef MATOUŠEK, Turecká válka v evropské politice v letech 1592-1594, Praha 1935.

⁵³ Jiří HRUBEŠ – Josef POLIŠENSKÝ, Turecká otázka, uherská povstání a veřejné mínění předbělohorských Čech, Historický časopis 7, 1959, s. 74-103.

⁵⁴ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr.

⁵⁵ Věra PICKOVÁ, Císařské vojsko v Uhrách v 16. století očima současníků, Historie a vojenství 1965, s. 789-799.

⁵⁶ F. Tauer, Svět.

⁵⁷ Vojenské dějiny Československa II, Praha 1985-1989.

⁵⁸ V. KOPČAN, Turecké nebezpečí.

⁵⁹ Václav BŮŽEK, Protiturecké tažení z roku 1594 (Hospodářské a politické aspekty generalátu Petra Voka z Rožmberka), Jihočeský sborník historický 58, 1989, s. 53-66.

ze strachu před pasovským vpádem.⁶⁰ K problému podílu jednotlivých zemí na obraně střední Evropy proti osmanskému nebezpečí se na konci osmdesátých let vrátil Jaroslav Pánek. Přinesl objektivní rozřešení vyjádřením vztahu mezi reálným ohrožením státu a jeho skutečného příspěvku k boji proti tureckému nebezpečí.⁶¹

Po roce 1989, kdy se do Čech dostávaly vlivy západní historiografie, se změnil celkový přístup k turecké problematice. Monografie, které začaly vznikat v devadesátých letech a věnovaly se osobnostem 16. století, nemohly tureckou otázku opomíjet, ať už byla jejich souvislost s potlačováním muslimské hrozby jakákoli. To byl případ Jaroslava Pánka. Ten se ve svých monografiích věnovaným posledním Rožmberkům Osmany nejednou zabýval.⁶² S protitureckým tažením roku 1566 je neodmyslitelně spjat rod Zrinských ze Serynu, jehož členové byli hrdými obránci křesťanských zemí. Jan Zrinský ze Serynu, který vzešel z manželství Mikuláše Zrinského ze Serynu a Evy z Rožmberka, strávil většinu svého života v českých zemích se sídlem na zámku Rožmberk. Toto sídlo za jeho pobytu zaznamenalo velký rozkvět, jenž se stal objektem zájmu kolektivu historiků vedeného Václavem Bůžkem při zpracovávání Zrinského monografie.⁶³ Postoj české šlechty k boji s Osmany šlechticům napomáhal ve strategicky složitém zápase o společenský úspěch. Tyto strategie se staly badatelským zájmem Petra Mati, který o nich zpracoval obsáhlou monografií.⁶⁴

Turek, jenž byl v křesťanských státech vnímán jako *“ouhlní nepřítel všeho křesťanstva“*, se do povědomí české šlechty dostal pomocí dobové publicistiky. Ta měla ovlivnit šlechticovo myšlení a vytvořit tak v něm zkreslený obraz Turka. Na první sondu Josefa Polišenského do povědomí obyvatel předběllohorských Čech navázal svým dílem Tomáš Rataj, jenž na základě studia dobové literatury zkonstruoval obraz Turka vykreslený dobovými písemnostmi v raném novověku.⁶⁵ Vliv francouzské školy Annales je znát na práci Zdeňka Vybírala o bitvě u Moháče, v níž se zaměřil na psychologické pozadí celé bitvy a jejích účastníků.⁶⁶ Metodologickou inovaci v podobě vytvoření komunikativního obrazu bitvy přinesl svou studií Miroslav Žitný. Ten se zabýval nejen konkrétním průběhem

---

⁶⁰ Aleš STEJSKAL – Václav BŮŽEK, Výzbrojní program Petra Voka z Rožmberka (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože), *Folia historica bohemia* 15, 1991, s. 179-268.

⁶¹ J. PÁNEK, Podíl.

⁶² Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.

⁶³ V. BŮŽEK – O. JAKUBEC – P. KRÁL, *Jan Zrinský*.

⁶⁴ Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004.

⁶⁵ T. RATAJ, *České země*; TÝŽ, *Ouhlní nepřítel všeho křesťanstva. Turci v obrazech a představách raného novověku*, *Kuděj* 1, 1999, č. 2, s. 22-37; M. MENDEL – B. OSTŘANSKÝ – T. RATAJ, *Islám*.

⁶⁶ Z. VYBÍRAL, *Bitva*.

a předehtrou samotné bitvy. Dokázal ji také zaplnit některými jejími aktéry a věnoval se jejímu propagandou šířenému obrazu v české společnosti.⁶⁷

Metodologicky přínosná byla mikrohistorická díla Jana Kiliána a Tomáše Sternecka, které zachycují každodennost jednotlivce na pozadí velkých dějin, demonstrovanou na městě Mělníku,⁶⁸ resp. Brně,⁶⁹ ovšem ne výlučně v kontextu tureckého nebezpečí. Autoři na základě rozličných druhů pramenů dokázali vytvořit relativně komplexní obraz společnosti v tehdejších městech.

Bakalářská práce se opírala o heuristickou základnu pramenů vydaných i nevydaných. Z těch vydaných měla největší význam pramenná edice Regesta fondu Militare.⁷⁰ Jak již z názvu vyplývá, edice obsahuje záhlavní registry pramenů spojených s vojenskými záležitostmi státu. Zachycuje komunikaci mezi panovníkem a stavy. Panovník stavům vydával příkazy ohledně svých finančních a berních požadavků k pokrytí vojenských výdajů, proti kterým se stavové usilovně bránili. Proto tato edice pro tuto práci znamenala hlavní zdroj informací. Přínosná byla hlavně díky svému rozsahu co do objemu, ale také díky faktu, že obsahuje registry písemností, jejichž agenda přesahuje hranice Království českého. Edici však i přes svůj rozsah, škodí určitá torzovitost některých svědectví. Důvodem je jistě fakt, že se potřebné písemnosti zkrátka nedochovaly.

Písemnosti diplomatické a právní provenience obsahuje i edice Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu.⁷¹ Zde jsou nashromážděny záznamy jednání mezi panovníkem a stavy na zemských sněmech. Panovník stavům vydával nařízení, práva, povinnosti, privilegia, ale také zde probíhalo rokování o svolávání zemské hotovosti. Jelikož jsou předmětem této práce finance, nebyla pro ni tato edice natolik zásadní jako Regesta fondu Militare. Přínosné byly údaje o svolávání zemské hotovosti. Pomohly v diplomatické rovině objasnit pozadí protitureckého tažení roku 1566. Ani tato edice ale neodpoví badateli na všechny jeho otázky. Na vině není jenom nedochovanost jednotlivých pramenů. Edice zdaleka není dokončena a nevydané písemnosti jsou uloženy v Národním archivu.⁷²

---

⁶⁷ M. ŽITNÝ, Keresztes 1596, s. 31-65.

⁶⁸ Jan KILIÁN, Válka ve městě, město ve válce: Mělník 1618 – 1648, České Budějovice 2008.

⁶⁹ Tomáš STERNECK, Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s Vysokou Portou (1593 – 1606), Praha 2006.

⁷⁰ František ROUBÍK (ed.), Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra Republiky československé v Praze I, Praha 1937. Pokračování se ujal Václav Líva, který práci dovedl až do poloviny 17. století. Václav LÍVA (ed.), Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra Republiky československé v Praze II-III, Praha 1938.

⁷¹ Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu III, Praha 1880.

⁷² Její 15. díl končí rokem 1611.

Poslední využitou pramennou edicí byly *Životy posledních Rožmberků* z pera rožmberského kronikáře Václava Březana.⁷³ Edice poskytuje cenné informace ze soukromí velitele tažení Viléma z Rožmberka. Je zde soupis Vilémových „nejvyšších“ mužů v tažení a jejich platy.⁷⁴ Jinak se ale autor soustředí na vnitřní fungování rožmberského dominia. Proto bylo toto dílo citováno pouze okrajově.

Nevydané prameny využité při vzniku této práce se nacházely ve Státním oblastním archivu v Třeboni a ve Státním okresním archivu v Táboře. Sbíрка treboňského archivu *Historica* obsahuje prameny osobní i úřední povahy, ze kterých je možné hlouběji rekonstruovat průběh tažení. Jelikož z nich ale čerpali i historici, z jejichž studií vycházela i tato práce, došlo k citaci ze sbírky *Historica* pouze jednou.⁷⁵ Mnohem více citovány byly písemnosti ze Státního okresního archivu v Táboře. Ten obsahuje fond Archiv města Soběslavi, známý svým rozsahem a uspořádáním. Bohužel se drtivá většina jeho písemností netýká událostí poloviny 16. století, přesto obsahuje důležité listiny a privilegia týkající se právní podstaty města, zápisy změn městských rad či berní rejstřík soběslavských měšťanů na válku proti Turkům z roku 1566.⁷⁶ Současný stav daného fondu vděčí hlavně práci výborných archivářů a historiků zabývajících se dějinami Soběslavi. Jejich odkaz, získaný studiem nepřehledného množství archiválií týkajících se města, zejména městských knih, ve formě uceleného přehledu dějin města, jeho správy, obyvatel nebo držeb městských nemovitostí lze nalézt například ve fondech pozůstalostí Jana Lintnera nebo Matěje Fischera.⁷⁷ Informace z těchto fondů postačily k nastínění základní struktury fungování města Soběslavi v polovině 16. století.

Studium výše zmíněných pramenů a literatury dopomohlo ke stanovení základních badatelských otázek. Ještě před samotnou rekonstrukcí protitureckého tažení roku 1566 bylo nezbytné nastínit politickou situaci v zemi a způsob obrany v rámci jejího akutního ohrožení prostřednictvím vyslání zemské vojenské hotovosti. Nemohly být opomenuty principy jejího svolávání a s ním spojené dlouhotrvající stavovské rozpory. Za účelem přiblížení otázky financování tažení především královskými městy došlo ke zhodnocení dobového finančnictví

---

⁷³ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 212.

⁷⁵ SOA Třeboň, *Historica*, sign. 4696A.

⁷⁶ SOKA Tábor, Archiv Města (dále jen AM) Soběslav, inv. č. 1, sign. I A 1/1, kart. 1; TAMTÉŽ, inv. č. 2, sign. I A 1/2, kart. 1; TAMTÉŽ, inv. č. 4, sign. I A 1/4, kart. 1; TAMTÉŽ, inv. č. 5, sign. I A 1/5, kart. 1; TAMTÉŽ, inv. č. 1549, sign. IV A 5/1, kart. 527.

⁷⁷ SOKA Tábor, Osobní archiv (dále jen OA) Matěje Fischera, inv. č. 8, kart. 1; TAMTÉŽ, inv. č. 2; TAMTÉŽ, OA Jana Lintnera, sign. C 56, inv. čís. 177/ 1 – 4.

a berní situace v zemi. Povinností se stala rekonstrukce celého protitureckého tažení se všemi jeho svérázy i neslavným koncem. K lepšímu pochopení tíhy berního zatížení královských měst bylo třeba tento stav charakterizovat. Jedním z hlavních úkolů této práce bylo třeba vnést světlo do složitých vyjednávání městského stavu s českou komorou, případně s králem o výši vlastního berního zatížení. Cílem se stalo analyzovat tato jednání a vytvořit tak určitý klíč ke strategiím při vyjednávání obou stran. Ten šlo získat pouze zhodnocením výsledků jednání s přihlédnutím ke královským požadavkům, výslednému příspěvku měst či k jejich lokalizaci podle krajů. Zajímavé odpovědi přineslo také porovnání vyjednávacích strategií měst podle účasti na té které straně při stavovském povstání roku 1547. K hlubšímu objasnění celé problematiky dopomohla i analýza berního rejstříku soběslavských měšťanů pro zmiňované tažení. Práce se i přes nedostatek vhodných pramenů pokusila odpovědět na otázky jak, odkud, kým a podle čeho se taková berně v poddanském městě vybírala.

2. PROTITURECKÉ TAŽENÍ ROKU 1566

Jak již bylo výše zmíněno, turecké nebezpečí bylo pro české země vzdálenou hrozbou. Ovšem jejich účast na obraně proti „*dědičnému nepříteli*“ byla výrazně odlišná před a po roce 1526. Země Koruny české se po bitvě u Moháče a smrti českého krále Ludvíka Jagellonského staly součástí habsburských držav, které přímo sousedily s územími ovládanými Osmany. S novými pány přišli i noví („*odvěci*“) nepřátelé. Role českých zemí při potlačování oné vzdálené hrozby se z občasných účastí na křížových výpravách změnila v zemskou záležitost v rámci ochrany habsburských držav před Turky.⁷⁸

Již od dob středověku stát při svém přímém vojenském ohrožení používal na vlastní obranu vojenskou sílu tvořenou z osob k tomu určených – vojenskou zemskou hotovost. Ovšem jak je známo, válka je nákladná a nebezpečná. Proto byla pro většinu lidí nepopulární záležitostí a právě svolávání zemské vojenské hotovosti tradičně přinášelo mnohé komplikace. Ty se projevovaly hlavně ve vztazích mezi panovníkem a stavy, kteří se žárlivě snažili střežit svá práva. Obě strany si přisuzovaly poslední slovo při rozhodování ohledně konečné podoby svolané vojenské hotovosti. Zlomovým okamžikem a zároveň velkým dílčím vítězstvím stavů se stalo potvrzení jejich privilegií v první volební kapitulaci v českých dějinách.⁷⁹ Jan Lucemburský se při své korunovaci roku 1311 českým stavům mimo jiné zaručil, že zemská hotovost bude sloužit pouze k obraně vlastního území a jakékoli mise za jeho hranice mohou být uskutečněny pouze se souhlasem sněmu. Navíc by tyto anabáze byly hrazeny z královské pokladny. Aby tomu všemu král předešel, používal za hranicemi země vojsko složené z námezdních žoldněřů.⁸⁰ Takto byla nastavena pravidla tohoto zápasu, která v nepříliš pozměněné podobě zůstala v platnosti zhruba do poloviny 17. století, kdy systém vojenských zemských hotovostí začal být již příliš zastaralý, nedokázal efektivně reagovat na nastalé nebezpečí a byl postupně nahrazen systémem využívání stálé profesionální armády.⁸¹

V zemích nově utvořeného habsburského soustátí nabývalo počátkem 16. století na důležitosti i žoldněřské vojsko. Žoldněři se totiž často stávali panovníkovým nástrojem při potlačování vnitřních nepřátel.⁸² Nezřídka byli nasazováni i proti Turkům. Jejich vydržování bylo sice velice nákladné, svou kvalitou a výzbrojí však značně převyšovali

---

⁷⁸ Vojenské dějiny Československa II, s. 16.

⁷⁹ Tzv. inaugurační diplomy.

⁸⁰ Jiří ŠVANCAR, Systém zemských hotovostí v Čechách a na Moravě na přelomu 16. a 17. století, Pardubice 2013 (Diplomová práce), s. 6.

⁸¹ Vojenské dějiny II, s. 151.

⁸² Při konfliktech jako německá selská válka, český stavovský odboj, boj proti Janu Zápolskému atd.

úroveň domácích odvedenců. Z tohoto důvodu se na jejich služby často obracel nejen panovník, ale také bohatí šlechtici.⁸³ Uhersko ale pro žoldnéře nebylo oblíbenou destinací. Po Evropě se totiž šířily zprávy o krutém zacházení s křesťanskými zajatci. Proto se zkušenější vojáci raději nechávali najímat na západoevropská bojiště,⁸⁴ která pro ně znamenala větší jistoty v žoldnéřském řemesle.⁸⁵

Ferdinand Habsburský se ve snaze centralizovat rozsáhlé soustátí pokoušel prosadit i společné vojenství všech korunních zemí. Částečně se mu to podařilo až v roce 1556, kdy zřídil dvorskou válečnou radu.⁸⁶ Byl to orgán, jemuž náležela péče o vojenské záležitosti celé habsburské monarchie, zejména pak o společnou obranu proti Turkům. Tento program ovšem ještě dlouho zůstal pouze v teoretické rovině, nadále se pokračovalo ve vysílání těžkopádných zemských hotovostí z každé korunní země zvlášť.⁸⁷ Konečné slovo v otázce způsobu svolávání, rozsahu, výzbroje a výstroje zemské hotovosti či jiné žádosti o pomoc proti Turkům náleželo do kompetence zemského sněmu. Ten mohl být svolán pouze panovníkem. Jednalo se na něm o královských návrzích či propozicích, případně o žádostech jeho účastníků. Konečné usnesení bylo králem podepsáno a následně zapsáno do zemských desek, čímž se stalo zemským zákonem závazným pro celou stavovskou obec.⁸⁸ Celý tento proces byl nesmírně složitý a zdoluhavý. Cílem Ferdinanda I. bylo reformovat jej.⁸⁹

V předbělohorském období však byly sněmy téměř výhradně svolávány z důvodu potřeby protitureckých akcí.⁹⁰ Sice mezi českými šlechtici panoval strach z možného tureckého vpádu, jejich ochota významně přispívat na prevenci proti němu byla malá. Nepomohl ani tlak habsburské propagandy, která měla tendence vážnost tohoto nebezpečí značně nadsazovat. Stavové tak měli tendence se svým válečným příspěvkům vyhnout nebo je alespoň snížit na co nejnižší přijatelnou míru.⁹¹ Královské sněmovní protiturecké požadavky měly různé formy. Nejčastěji šlo o povolování různých protitureckých berní a najímání žoldnéřských vojsk.⁹² Méně často probíhala jednání o svolání zemské hotovosti či osobní

---

⁸³ Podrobně Vojenské dějiny II, s. 32-39.

⁸⁴ Zejména do Nizozemí a najímat se nechali na obě bojující strany.

⁸⁵ Vojenské dějiny II, s. 33. Západoevropská bojiště pro žoldnéře znamenala především větší jistotu v tom, že budou pravidelně dostávat žold a případná kořist bude v nizozemských městech větší než ve zpusťšeném Uhersku.

⁸⁶ P. MAREŠ, Krajské mustrunky, s. 291.

⁸⁷ TAMTÉŽ.

⁸⁸ Vojenské dějiny II, s. 52.

⁸⁹ Například založení dvorské válečné rady.

⁹⁰ P. MAREŠ, Krajské mustrunky, s. 292.

⁹¹ Jaroslav PÁNEK, Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Praha 1998, s. 128.

účasti stavů na tažení za hranice země.⁹³ Ovšem nic z toho, jako formální důkaz uznání moci stavů nad panovníkem, nemohl panovník prosadit bez souhlasu stavů. Ti svého oprávnění náležitě využívali a složitá sněmovní jednání obraceli ve svůj prospěch. Snaha Ferdinanda I. o zjednodušení jednání sice byla patrná,⁹⁴ avšak vítězství na tomto poli by znamenalo ztrátu jiných králových výsad a tím oslabení panovnického centralismu.⁹⁵

Sněmovní jednání v první polovině 16. století byla tedy charakteristická zdoluhavým hledáním kompromisů mezi maximalistickými požadavky panovníka a opatrností stavů, kteří se ostražitě bránili jakémukoli vydávání jejich peněz.⁹⁶ Přes všechny komplikace jednání nacházela smířlivé konce. V otázce protitureckých berní byla před rokem 1567⁹⁷ pravidla nastavena tak, že se daň vybírala jako určitá částka vyměřená podle velikosti movitého a nemovitého majetku stavů a jejich poddaných.⁹⁸ Roli hrál také samozřejmě stupeň nebezpečí, které z turecké strany hrozilo. Podle něj se stanovovala výše požadovaných příspěvků. Toto všechno se vyměřovalo na základě příznávacích listů a celkového odhadu počtu osedlých. Stavové si ovšem tyto odhady prováděli sami, což jim samozřejmě nahrávalo k podvodnému jednání. Ohodnocování majetku nemohlo být prováděno před každým výběrem daní.⁹⁹ Proto byly určující výsledky příznávacích listů z let minulých. Pro tažení v roce 1566 byly určující výsledky z roku 1557.¹⁰⁰ Stavové také na sněmech požadovali záruky za to, že od nich vybrané finanční prostředky budou použity pouze k tomu, k čemu jsou určeny. Tedy k boji proti Turkům. Sami si kontrolovali, že se z jejich prostředků opravdu budou stavět či opravovat pohraniční pevnosti, najímat žoldnéři atd.¹⁰¹

Na sněmech se často projednávaly žádosti panovníků o vybrání prostředků na mobilizaci žoldnéřského vojska. Peníze na ně pocházely z vybraných berní či jiných sbírek nebo z půjček poskytnutých od stavů panovníkovi.¹⁰² Každá žoldnéřská jednotka měla svého velitele, jakéhosi válečného podnikatele, který jednotku sestavil, velel jí a byl tak jejím majitelem. Velitel byl k dispozici panovníkovi nebo stavovské obci, od kterých dostal peníze

---

⁹² P. MAREŠ, Krajské mustrunky, s. 292.

⁹³ TAMTÉŽ.

⁹⁴ Ferdinand I. například chtěl, aby stavové povolovali turecké berně či vojenskou hotovost v delším časovém horizontu, aby se scházeli místo na zemských sněmech na sněmech generálních či na jakémsi společném sněmu pro celou monarchii.

⁹⁵ J. PÁNEK, Vilém, s. 128.

⁹⁶ T. STERNECK, Město, s. 137.

⁹⁷ V roce 1567 sněm prosadil vybírání berně podle počtu osedlých poddaných a z domů ve městech (tzv. domovní berně).

⁹⁸ P. MAREŠ, Krajské mustrunky, s. 293.

⁹⁹ Takzvané šacuňky.

¹⁰⁰ Vojenské dějiny II, s. 54.

¹⁰¹ P. MAREŠ, Krajské mustrunky, s. 293.

¹⁰² TAMTÉŽ.

a právo na sestavení vojska. Byla-li jednotka kompletní, mohla být předvedena k přehlídce,¹⁰³ kde se prověřila její způsobilost k boji. Teprve po úspěšné přehlídce mohla jednotka vstoupit do služeb panovníka či stavů a získala právo na sjednaný žold, jehož výše byla upravována královskými výnosy nebo usnesením sněmů a verbovacími listy.¹⁰⁴ Žoldněřské jednotky byly povětšinou najímány k plnění úkolů za hranicemi zemí Koruny české, kde nahrazovaly a doplňovaly vojsko zemské. Svou cenu jejich zaměstnavatelům vraceli rychlou mobilizací, pružností pohybu a relativní profesionalitou.¹⁰⁵

Protiturecká obrana měla být ale primárně záležitostí vojenské zemské hotovosti. Právě nefunkčnost tohoto systému nabízela větší možnosti k uplatnění žoldněřským jednotkám. Přes všechny reformní snahy panovnické dynastie¹⁰⁶ zůstávala situace neměnná.¹⁰⁷ Možná tomu ani jinak být nemohlo. Zemskou vojenskou hotovost představovalo stavovské vojsko složené z vrchnosti a jejích poddaných. Právě tento fakt hovoří za vše. Tehdejší obyvatelé zemí Koruny české neměli na válce žádný velký zájem, čemuž také odpovídaly výsledky tažení. Na jeho počátku měla vrchnost za úkol postavit na vlastní náklady, podle výše svého majetku nebo počtu poddaných na panství,¹⁰⁸ určitý počet jízdních a pěších bojovníků.¹⁰⁹ Stejně jako šlechta se na vystrojování zemské hotovosti podílela města. Ovšem s tím rozdílem, že města byla navíc zodpovědná za zásobování vojska střelivem a prachem, což nesla velice tíživě.¹¹⁰ Přesný počet vojska, které mělo být postaveno, byl stanoven rozhodnutím zemského sněmu. Shromážděné vojsko bylo vlastně uskupením poměrně dobře vyzbrojených, ale špatně vycvičených obyvatel měst a venkova.¹¹¹ Vojáci se museli sejít ve svém krajském centru, kde je čekala přehlídka a složení slibu věrnosti stavům jako důkaz jejich moci vůči panovníkovi.¹¹² Odtud se odebrali do zemského svolávacího centra, odkud byli následně posláni na bojiště.¹¹³

---

¹⁰³ Neboli k mustrunku. Byl prováděn k tomu určenými úředníky (mustrhery), kteří pořídili seznam vojáků a zkontrolovali jejich vojenskou odbornost, výzbroj a výstroj.

¹⁰⁴ Vojenské dějiny II, s. 54 - 55.

¹⁰⁵ P. MAREŠ, Krajské mustrunky, s. 294.

¹⁰⁶ Habsburkové si přáli například zřízení stálé zemské hotovosti, aby nemuseli na sněmech znovu žádat stavy o její svolání nebo již zmíněné začlenění české zemské hotovosti do centralizované obrany na úrovni monarchie nebo zemí Koruny české.

¹⁰⁷ P. MAREŠ, Krajské mustrunky, s. 295.

¹⁰⁸ Z každých 10 000 kop grošů českých mohlo být postaveno 15 mužů (v roce 1538) nebo také 50 (1531). V opačném případě se stavěl každý pátý, desátý nebo třeba třicátý člověk.

¹⁰⁹ Vojenské dějiny II, s. 54.

¹¹⁰ J. ŠVANCAR, Systém, s. 6.

¹¹¹ Vojenské dějiny II, s. 54.

¹¹² Ve druhé polovině 16. století vstupuje do organizace zemské správy kvůli problematickému svolávání zemské hotovosti krajská vojenská přehlídka (mustrunk). Čechy v té době byly rozděleny do čtrnácti krajů:

Pokud bylo ohrožení země velké a na její obranu nestačila zemská hotovost, bylo na sněmu projednáváno osobní tažení šlechticů do válečného pole.¹¹⁴ Mobilizační výzva se v případě nebezpečí válek s Turky vztahovala na všechny pány, rytíře, erbovní měšťany a jejich příbuzné, vlastnili-li v zemi nějaký nemovitý majetek.¹¹⁵ Stavové se k tažení připojili pouze v případě, že se jej účastnil i sám panovník.¹¹⁶ Ten je ale podle zemského zřízení k tažení nesměl žádným způsobem nutit.¹¹⁷ Válečnictví v 16. století již ovšem nebylo hlavní šlechtickou ctností.¹¹⁸ Cílem většiny šlechticů při nastalém nebezpečí bylo vyhnout se mu nebo alespoň dělat všechno pro to, aby se vrátili bez úhony domů. Mnoho z nich se tak tažení vůbec neúčastnilo a panovníka zasypávali dopisy plnými rozmanitých omluv a výmluv.¹¹⁹ Proto bylo třeba do čela vojska postavit někoho, komu by se podařilo všem nežádoucím elementům alespoň z části zabránit. Hledal se vysoce vážený šlechtic, jehož autorita bude silným nástrojem k postavení co největšího vojska nebo přinejmenším k zabránění hromadné dezerce. Velitelovy vojenské schopnosti a zkušenosti proto nebyly tolik žádoucí. Hlavním požadovaným atributem byla kromě organizační schopnosti jeho zámožnost.¹²⁰ Vojsko bylo totiž potřeba zajistit potravinami a penězi. Když ovšem nepřicházely peníze od zemské vlády, musel velitel vše hradit z vlastní kapsy.¹²¹ Nejvyšší muž měl takřka neomezené pravomoci, ale nesměl táhnout jinam, než kam přikazovalo rozhodnutí sněmu.¹²² Po ukončení tažení velitel skládal účty stavům, aby jim dokázal, že se na tažení nijak neobohatil.¹²³ Tuto nevděčnou funkci ve druhé polovině 16. století shodou okolností zastávali dva poslední Rožmberkové. Kromě Viléma z Rožmberka v roce 1566 to byl také jeho bratr Petr Vok roku 1594.¹²⁴ Do válečných operací však nezasáhla ani jedna z výprav.¹²⁵ Vilém z Rožmberka si může připsat k dobru, že jeho hotovost alespoň překročila hranice země.¹²⁶

Bechyňský, Boleslavský, Čáslavský, Hradecký, Chrudimský, Kouřimský, Litoměřický, Plzeňský, Prácheňský, Podbrdský, Vltavský, Rakovnický, Slánský a Zatecký.

¹¹³ J. ŠVANCAR, *System*, s. 7.

¹¹⁴ P. MAREŠ, *Krajské mustrunky*, s. 294.

¹¹⁵ Václav BŮŽEK, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, s. 79.

¹¹⁶ J. PÁNEK, *Podíl*, s. 871.

¹¹⁷ TÝŽ, *Vilém*, s. 143; *Sněmy české III*, s. 241-242.

¹¹⁸ P. MAŤA, *Svět*, s. 440; přestože někteří páni a rytíři získávali ostruhy jako vojáci, hlavními šlechtickými atributy v 16. století byly především původ, majetek a životní styl.

¹¹⁹ J. PÁNEK, *Vilém*, s. 142.

¹²⁰ P. MAŤA, *Svět*, s. 451.

¹²¹ J. PÁNEK, *Vilém*, s. 143.

¹²² Jiná rozhodnutí si musel před stavy obhájit.

¹²³ J. ŠVANCAR, *System*, s. 8.

¹²⁴ J. PÁNEK, *Podíl*, s. 871; oba tuto pozici přijímali spíše z prestižních důvodů.

¹²⁵ P. MAREŠ, *Krajské mustrunky*, s. 294.

¹²⁶ *Vojenské dějiny II*, s. 16.

Samotná zemská vojenská hotovost se skládala z vojska pěšího, jízdního a dělostřelectva. Dělostřelci však nebyli její přímou součástí, protože v něm sloužili výhradně žoldnéři. Tyto pozice totiž mohly být obsazovány pouze kvalifikovanými profesionály podřízenými polnímu zbrojmistrovi. Ze zemí Koruny české byli přímo odváděni příslušníci pěchoty, rozdělení do praporců po 300-400 mužích, a členové jízdních praporců neboli korouhví rozdělených zhruba po 1000 jezdcích.¹²⁷

Protiturecké tažení Viléma z Rožmberka se uskutečnilo roku 1566, tedy dva roky po smrti Ferdinanda I., kdy v čele habsburského soustátí stál císař Maxmilián II., kterého v Čechách do roku 1567 zastupoval arcikníže Ferdinand.¹²⁸ Ani nový císař však nezůstal ušetřen problémů s Osmany na jihovýchodní hranici svých držav. Turkům, stále ještě v čele se sultánem Sulejmanem, byla trnem v oku pevnost Sziget, kterou před deseti lety neúspěšně obléhali.¹²⁹ Oficiálně ale mezi oběma stranami trval mír. Habsburkové ho navíc museli vykupovat daní, která činila 30 000 dukátů ročně. Turci se ovšem nezapřeli a provokativně požadovali zboření pevnosti.¹³⁰ To pro Habsburky samozřejmě nepřipadalo v úvahu. Pevnost byla strategicky položena a představovala důležitý opěrný bod na půli cesty mezi Vídní a Bělehradem.¹³¹ Pevnost nakonec v září roku 1566 padla. Její hrdinná obrana vedená Mikulášem Zrinským ze Serynu spolu se sultánovou smrtí zastavila silnou tureckou výpravu směřující nejspíš opět na Vídeň.¹³²

Již roku 1565 se šířily poplašné zprávy o možné nastávající hrozbě mohutného tureckého útoku.¹³³ Hrozivé informace nemohly nechat císaře Maxmiliána II. chladným. Rozhodl se neotálet a ihned začal přijímat různá preventivní opatření. Maxmilián II. již v březnu 1565 zpravil arciknížete Ferdinanda o svém znepokojení informacemi, „že se těchto časů v království Českém od cizích národů nemalý počet koní překupuje a ven ze země přes jistou sněmovní záповěď vede“.¹³⁴ Arcikníže císaři odvětil doporučení, aby znovu publikoval předešlé mandáty proti vyvážení koní z českých zemí a nařídil české komoře přísně dohlížet

---

¹²⁷ TAMTÉŽ, s. 55; Lucie AUSOBSKÁ, Protiturecké tažení roku 1566 – Rekonstrukce personálního složení českého stavovského vojska, České Budějovice 2014 (Diplomová práce), s. 26.

¹²⁸ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 138.

¹²⁹ Blíže F. KAMENÍČEK, Výprava.

¹³⁰ J. PÁNEK, Vilém, s. 137; Sulejman napsal 13. 8. 1557 Ferdinandovi: „Jestliže je vaším přáním, aby budova smlouvy a základy míru zůstali pevné, zbořte pevnost Sziget!“.

¹³¹ TAMTÉŽ.

¹³² Vojenské dějiny II, s. 21.

¹³³ J. PÁNEK, Vilém, s. 138.

¹³⁴ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 140; Maxmilián II. se obával, „že by jich mohl míti sám nedostatek, kdyby jich potřeboval proti Turku nebo jinak. Aby uvážil, jak by se tomu mohlo zabrániti ještě před zemským sněmem“.

na jejich plnění.¹³⁵ Ještě tentýž měsíc se císař zabýval otázkou, jak rychle se vybraní rytmistři mohou dostat na mustrplac. Zároveň stanovil, že rytmistr nesmí mít více než 200 koní.¹³⁶ Dostalo se mu vyhýbavých odpovědí a výhrůzek, že pokud nezaplatí polovinu měsíčního platu za nástup, nechají se najmout do Říše, kde již probíhá verbování.¹³⁷ Do toho císaři chodily zprávy od vrchního velitele císařských vojsk v Uhrách Lazara Schwendiho o pomíjivosti míru na frontě s žádostí o zahájení příprav k možným bojům.¹³⁸ Dalším krokem Maxmiliána II. bylo obnovení mandátu zakazujícího obyvatelům Slezska a Lužice vstupovat bez svolení krále do vojenských služeb cizích pánů.¹³⁹ V květnu dal císař, nejspíš na předchozí přání Lazara Schwendiho, posílit vojsko v Uhrách u Tisy jezdci a knechty. Václav Berka z Dubé, Jan Markvart z Hrádku a Čeněk Dašický z Barchova měl každý najmout 250 jezdců a shromáždit je 29. 6. 1565 na mustrunku v Trnavě.¹⁴⁰ Tito rytmistři nejspíše na mustrunk nedorazili včas.¹⁴¹ V lednu 1566 byli na rozkaz krále Lazarem Schwendim propuštěni a prý „dobře konali svou službu před nepřítelem i jinak a horlivě sloužili králi a křesťanstvu“.¹⁴² Tentýž měsíc měli být za své služby také vyplaceni. Částka, kterou měli obdržet, byla vyměřena dobou jejich služby¹⁴³ a velikostí svého oddílu, k čemuž obdrželi polovinu měsíčního platu na odchodnou.¹⁴⁴

Začátkem roku 1566 si již Maxmilián II. musel být téměř jistý nutností budoucího protitureckého tažení za účasti sebe a stavů. Koncem února tak mandátem zakázal českým šlechticům vstupovat do cizích vojenských služeb, aby mu byli v plánovaném tažení k dispozici.¹⁴⁵ Dalším císařovým krokem byl rozkaz k posílení vojsk Lazara Schwendiho v Uhrách 2000 jezdci a 2000 pěšími knechty. V očekávání blížícího se svolání zemské

---

¹³⁵ TAMTÉŽ; Ferdinand připojil návrh, „*At' na to dohlížejí celní a mýtní a nepouštějí koně přes hranice*“.

¹³⁶ TAMTÉŽ, s. 141

¹³⁷ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 141; odpovědi rytmistřů Kryštofa Markvarta a Engelharta z Globen bylo, že na otázku nemohou odpovědět, protože neví, kde bude mustrunk, ale dostanou-li zaplacen půlměsíční žold, mohou být do 3 týdnů na mustrplacu.

¹³⁸ Vojenské dějiny, s. 42; Lazar Schwendi stál v čele císařského vojska v Uhrách v letech 1564-1568. Zavedl do habsburské bojové taktiky mnoho úspěšných inovací, které přinesly lepší bojovou morálku vojsk bojujících proti Turkům.

¹³⁹ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 142; mandát vydal potom, co se doslechl, že se zde znovu verbuje a učinil tak pod pohrůzkou přísného trestu a ztráty lén a statků.

¹⁴⁰ Podrobně TAMTÉŽ, s. 143-148.

¹⁴¹ Nejspíše až 10. 7.

¹⁴² TAMTÉŽ, s. 149; Lazar Schwendi také podotknul, že zmínění rytmistři „*Mají z války více škody než prospěchu. Je třeba je řádně vyplatit, aby neztratili na příště chuť zúčastnit se nového tažení*“.

¹⁴³ Od 12. 9. 1565 do 17. 1. 1566. Tedy 4 měsíce a 8 dní.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 150; Jan Markvart z Hrádku za své služby dostal 10 841 zlatých rýnských 25 krejcarů povětšinou z dolnolužické berně. Václav Berka z Dubé si odnesl 14 066 zlatých rýnských 26 krejcarů. Čeněk Dašický z Barchova a Dašic si vysloužil 15 357 zlatých rýnských 44 krejcarů.

¹⁴⁵ Sněmy české III, s. 263-264; Maxmilián II. chtěl, „*aby žádný ven z země, mimo zvláštní a jisté vědomí a povolení naše, jiným pánuom v službu polní pod propadením všeho statku a k tomu jistého a skutečného trestání se nedával a nezamlouval*“.

hotovosti v Čechách dal jezdce najmout pokud možno mimo jejich hranice.¹⁴⁶ Celá věc byla i záležitostí křesťanskou. Proto krátce na to pražský arcibiskup vyzval lid k pokání a modlitbám vůči hrozícímu nebezpečí.¹⁴⁷

V březnu měli Habsburkové spoustu starostí se sestavováním pomocného vojska schváleného v únoru.¹⁴⁸ Koncem měsíce arcikníže Ferdinand jménem krále svolal k datu 24. května v českých zemích krajský mustrunek. Dotyční se měli podle šacuňku shromáždit v krajských centrech určených na sněmu o rok dříve. Ferdinand neopomenul apelovat na jejich starodávnou povinnost vůči králi.¹⁴⁹

Duben byl zahájen úspěšným jednáním s Kryštofem ze Schellendorfu o najmutí 1000 jízdnic bojovníků do Uher.¹⁵⁰ Očekávání se potvrdilo 9. dubna. Císař Maxmilián II. vydal mandát, jímž vyzval stavy všech zemí Koruny české k přípravě na osobní tažení do pole proti Turkům.¹⁵¹ O tom, zda se uskuteční tažení, již nikdo nepochyboval. Teď měli naději ti, kteří se v něm chtěli, ať už z jakýchkoli důvodů, angažovat. Šanci se snažili využít komorní rada Václav Berka z Dubé a Bartoloměj z Mandelslohe.¹⁵² Dvorská rada však nabídky, zřejmě kvůli nedostatku peněz, s díky odmítla.¹⁵³ Poslední dubnový den císař vydal další mandát, kterým apeloval na stavy, aby dokončovali přípravy k tažení a již jen čekali na jeho vyhlášení. Habsburské državy byly již Turky přímo ohrožené a jejich sultán se prý „*kaziti, páliťi, lidi mordovati, zajímati a pod svou tyranskou moc podmaňovati sobě umyslil*“.¹⁵⁴

Do nitra Evropy pochodovala mocná armáda, která již své současníky udivovala nejen svým počtem, ale také honosnou výzbrojí a výstrojí, nemluvě o pohádkové nádheře sultánova hlavního stanu. Však to také bylo vojsko mocné říše, jež byla na vrcholu svého mocenského a kulturního rozmachu.¹⁵⁵ Blížící se nepřítel nutil statečné obránce pevnosti Sziget, jichž bylo zhruba 2650, dokončovat přípravy k její obraně.¹⁵⁶ Posádka byla vedena tvrdým režimem

---

¹⁴⁶ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 159-160; císař by tak vlastně snižoval počet osob při svolávání hotovosti a ještě by ta to platil. Mustrunec dal logicky zvolit co nejbližší uherské hranici.

¹⁴⁷ Sněmy české III, s. 142.

¹⁴⁸ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 159-160.

¹⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 163.

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 164; Kryštof ze Schellendorfu slíbil, že do šesti týdnů od uzavření smlouvy postaví na mustrunec do Olomouce 1000 jezdců.

¹⁵¹ Sněmy české III, s. 281-282.

¹⁵² F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 172-173; Václav Berka řekl, že by mohl najmout 1000 dobrých jezdců, Bartoloměj z Mandelslohe až 2000.

¹⁵³ TAMTÉŽ, s. 174; je zde zmínka pouze o odmítnutí nabídky Václava Berky. Odmítnutí Bartoloměje z Mandelslohe se dá předpokládat na základě toho, že mezi Habsburky byly vedeny diskuze o nedostatku peněz na děla a střelivo. Jeho vojsko navíc mohlo požadovat stejně vysoký žold jako by dostávalo v Říši.

¹⁵⁴ Sněmy české III, s. 283.

¹⁵⁵ J. PÁNEK, Vilém, s. 138-139.

¹⁵⁶ Posádka byla složena ze zhruba 2500 uherských a chorvatských vojáků a 150 bojeschopných Szigetánů.

stanoveným jejím velitelem Mikulášem Zrinským ze Serynu. Tento chorvatský bán, který měl s bojem proti Turkům již bohaté zkušenosti, pevnost zásobil střelivem a potravinami, s jejichž pomocí by obránci mohli přečkat čtyřměsíční obléhání. Zároveň spoléhal na využití terénních a fortifikačních výhod rozsáhlé pevnosti obklopené uměle vytvořenými bažinami přehrazením nedalekého potoka.¹⁵⁷

Skutečnost, že v čele obrany pevnosti stojí právě Mikuláš Zrinský ze Serynu, výrazným způsobem ovlivnila dění v českých zemích. Byl to totiž švagr bratrů Petra Voka a Viléma z Rožmberka. Rožmberští velmoži dali za ženu „slovanskému Leonidovi“, jak se Mikuláši Zrinskému pro jeho vojenské zásluhy později přezdívalo, svou sestru Evu z Rožmberka. Svatba se konala 10. září 1664 v Jindřichově Hradci¹⁵⁸ a novomanželé si za své sídlo zvolili chorvatský Čakovec.¹⁵⁹

Toto příbuzenství chorvatského bána a nejvyššího komorníka Království českého Viléma z Rožmberka hrálo jistě nezanedbatelnou roli při Vilémově zvolení do funkce nejvyššího polního hejtmana.¹⁶⁰ Pro císaře Maxmiliána II. byl rožmberský velmož zřejmě nejvhodnější osobou do této funkce. Nejen že v něm panovník viděl osobnost mezinárodní váhy a snažil se skrze něj prosazovat své zájmy ve střední Evropě. Maxmilián II. si byl jistě vědom i výhod plynoucích z onoho příbuzenství.¹⁶¹ Logicky se dá usuzovat, že také spoléhal na Vilémovu zvýšenou motivaci ke zdárnému dokončení tažení kvůli záchraně pevnosti, kterou brání jeho švagr. V neposlední řadě měla rožmberská panství nejvýhodnější polohu vůči velkostatkům ostatních šlechtických rodů. Páni červené pětিলisté růže mohli totiž snáze zásobovat vojenské tábory v západních Uhrách potravinami či zbraněmi a municí.¹⁶² Požadavky na pozici nejvyššího polního hejtmana nebyly výhradně vojenského rázu. Vojenská odbornost se tak stávala více žádoucí na ostatních vyšších místech. Nejvyšší takovou pozicí byla funkce generál lajtenanta, kterou při tažení roku 1566 obsadil Zbyněk Berka z Dubé. Mezi další významné vysoké důstojníky patřili například Čeněk Dašický z Barchova, Jan Markvart z Hrádku či Jiří z Gutnštejna.¹⁶³

---

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 140.

¹⁵⁸ O svatbě podrobně V. BŮŽEK – O. JAKUBEC – P. KRÁL, Jan Zrinský, s. 16-22.

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 22.

¹⁶⁰ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, Životy I, s. 212; Vilém z Rožmberka měl za své služby dostat 1000 zlatých rýnských měsíčně.

¹⁶¹ J. PÁNEK, Vilém, s. 135.

¹⁶² J. PÁNEK, Podíl, s. 71.

¹⁶³ TAMTÉŽ, s. 72; tito důstojníci v dobách tažení vstupovali do služeb země, protože v ní oni sami, či jejich příbuzní vlastnili nemovitý majetek. V dobách míru se živilo jako velitelé vojenských oddílů v habsburských službách.

Mandát, jímž Maxmilián II. konečně vyzval stavy Království českého do pole proti Turku, byl vydán 3. června 1566. Císař jim přikazoval, aby „*desátého dne měsíce července, v Znojmě najíti se dali*“.¹⁶⁴ O deset dní později panovník stavy ujistil, že do pole potáhne i s arciknížetem Ferdinandem. Zároveň ustanovil radu, která bude spravovat zemi po dobu jeho nepřítomnosti.¹⁶⁵ Bezprostředně po vyhlášení tažení začala být česká komora zasypávána omluvnými či spíše výmluvnými dopisy, pomocí kterých se šlechtici chtěli vyvázat z povinnosti účasti na tažení.¹⁶⁶ „*Protož jsme v svaté říši i jinde o lid válečný se starati a ten v velikém počtu objednati ráčili*“, zakázal Maxmilián II. koncem června vývoz obilí, potravin, dobytka a obroku pro koně za hranice zemí Koruny české. Tyto komodity měly být dováženy výhradně do vojenských ležení, kde na ně nebudou uvalena cla a mýta z vozů i koní.¹⁶⁷ Aby se co možná nejvíc usnadnil a zrychlil převoz válečného proviantu a obzvláště „*střelby*“ z Prahy do Vídně, vydal arcikníže Ferdinand do Čech a Moravy patent o opravování cest.¹⁶⁸ Ovšem mezitím, co v Čechách horečně probíhaly přípravy k tažení, Turci stačili obsadit a oblehnout mnohé pohraniční pevnosti. Bylo tedy „*potřebí střelby ku pomoci válečnému lidu*“. Proto arcikníže Ferdinand vydal do všech krajů další patent, v němž žádal ještě o 3200 tažných koní s vozy.¹⁶⁹

Začátkem července se z českých krajů pomalu dávala k pochodu vojska směrem na Znojmo. Když Vilém z Rožmberka na svém panství ustanovil místodržící za jeho nepřítomnosti, vytáhla 5. července 1566 jeho družina ke Znojmu.¹⁷⁰ V době plánovaného mustrunku však ve Znojmě probíhala přehlídka vojska dvorského maršálka Ludvíka Ungnada ze Suneku. A protože Ungnadovi rejtři ještě všichni na mustrplac nedorazili, Maxmilián II. poručil vojsku z Čech, aby zůstalo stát na několik dní před Znojmem. Císař se totiž obával,

---

¹⁶⁴ Sněmy české III, s. 281-282.

¹⁶⁵ Sněmy české III, s. 282-283; v čele země měl stát Jan mladší Popel z Lobkovic, Jan z Valdštejna, Volf Vřesovec z Vřesovic a Vilém Muchek.

¹⁶⁶ Blíže L. AUSOBSKÁ, Protiturecké tažení, s. 47-52; výběrově F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 188 – Kašpar z Mecenrodu již 2. června napsal české komoře, že „*Nemá v zemi statku, žije z hotového u svého švagra. Je nemocen, nemůže se zúčastnit polního tažení. Sloužil dlouho za krále Ferdinanda, aby ho proto král omluvil.*“ Kašpar z Mecenrodu samozřejmě znal zemské právo a věděl, že nevlastní-li on ani jeho příbuzní v zemi nemovitý majetek, výzva k tažení se ho netýká. Zároveň využíval toho, že panovník nesmí stavy žádným způsobem k tažení nutit. Proto slova o nemoci.

¹⁶⁷ Sněmy české III, s. 284.

¹⁶⁸ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 196-197; tento patent „*Poručí všem, aby ukazatelům tohoto listu vysílají na jejich žádost lidi k opravování cest a silnic a aby jim všemožně pomáhali.*“

¹⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 202.

¹⁷⁰ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, Životy I, s. 213; v čele rožmberských panství měl na nejvyšších pozicích stát Jindřich Vojíš z Protivce s Václavem Albínem z Helfenburka.

„aby se nám tu zmatku žádného ani hadruňku mezi rejтары s obou stran nestalo“.¹⁷¹ K rožmberskému vladaři také docházely zprávy o tom, že Ungnadovi rejтары byli sužováni problémy s obrokem. Obyvatelé z okolí jim prý totiž nechtějí ze vsí nic vozit a Václav Zajíc z Házmburku proto svému pánovi radil, aby předešel problémům a své vojsko nechal rozložit rovnou v okolních vesnicích.¹⁷² Družina Ludvíka Ungnada ze Znojma vytáhla 14. července. „Tak že se ráčíte již moci se pány Čechy tam obrátiti“, sdělil královský rada Mikuláš Valter z Valtersperku Vilému z Rožmberka a zároveň ho požádal, aby přijel do Vídně zpravit císaře o situaci kolem Znojma.¹⁷³

Ve znojmském ležení se nejvyššímu polnímu hejtmanovi problémy nevyhýbaly. Z ničeho nic byl postaven do role prostředníka sporů mezi panovníkem a některými šlechtici. Ti se na panovníkovi domáhali některých svých stavovských práv a privilegií slíbeným na sněmu minulého roku, kde se mimo jiné jednalo o tom, že král stavy nesmí za žádných okolností nutit za hranice země.¹⁷⁴ Panovník byl nakonec donucen potvrdit zásadu dobrovolnosti a netrestat ty pány a rytíře, kteří neuposlechli jeho předchozí mobilizační výzvy.¹⁷⁵

Konečné datum mustrunku bylo stanoveno na 23. července. Po přehlédnutí vojska se měl nejvyšší polní hejtman dát co nejrychleji pochod na Prešpurk, kam se měla odebrat i hotovost ze Slezska a také sám císař.¹⁷⁶ Císař dále pověřil Vratislava z Pernštejna a hejtmana Markrabství moravského Pertolta z Lipé, aby pomohli s přehlížením vojska a jménem císaře na místě projednali některé záležitosti.¹⁷⁷ Šlo o vyšetřování a řešení problémů vzniklých za dobu ležení kolem Znojma, o řešení místních nepokojů po nepřijemnosti kolem dožadovaných stavovských privilegií.¹⁷⁸ Maxmilián II. za účelem zklidnění situace vydal nespokojeným šlechticům revers, v němž se zavázal, že při tažení za hranice království stavové nejsou a nebudou nijak omezeni na svých privilegiích, svobodách a výsadách.¹⁷⁹ Toto privilegium někteří stavové ale brali za závazné již dávno před jeho potvrzením. Z tohoto důvodu se ke znojmskému mustrunku mnozí šlechtici vůbec nedostavili nebo přijeli pouze

---

¹⁷¹ Sněmy české III, s. 291; císař dále oznámil Vilémovi, že poručí Ungnadovi, „aby ty rytmejstry a koně, kteréž tu v Znojmě před rukama jsou, ihned beze všeho meškání mustrovali a na žádného děle neočekávali, tak aby odtad z Znojma odjeti a Čechové se tu sjížděti mohli“.

¹⁷² TAMTÉŽ, s. 293.

¹⁷³ TAMTÉŽ, s. 294.

¹⁷⁴ Sněmy české III, s. 162.

¹⁷⁵ Blíže v následujícím odstavci; J. PÁNEK, Vilém, s. 143.

¹⁷⁶ Sněmy české III, s. 297; Prešpurk je dnešní Bratislava.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 298.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 301.

proto, aby poukázali na své stáří, chatrné zdraví či chudobu.¹⁸⁰ Císař Maxmilián II. si tak cenil té části šlechty, která po znojmském muštrunku i přes nedávné sněmovní usnesení za hranice Království českého směrem k Prešpurku vytáhla.¹⁸¹ Zároveň vydal nařízení všem stavům i jiným obyvatelům Království českého, kteří se přes všechny výzvy císařskými mandáty stále ještě osobně nevypravili do pole proti Turkům, nebo místo sebe nevyslali náležitý počet osob, či je od Znojma nechali i s koňmi poslat zase zpět domů, aby se bez meškání vypravili do císařského ležení. Ti, kteří se pro stáří a nemoc nemohli proti nepříteli vojensky vypravit, měli se dostavit na Pražský hrad a náležitě se zde omluvit před místodržícími.¹⁸²

Jestli mohl být císař s někým z českého vojska spokojený, tak to jistě byl jeho velitel Vilém z Rožmberka. Maxmilián II. ho chválil za jeho služby,¹⁸³ sám se do pole vypravil 12. srpna a k vojsku se měl připojit o tři dny později v Rajce, sídle ležícím nedaleko za Prešpurkem, odkud se společně pokračovalo k Rábu.¹⁸⁴ To už ale byl Sziget téměř 2 týdny v tureckém obležení.¹⁸⁵ Pevnosti bylo třeba pomoci, což se dalo provést hned několika způsoby.¹⁸⁶ Rozhašteřená válečná rada s císařem nedokázala nalézt společné stanovisko a demoralizované vojsko tak dlouhé dny zahálelo nedaleko Rábu. Zoufalou situaci se Maxmilián II. snažil řešit, a proto zde pořádal nejrůznější okázalé modlitby a projevy zbožnosti, čímž se částečně snažil uniknout od skutečnosti, že celou akci nezvládl.¹⁸⁷ Habsburské vojsko, které původně čítalo na 10 500 ozbrojenců¹⁸⁸ a prý „*nikdy prve tak veliké vojsko proti Turku vypraveno nebylo*“,¹⁸⁹ nyní strádalo nedostatkem peněz, výstroje, proviantu a obroku pro koně.¹⁹⁰ Szigetští obránci 4 týdny statečně odolávali ztečím janičarů, ale proti mnohonásobné přesile to byl marný boj.¹⁹¹ Obránci se byli postupně nuceni stahovat hlouběji do pevnosti. Když již nebylo kam ustupovat a Turkům se navíc podařilo ohnivými střelami zapálit sklad se střelným prachem, dal Mikuláš Zrinský popravit turecké zajatce a vyrazil se zbytkem obránců tváří v tvář smrti do beznadějného protiútoků. Dne 7. září 1566 ho srazila

---

¹⁸⁰ J. PÁNEK, Vilém, s. 142.

¹⁸¹ Sněmy české III, s. 302.

¹⁸² TAMTÉŽ, s. 303.

¹⁸³ TAMTÉŽ, s. 305.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 306.

¹⁸⁵ J. PÁNEK, Vilém, s. 140; Turci pevnost oblehli 4. srpna 1566.

¹⁸⁶ Nabízela se přímá vojenská pomoc pevnosti nebo odlehčující útok na jinou osmanskou pevnost. Obležení Ostřihomi se zdálo být nejprůhodnějším možným řešením.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 143.

¹⁸⁸ J. PÁNEK, Podíl, s. 75; vojsko se skládalo z 3000 ozbrojenců z Čech, 1700 z Moravy, 2000 ze Slezska a 800 z Lužice. Spolu s 3000 zákopníky vojsko čítalo na 10 500 ozbrojenců.

¹⁸⁹ TÝŽ (ed.), Václav Březan, Životy I, s. 213.

¹⁹⁰ TÝŽ, Podíl, s. 75.

¹⁹¹ Janičarů pod hradbami vykrvácelo podle odhadů na 25 000.

k zemi střelná rána a osud pevnosti byl tak zpečetěn.¹⁹² Turci raněnému veliteli usekli hlavu a provokativně ji jako vítěznou trofej poslali do Rábu.¹⁹³

Vojsko kolem Rábu vydrželo v poli ještě do začátku října. Celou dobu jej ale opouštěli šlechtici, kteří tak konali na základě práva dobrovolnosti na taženích za hranice země. Císař se je ještě snažil udržet v poli, když nařídil, aby všichni ti, kteří ujeli z pole domů, se ihned vrátili zpět do ležení, ale marně.¹⁹⁴ Pražskému arcibiskupovi si stěžoval i Vilém z Rožmberka, který bědoval, že zde on a jeho vojsko nedělají nic prospěšného, pouze zde nadarmo leží, zahálí a utrácejí peníze, kvůli situaci na úplně jiném místě, které spolu s dalšími „dobrymi“ lidmi ztratili.¹⁹⁵ Rožmberský velmož zde narážel zřejmě na smrt svého švagra, jehož useknutá hlava se k němu nejspíš dostala v ležení u Rábu. O ztrátě příbuzného se zmínil v dopise kancléři svého panství do Českého Krumlova.¹⁹⁶

Jedinou pro křesťany pozitivní zprávou mohl být fakt, že v průběhu obléhání pevnosti zemřel turecký sultán Sulejman. Tato informace, která se k habsburskému císaři donesla až 20. října, nic nezměnila na neslavném konci celého protitureckého tažení. Pro Habsburky porážka znamenala oslabení panovnické autority a centralismu.¹⁹⁷ Zároveň pro ně byla důkazem nefunkčnosti systému vojenských hotovostí daleko za hranicemi země. Nezbývalo než vojsko zemské hotovosti začít používat pouze k předsunuté obraně hranic zemí Koruny české.¹⁹⁸

---

¹⁹² TÝŽ, Vilém, s. 140-141 a 147.

¹⁹³ V. BŮŽEK – O. JAKUBEC – P. KRÁL, Jan Zrinský, s. 26.

¹⁹⁴ Sněmy české III, s. 308.

¹⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 310.

¹⁹⁶ SOA Třeboň, Historica, sign. 4696A.

¹⁹⁷ J. PÁNEK, Vilém, s. 146.

¹⁹⁸ TÝŽ, Podíl, s. 75.

3. FINANCOVÁNÍ PROTITURECKÉHO TAŽENÍ ROKU 1566 Z BERNÍ KRÁLOVSKÝCH MĚST

V předchozí kapitole záměrně nebyl kladen zvláštní důraz na ekonomickou stránku celého tažení. Válka v Uhrách a stupňující se nedostatek peněz, který se pro habsburský dům stal postupem času až charakteristickým znakem, činí z financování protitureckých tažení velice zajímavou záležitostí. Protože Čechy byly v polovině 16. století považovány za nejbohatší část habsburské monarchie, panovník od nich očekával vydatný příspěvek na obranu proti Turkům. Jelikož však byla stavovská ochota přispívat, z již výše zmíněných důvodů, malá, vedl s nimi panovník čilé diskuze nejen o účasti na protitureckých taženích, ale i o jejich financování. Výjimku nepředstavovala česká královská města, která obzvláště po porážce stavovského povstání roku 1547 měla s panovníkem velmi napjaté vztahy poté, co je za jejich rebelii tvrdě potrestal.¹⁹⁹

V 16. století byl pojem město již dávno chápán jako charakteristické sídlo s přesně definovanou strukturou, vlastnostmi a funkcemi. Aby město vzniklo, museli obyvatelé původní osady odkoupit v dědičné vlastnictví půdu v osadě a jejím okolí od jejího původního majitele, tedy od krále, šlechtice, biskupa či kláštera, kterému poté museli platit roční činži neboli úrok. Za to pak obdrželi různá výhradní práva a výsady.²⁰⁰ Města založená na královské půdě se stala královskými městy a král byl jejich přímým pánem. Tato města po husitské revoluci vytvořila zvláštní městský stav. Pro panovníka znamenala důležitou oporu a také se těšila větší mírou práv než ostatní města (tj. poddanská). To ovšem nebylo zadarmo. Od 14. století plynul panovníkovi kromě poplatku za propůjčení půdy také příjem z pravidelných zvláštních berní. Mimořádné berně se vypisovaly například při korunovaci, za válek nebo při královských sňatcích. Za nová práva a privilegia, díky kterým město získávalo na významu, měšťané museli rovněž náležitě zaplatit. To platilo i o regálech, výsostných právech v určitém hospodářském směru.²⁰¹

Více práv a privilegií v rukou městského stavu však znamenalo oslabování panovnického centralismu. Ten byl i přímým ekonomickým konkurentem pro oba zbylé

---

¹⁹⁹ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 970; o stavovském povstání blíže Josef JANÁČEK (ed.), Sixt z Ottersdorfu, O pokoření stavu městského léta 1547, Praha 1950; TÝŽ, České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547, I-II, Praha 1968-1984.

²⁰⁰ Zikmund WINTER, Zlatá doba českých měst, Praha 1991, s. 7; nejprve obdrželi právo ohradit osadu hradbami a uzavřít ji branou. Dále zde mohli provozovat živnosti, řemesla a trhy s tím, že se v určité vzdálenosti v okolí nesměl usadit jiný živnostník či řemeslník. Také si mohli svou obec spravovat sami výborem ze svých členů a spoluobčany porušující zákon měl soudit městský soud, který nenáleží soudům v kraji ani soudu vrchnosti.

²⁰¹ František HOFFMANN, České město ve středověku, Praha 1992, s. 288-289.

šlechtické stavy se svými poddanskými městy, jimž se mohlo o takových výsadách, jakými se pyšnila královská města, jenom zdát. To byla jedna z mála věcí, ve které byla šlechta s králem zajedno. Proto v průběhu 16. století společně vytvořili na královská města koordinovaný tlak za účelem dosažení vlastních politických zájmů.²⁰² Nejvýraznějším výsledkem těchto snah byl zákaz svolávání velkých obcí bez souhlasu krále platný pro Čechy od roku 1530.²⁰³ Ferdinand I. se tak snažil zamezit vzniku opozičních projevů ve městech.²⁰⁴ To však městskému stavu nezabránilo v účasti na nezdařené protihabsburské vzpouře českých stavů roku 1547. Za tuto rebelii však Ferdinand I. nejtvrději potrestal ze všech 3 stavů právě městský stav, ač byla jeho vina na vzpouře dost možná nejmenší.²⁰⁵ Císař provinilé měšťany za účast na povstání proti jeho moci nejen pokutoval, ale i zkonfiskoval a následně prodal jejich statky.²⁰⁶

To vše činil Ferdinand I. hlavně za účelem zvýšení svých finančních příjmů právě ze svých měst, které byly na počátku jeho vlády nevelké. Sama královská města v té době neoplývala značnou kapitálovou silou ani počtem obyvatel. Do svého vlastnictví se snažila dostat co možná nejvíce území ve svém okolí. Jejich majetkem se tak často stávaly okolní mnohdy velmi lidnaté vesnice, díky kterým postupně vzrůstala zámožnost městského stavu.²⁰⁷ Daňové a další povinnosti vůči panovníkovi si v 16. století rozvrhovala každá korunní země zvlášť.²⁰⁸ Do státní pokladny z měst pravidelně putoval pouze komorní úrok, jenž dosahoval maximální výše 200 kop grošů českých. Příjmy například z cel, ungeltu či solného obchodu měly kolísavé výnosy. Ferdinand I. proto měl tendence příjem od svých měst zvyšovat. Inspiroval se ve Španělsku, když podle vzoru alcavaly chtěl zavést v Čechách jakousi spotřební daň, která by dopadla na města nejtěživěji.²⁰⁹ Pokus byl však neúspěšný a největšího příjmu od měst se panovník dočkal až po roce 1547. Od této doby Ferdinand I. své daňové

---

²⁰² V ideálním případě si oba přáli navrácení zeměpanských měst do postavení nesvéprávné královské komory. Pro panovníka by to znamenalo zefektivnění své vlády z finanční a politické stránky. Pro šlechtice by z této skutečnosti plynuly kromě ekonomických výhod také nové možnosti v uplatnění se v královských službách.

²⁰³ Velkou obcí byla chápána sešlost všech dospělých vlastníků domů. Záměrem Ferdinanda I. bylo odříznout toto sociální zázemí od radního patriciátu ve městě.

²⁰⁴ Jaroslav PÁNEK, Města v politickém systému předbělohorského českého státu, in: Jaroslav PÁNEK (ed.), Česká města v 16.- 18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Praha 1991, s. 15-35, zde s. 20–21.

²⁰⁵ Z. WINTER, Zlatá doba, s. 17.

²⁰⁶ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 972.

²⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 972.

²⁰⁸ T. STERNECK, Město, s. 163.

²⁰⁹ Alcavala byl poplatek, který musel být odveden panovníkovi při prodeji jakéhokoli movitého či nemovitého majetku ve výši kolem 10-15 % z jeho celkové ceny.

nároky každoročně zvyšoval, neúprosně vynucoval své nároky a svolené berně důsledně vybíral.²¹⁰

Má-li být řeč o financování tažení, je třeba se alespoň stručně zmínit o měnové situaci v Čechách v polovině 16. století. Dalším plodem centralizačních snah Ferdinanda I. byl pokus o sjednocení měnových poměrů v českých a rakouských zemích.²¹¹ Toto sjednocení trvalo zhruba dvacet let a provádělo se pomocí metalurgických úprav českých mincí grošového typu.²¹² V padesátých letech 16. století se ale český peněžní trh stále více zaplňoval mincemi krejcarových nominálů ražených v mincovnách německy mluvících zemích. Tento problém císař se souhlasem českých stavů vyřešil měnovou reformou roku 1561, po které začala výroba mincí krejcarového systému i v českých vládních mincovnách. Starší české mince počítané na kopy a groše však nadále zůstávaly v oběhu spolu s rakouským krejcarovým systémem, který počítal na zlaté rýnské a krejcare.²¹³ Směnný kurz byl nastaven tak, že 6 kop grošů míšeňských se rovnalo 7 zlatým rýnským, přičemž 1 kopa grošů českých měla stejnou hodnotu jako 2 kopy grošů míšeňské.²¹⁴ Již v šedesátých letech 16. století se v zemích Koruny české mohly vyskytovat také platby mincemi tolarového typu. Ty byly produkovány primárně pro trh s drahými kovy, ale postupně pronikaly i do přímé peněžní směny, kde získaly významnou roli v poslední třetině 16. století. Tolar byl také pouze měnovou jednotkou, nikoli raženou mincí a v době probíraného tažení měl stejnou hodnotu jako 1 kopa grošů míšeňských.²¹⁵

Ještě předtím než Maxmilián II. svolal zemskou hotovost z Čech bez svolení zemského sněmu a vydal mandát, který poddaným zakazoval vstupovat do cizích vojenských služeb, přikázal české komoře vybrat nedoplatky svolené berně.²¹⁶ Teprve potom měla česká komora a ostatní správa Čech osobně jednat o pomoci s duchovními, zástavními pány a městy. Města měla poslat zkušené, schopné a dobře vycvičené osoby. V případě, že by byl takových lidí nedostatek, čehož se Maxmilián II. obával, bylo úkolem měst složit odpovídající

---

²¹⁰ Otto PLACHT, *České daně 1517-1652*, Praha 1924, s. 27; o berní soustavě šedesátých let 16. století blíže TAMTÉŽ, s. 26-35; berní soustavu roku 1566 tvořily daně - 1. Pozemková, 2. Domovní, 3. Osobní – a) svobodníků, dědiníků, nápravníků b) farářů z fary c) z hlavy podruhů d) z roční mzdy čeládky e) z hlav Židů podle věku, 4. Z výnosu kapitálu 0,5 %, 5. Posudné.

²¹¹ Čeští stavové se totiž domnívali, že je jejich měna vůči té sousední podhodnocována.

²¹² Petr VOREL, *Peníze a peněžní početní jednotky v 16. století*, *Theatrum historiae* 6, 2010, s. 219-234, zde s. 228; blíže TÝŽ, *Směnné kursy jako nástroj mocenské politiky v Římsko-německé říši počátkem čtyřicátých let 16. století*, *Český časopis historický* 112, 2014, s. 379-401.

²¹³ TAMTÉŽ, s. 229.

²¹⁴ TAMTÉŽ, s. 227, 232; V. PICKOVÁ, *Nucený úvěr*, s. 973.

²¹⁵ TAMTÉŽ, s. 220 a 231.

²¹⁶ Zřejmě tak učinil na základě vědomí, že po vyhlášení osobní hotovosti by se svých pohledávek již nemusel dočkat.

sumu peněz, za niž se tito válečníci dali najmout.²¹⁷ Po porážce stavovského povstání roku 1547 byly v Čechách také zakládány a znovuobnovovány kláštery, které tak znovu tvořily součást komorních statků, odkud byl obnoven tok příjmů do státní pokladny.²¹⁸ S osobní účastí duchovních se však nepočítalo. Proto měli místo sebe poslat vojensky zkušené osoby nebo peníze.²¹⁹

Povinností české komory bylo také vyžádat si od českých stavů odpovídající počet koní k dovozu děl a prachu.²²⁰ Jelikož otázka dodávek proviantu a vojenské techniky z Čech ještě nebyla vyřešena, požadavky české komory na tažné koně, také díky absenci vodních cest, se postupně zvyšovaly a dotyční měli problémy s jejich plněním. Se zbrojnými koňmi byla v Čechách situace ještě horší. Ti se měli mustrovat z každých 2000 kop grošů českých majetku.²²¹ Koní schopných k boji zde však bylo možno sehnat nanejvýš 400.²²² Této skutečnosti jistě nahrává fakt, že lidé potřebovali k práci pouze tažné koně. V roce 1566 se Čechy potýkaly s drahotou obroku, a proto tam, kde dříve byli chováni 4 koně, se toho času nacházely jeden až dva kusy těchto zvířat.²²³ Obyvatelé si proto většinou nemohli dovolit vydržovat jiné než tažné koně. Zbrojní tak byli nuceni prodat.²²⁴ Je vhodné také podotknout, že zmiňované tažení se odehrávalo v letních měsících, tedy v době žní. Sedláci si z tohoto důvodu přirozeně přáli mít svá zvířata pracující na svých polích.

Protože se Habsburkové ve finanční tísní již dávno neomezovali pouze na půjčky od velkých obchodních domů nebo bohatých říšských měst, žádal Maxmilián II. v souvislosti s tažením roku 1566 úvěr i od královských měst. Jistě od něj měl velká očekávání, protože při protitureckém tažení roku 1556 mu 21 českých měst půjčilo 29 100 kop grošů českých, což bylo více než výnos svolené protiturecké berně. Částka odpovídala výši nejvyššího královského příjmu z měst - posudnému.²²⁵ Do roku 1566 města půjčila králi ještě dvakrát - roku 1559, kdy české komoře chyběly peníze na koupi panství Pardubice, a roku 1563, když císař žádal nové půjčky, za které se musel zaručit Vilém z Rožmberka, Oldřich

---

²¹⁷ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 167.

²¹⁸ Dějiny Československa I (do roku 1648), Praha 1990, s. 563.

²¹⁹ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 167.

²²⁰ TAMTÉŽ.

²²¹ TAMTÉŽ.

²²² TAMTÉŽ, s. 181.

²²³ TAMTÉŽ, s. 203.

²²⁴ TAMTÉŽ.

²²⁵ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 973; protiturecká berně roku 1556 vynesla celkem 75 000 kop grošů českých, z toho v Čechách 26 000 kop grošů českých, na Moravě 17 000 kop grošů českých, ve Slezsku 22 000 kop grošů českých a v obou Lužicích 10 000 kop grošů českých.

Dubanský z Duban a Burian Trčka z Lípy.²²⁶ O tři roky později se proto městům do půjček znovu nechtělo. Jednání o nich spolu s řešením jiných protitureckých příspěvků trvala přes celé léto roku 1566, výjimečně až do roku 1568. Tentokrát se Maxmilián II. s půjčkou obrátil i na zámožné skupiny měšťanů nebo na jednotlivce, zvláště obchodníky, kteří mu také půjčili.²²⁷ Císařovy požadavky nebyly tak vysoké jako o deset let dříve a celkový výnos českých měst byl zhruba 10 154 kop grošů českých,²²⁸ což byly zhruba dvě pětiny celkového výnosu půjček ze všech korunních zemí.²²⁹

Co se týče plateb místo osobní účasti na tažení, byla tato částka nakonec stanovena podle šacuňku na 6 kop grošů českých měsíčně na jednoho koně s pacholkem a zbrojí, který měl být postaven z každých 2 000 kop grošů českých majetku, a to od 10. července.²³⁰ Kolem této platby vzniklo ještě mnoho komplikací, protože řada měst považovala tažení za ukončené podle svého uvážení,²³¹ kdežto císař žádal ode všech platbu za plných 6 měsíců, kdy se vrátily poslední zbytky vojska z Uher. Na požadované peníze od všech věřitelů čekal Maximilián II. i dva roky.²³²

Přistoupíme-li konečně k samotným příspěvkům na tažení od královských měst, je třeba opět podotknout, že královské požadavky představovaly pro města značnou zátěž. Proto na ně přistupovala jen s těžkým srdcem, avšak tato situace pro ně představovala jakési menší zlo, poněvadž v opačném případě hrozila zástava města, která přes všechny záruky mohla skončit jeho degradací do poddanského stavu.²³³ To se týká i královských požadavků na tažné koně použité k dopravě válečného materiálu do Uher. Těch směřovalo nejvíce do Čáslavského, Hradeckého a Chrudimského kraje, tedy do východní části Čech. Jistě to není náhodou, protože právě v této části země ležela naprostá většina věnných měst. Ta tvořila zvláštní skupinu mezi královskými městy. Užitek z nich byl od počátku 14. století odkázán českým královnám. Jejich lokalizace je dána polohou samotných měst. Král měl totiž

---

²²⁶ TAMTÉŽ, s. 974; obě půjčky vynesly celkem 8 900 kop grošů českých.

²²⁷ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 227.

²²⁸ Převedeno ze 23 692 zlatých rýnských 40 krejcarů.

²²⁹ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 973; císaři půjčka vynesla celkem zhruba 25 554 kop grošů českých 45 grošů (59 627 zlatých rýnských 40 krejcarů). Do této sumy je započítána i půjčka z Loketska zhruba 400 kop grošů českých (933 zlatých rýnských 20 krejcarů), Chebska zhruba 851 kop grošů českých 32 grošů (1 987 zlatých rýnských), od měst v Horní Lužici zhruba 2 142 kop grošů českých 52 grošů (5 000 zlatých rýnských), z Kladska zhruba 728 kop grošů českých 32 grošů (1 700 zlatých rýnských), od pánů a nižší šlechty zhruba 5 850 kop grošů českých 45 grošů (13 651 zlatých rýnských 40 krejcarů), od jednotlivců z řad duchovenstva zhruba 4 800 kop grošů českých (11 200 zlatých rýnských) a od jednotlivců z řad měšťanů zhruba 627 kop grošů českých (1 463 zlatých rýnských).

²³⁰ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 194; částka 6 kop grošů českých byla převedena ze 14 zlatých rýnských.

²³¹ Většinou po návratu svých lidí domů, nejčastěji po třech nebo čtyřech měsících v poli.

²³² TAMTÉŽ, s. 254-256.

²³³ F. HOFFMANN, České město, s. 175; k takovýmto případům docházelo zvláště na Moravě.

zájem ponechat si sídla ve strategické poloze blízko hranic a města ležící v relativním zázemí mohl ponechat ke správě svým manželkám.²³⁴

Jedním z těchto měst je Hradec Králové. Jeho představitelé přiznali 104 tažných koní a 29 jízdních spolu s 23 valachy, což je absolutně nejvíc ze všech českých měst. Dále císaři připomněli, že poddaní v okolí chovali pouze klisny a hříbata prodávají do jiných krajů.²³⁵ Město poté povolilo císaři dvouletou bezúročnou půjčku ve výši 203 kop grošů českých, která měla být v budoucnu splacena výběřčími posudného ve městě. Dále českou komoru informovalo, že mustrheři po mustrunku shledali město špatně vyzbrojené a požádalo, aby ho arcikníže Ferdinand dovyzbrojil. Město také přislíbilo platit na 14 rejtarů místo osobního tažení. Hradečtí se však velmi divili, když byli českou komorou žádáni i o všech přiznaných 104 tažných koní. Domnívali se totiž, že půjčka a plat na bojové jezdce státní požadavky uspokojí. Proto k předchozím zprávám o chudobě a zadluženosti města, které utrpělo povodněmi, připojili zprávu o stavu oněch 104 tažných koních, kteří najednou byli „*mdlí, spadlí a hubení*“, nebyli by tak arciknížeti ku prospěchu a představení města by mohli upadnout v jeho nemilost. Odpovídat již neměl ani jejich počet. Kvůli drahotě obroku prý sedláci museli část svých zvířat odprodat. Závěrem poprosili, zda by arcikníže Ferdinand do města poslal osobu k vybrání vhodných koní, které pak pošlou do Prahy.²³⁶ Těžko říct, jestli byli Hradečtí natolik bláhoví nebo neznalí výše příspěvků ostatních měst, když si mysleli, že podle posledního šacuňku šesté nejmajetnější a co do počtu domů třetí největší město v Čechách může platit jeden z nejnižších úvěrů a zároveň mu odpadnou některé další povinnosti.²³⁷ Z Hradce Králové bylo nakonec vysláno 20 tažných koní se čtyřmi vozy. Město také podle rozkazu krále přijalo ručení za jeho bezúročnou půjčku od Jana staršího z Nemošic na 3 roky ve výši 150 kop grošů českých.²³⁸

Že poddaní chovají mnoho klisen a hříbata prodávají, napsali arciknížeti Ferdinandovi i představitelé nedalekého Dvora Králové. Ti ve zprávě přiznali 44 koní, z nichž se prý sotva 3 hodili k jízdě. Kromě nich měli ještě 6 mlýnských koní, které však nutně potřebovali.²³⁹ Město se také zavázalo platit jim vyměřený měsíční poplatek na 2 a čtvrt koně ve výši předem

---

²³⁴ TAMTÉŽ, s. 292-293; roku 1566 měl statut věnných měst Hradec nad Labem, Jaroměř, Vysoké Mýto, Chrudim, Polička, Dvůr nad Labem, Mělník a Trutnov.

²³⁵ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 168.

²³⁶ TAMTÉŽ, s. 189-190.

²³⁷ O. PLACHT, České daně, s. 176; město Hradec Králové bylo roku 1565 šacováno na 43 210 kop grošů českých a v roce 1567 se zde nacházelo 781 domů.

²³⁸ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 204, 211 a 216.

²³⁹ TAMTÉŽ, s. 171.

pevně stanovených 6 kop grošů českých.²⁴⁰ Z Hradeckého kraje přispěla na tažení ještě Jaroměř. Jí bylo na základě šacuňku města ve výši 7078 kop grošů českých vyměřena částka místo osobního tažení na 19,5 kop 22,5 grošů 1,5 denárů, kterou se město zavázalo platit.²⁴¹ Tažení do Uher se účastnilo i 10 jaroměřských tažných koní. Z těch se však zpět do města vrátili pouze 3, což jeho představitelé nelibě nesli.²⁴² Tento fakt také jistě přispěl k tomu, že se představitelé města později zdráhali platit příspěvek místo osobního tažení za plných 6 měsíců, tedy delší dobu než byli stavové v poli.²⁴³

Hubené a nemocné koně hlásila arciknížeti Ferdinandovi také Čáslav ze stejnojmenného kraje. Jejich počet byl prý ve městě i v jeho okolí nemalý, málo jich však bylo schopných jízdy či tahu na velkou vzdálenost. Proto mohli představitelé města jen stěží najít vhodné koně k vypravení hotovosti. Obilí zde bylo loni poškozeno krupobitím, což v souvislosti s drahotou obroku nutilo hospodáře vlastnit méně koní než obvykle. Ti byli prý díky tomu „*zchuravěli a zhubeněli*“, navíc potřební k práci na polích.²⁴⁴ S výmluvami Čáslavští pokračovali i ve věci královské půjčky. Stěžovali si na velké dluhy, do kterých upadli po roce 1547. Prý dlužili částku přesahující 13 000 kop grošů českých, a proto těžce sháněli prostředky i na zaplacení berní a posudného. Do toho se dvakrát potýkali s požárem a navíc kdosi zakládal pivovary v blízkosti jejich města. K tomu všemu se jim strhl nedaleký rybník, který byl zásobárnou vody pro zdejší pivovar. Tím pádem přišli o příjmy z ryb. Ani mlynář nemohl několik dní pracovat. Mimo to potřebovali opravit městské zdi, brány a věže, protože byli městem na dobře strategicky položeném místě, ale neměli na to však peníze. Nabídl tedy císaři půjčku ve výši 100 kop grošů českých, na kterou si ještě museli sami půjčit.²⁴⁵ Arciknížeti Ferdinandovi se však zřejmě Čáslavských nezželelo, poněvadž mu město Čáslav nakonec poskytlo půjčku ve výši 350 kop grošů českých.²⁴⁶ Místo osobního tažení měla podle posledního šacuňku Čáslav platit na 10 koní. Čáslavští však od té doby údajně prodali ves Vrdu Martinu Hanušovi. Marně potom žádali arciknížete Ferdinanda o snížení výplatní povinnosti z deseti koní na devět, což by odpovídalo současnému stavu majetku.²⁴⁷ Město ještě vyslalo do Prahy 14 tažných koní.²⁴⁸

---

²⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 201; částka 6 kop grošů českých byla převedena ze 14 zlatých rýnských.

²⁴¹ TAMTÉŽ, s. 204.

²⁴² TAMTÉŽ, s. 248.

²⁴³ TAMTÉŽ, s. 250.

²⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 174.

²⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 184-185.

²⁴⁶ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975; částka 350 kop grošů českých byla převedena ze 700 kop grošů míšeňských.

²⁴⁷ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 206.

V Čáslavském kraji leželo i horní město Kutná Hora. Jeho představitelé si nebyli jistí, zda budou díky svému statutu i v tomto případě zproštěni vojenských povinností, jako tomu bývalo dříve. Napsali proto pro jistotu arciknížeti Ferdinandovi ve věci vyslání tažných koní do Uher výmluvnou zprávu. V té stálo sdělení, že město nevlastnilo žádné okolní statky, proto neměli žádné koně, které by mohli vyslat na pomoc do Uher. Koně přítomní ve městě byli potřební řemeslníkům a poddaní chovali jen klisny. V závěru zprávy Kutnohorští arciknížeti Ferdinandovi váhavě připomněli, že byli vždy osvobozeni od vojenských povinností a mělo by tomu tak být i nadále.²⁴⁹ V nejistotě žili i zdejší horní úředníci. Například Kristián Diettrich, osoba v královské službě u horního úřadu, se tázal české komory, zda se má i on osobně zúčastnit připravovaného tažení. Domníval se totiž, že svolávací mandát se vztahoval nejen na všechny osoby v zemi přijaté do rytířského stavu, ale i na ty, které dostaly určité erbovní svobody a užívají jich v Čechách. V jeho případě se samozřejmě jednalo o erbovní svobody nabyté díky práci v horním úřadu.²⁵⁰ Těžba a zpracovávání drahých kovů však byla pro arciknížete Ferdinanda natolik důležitá, že i této vojenské události zůstali kutnohorští horní úředníci zproštěni.²⁵¹ Kutná Hora přispěla k protitureckému tažení roku 1566 pouze příspěvkem místo osobní účasti na 4 jezdce.²⁵²

Lepší situaci než okolní města nepociťovalo ani centrum Chrudimského kraje královské město Chrudim. Také zdejší poddaní vlastnili většinou klisny, a vzhledem k chudobě nechovali jízdní koně, ale pouze koně tažné. Nicméně přiznali 17 jízdních a 34 tažných koní, z nichž však mnozí byli velmi staří a „těžcí“.²⁵³ Když císař město žádal o půjčku, dočkal se obdobných výmluv jako od Čáslavi. Chrudimští si na úvod nezapomněli postěžovat na svůj trest za účast ve stavovském povstání roku 1547. Díky němu byli prý chudí a zadlužení. Ferdinand I. je totiž zbavil živností a zabavil jim statky. I oni údajně měli zpustlé městské zdi, ale dali je opravit, což také ulehčilo jejich měščům. Dále arciknížete informovali o tom, že jejich město neleželo při žádné významné trase, tudíž neměli příjem z cel. Navíc u nich v poslední době dvakrát vypukl požár. Na základě všech těchto důvodů si dovolili požádat, zda by je arcikníže Ferdinand půjčky zbavil.²⁵⁴ Po dalších jednáních však Chrudimští králi půjčili alespoň 50 kop grošů českých.²⁵⁵ Ke 34 vypraveným tažným koním ani po třech

---

²⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 229.

²⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 170.

²⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 198.

²⁵¹ TAMTÉŽ, s. 215.

²⁵² TAMTÉŽ, s. 209.

²⁵³ TAMTÉŽ, s. 170.

²⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 193.

²⁵⁵ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975.

měsících žádní další nepřibyli, když v červenci roku 1566 přišla od české komory další žádost o tato zvířata. Nyní už byli kvůli drahotě obroku tak zmoření, že „*pro hubenost ani vstávati nemohou*“.²⁵⁶

Mezi věnná města v Chrudimském kraji patřilo i Vysoké mýto a Polička. Zatímco jednání s Vysokým Mýtem nejsou v edici Regesta fondu Militare zaznamenána, s Poličkou jakožto nejvýchodnějším českým královským městem, je situace zajímavější.²⁵⁷ Město se stejně jako Vysoké Mýto vymlouvalo na absenci vojenského materiálu, který muselo za krále Ferdinanda I. odevzdat na Pražský hrad. Nakonec přiznalo 20 tažných a 2 jízdní koně.²⁵⁸ Tolik tažných koní také měšťané z Poličky dostali rozkazem odeslat ku Praze. Tito koně však do Prahy nemohli dorazit včas, protože se toho času nacházeli za hranicemi země. Tam byli posláni na rozkaz arciknížete Karla.²⁵⁹ Ten totiž o tři měsíce dříve, 24. března 1566, vydal pro Moravu a do města Poličky mandát, kterým žádal o vyslání určitého počtu korb a koleček tažených koňmi ke stavbám v Rábu, Komárnu, Papě a ve Vídni.²⁶⁰ Místo osobního tažení se měšťané zavázali platit na 6 koní.²⁶¹ Když v červenci roku 1566 do Čech dorazila od arciknížete Ferdinanda další žádost o tažné koně s vozy, Polička jako jediná z již zmíněných krajů vyhověla. Vyslala totiž 8 koní a 2 vozy.²⁶²

Na Hradecký, Čáslavský a Chrudimský kraj byly vznášeny zejména požadavky na prostředky k přepravě válečného materiálu. Samozřejmě je to dáno statutem většiny zdejších královských měst. Po věnných městech totiž téměř nebyly požadovány finanční úvěry, což je v kontrastu například se zdejší Čáslaví či s královskými městy v ostatních krajích. Podrobnější srovnání jsou však zde předčasná a bude jim věnována pozornost na konci této kapitoly.

Důkazem předchozího tvrzení jsou jednání se středočeskými městy z Kouřimského, Pobrzkého, Rakovnického, Slánského kraje a s pražskými městy. V každém ze zmíněných krajů se však v té době nacházelo pouze jedno královské nebo komorní město, pouze v Kouřimském kraji byla taková města dvě. Přírodní podmínky v této oblasti byly totiž méně vhodné k vzniku městského osídlení než ve zbytku Čech. Proto ve středním Povltaví a oblasti

---

²⁵⁶ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 229.

²⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 170 a 213; měšťané z Vysokého Mýta požadovali navrácení válečného materiálu uloženého na Rychmburském zámku, který jim byl zabaven Ferdinandem I. Město také přivěsilo svojí pečeť jako ručení k některým královským listům.

²⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 174.

²⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 190.

²⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 190-191.

²⁶¹ TAMTÉŽ, s. 194.

²⁶² TAMTÉŽ, s. 232.

západně od Rakovníka ještě dlouho zůstala spolu s hornatou částí severních Čech řídká síť měst a městeček.²⁶³

Rakovničtí potřebovali více času na podání zprávy o koních.²⁶⁴ Představitelé tohoto komorního města arciknížeti Ferdinandovi nakonec napsali, že koně potřebovali, ale byli ochotni místo nich zaplatit určitou částku vyměřenou ze šacuňku z roku 1565.²⁶⁵ Dokonce za arciknížetem ohledně této záležitosti vyslali vyjednavče. Ti však k němu z důvodu jeho nemoci nebyli připuštěni. Odevzdali tedy svou žádost české komoře, která ji měla arciknížeti Ferdinandovi předat.²⁶⁶ Ten české komoře žádost vrátil, aby Rakovnickým odpověděla sama.²⁶⁷ Česká komora však konečné rozhodnutí přece jen chtěla nechat na arciknížeti Ferdinandovi a sdělila do Rakovníka, že výše jejich příspěvků bude nejspíš stejná, jako je ve všech ostatních královských městech.²⁶⁸ Celá tato záležitost se zdá být jasným důkazem toho, že zemská správa v těchto záležitostech nechtěla povolovat jakékoli výjimky, které by spustily vlnu dalších žádostí z jiných měst a už tak těžkopádně svolávaná osobní hotovost by se ještě více zpomalila.

I ze Slaného dorazila žádost o prodloužení lhůty na podání zprávy o koních.²⁶⁹ O měsíc déle, tedy počátkem května 1566, přivezli osobně městští vyslanci z české komory její požadavky. Město Slaný mělo králi poskytnout bezúročnou půjčku na tři roky a být plně připraveno k mustrunku. Jestliže by neměli potřebné lidi a vybavení, měli místo nich poslat peníze. Slánští odpověděli, že by králi nejen rádi půjčili, ale i dali peníze. Bohužel jich sami měli nedostatek. Připomněli, že půjčili 1400 kop grošů českých Ferdinandovi I., Maxmiliánu II. přispěli půjčkou 1500 kop grošů českých na koupi Pardubic a díky konfiskacím po roce 1547 neměla obec žádný stálý příjem. Dále vylíčili, za co všechno peníze utratili a co je nadále třeba udělat a opravit, ale neměli na to prý prostředky, navíc byli sužováni dluhy.²⁷⁰ Maxmilián II., arcikníže Ferdinand, ani česká komora však podobné nářky a výmluvy nevyslyšeli, protože stejně jako v případě Čáslavi a Chrudimi, dokázali i město Slaný přinutit k půjčce. Šlo však o daleko vyšší částku než v předchozích případech – 700 kop

---

²⁶³ F. HOFFMANN, *České město*, s. 84-85.

²⁶⁴ F. ROUBÍK (ed.), *Regesta*, s. 169.

²⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 174-175.

²⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 183.

²⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 219.

²⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 220.

²⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 168.

²⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 176-177.

grošů českých.²⁷¹ Město Slaný ještě do Prahy poslalo v červnu 8 a v srpnu 4 tažné koně s jedním vozem.²⁷²

Mnoho nářků o své situaci napsali též měšťané z Berouna. Koní měli prý málo a stěží byli schopni dojet do Prahy a zpět.²⁷³ Byli prý chudí, nevlastnili již žádné vesnice a jediný příjem měli z cel, proto králi nemohli půjčit.²⁷⁴ Dožadovali se i snížení měsíční náhrady za vypravení koní, protože je 3. května 1566 zachvátil požár a hodnota jejich majetku byla o 468 kop grošů českých nižší než při posledním šacuňku.²⁷⁵ Berounští se také snažili využít konání mustrunku, když arciknížete žádali o navrácení zbroje a ručnic, které jim byly zabaveny za Ferdinanda I. a převezeny na hrad Karlštejn. Bez nich by nemohli mustrovat a pro chudobu si nemohli jiné zbraně opatřit.²⁷⁶ Příspěvek berounských nakonec činil 4 tažné koně²⁷⁷ a tříletou bezúročnou půjčku ve výši 150 kop grošů českých.²⁷⁸

Ještě mnohem víc problémů musel arcikníže Ferdinand řešit ohledně Českého Brodu. Nejdříve Českobrodští požádali o prodloužení lhůty na podání zprávy o koních, protože prý dostali tento rozkaz pozdě.²⁷⁹ V další zprávě upozornili arciknížete, že jsou jedním z nejmenších královských měst v Čechách a vlastní velmi málo osedlých. Nabídl proto králi půjčku ve výši pouhých 100 tolarů.²⁸⁰ V polovině června pak královský rychtář z Českého Brodu poslal české komoře stížnost na rejтары, kteří u nich právě nocovali. Rejтары si měli v domech a hospodách hojně poroučet jídlo a pití. Když ovšem přišlo na placení, začali se ohánět zbraněmi a svým agresivním chováním vyvolali ve městě rozruch. Navíc v okolí města ukradli několik koní. Rychtář žádal, aby příště byli rejтары posíláni po jiných silnicích a Českému Brodu se tak vyhnuli.²⁸¹ Arcikníže Ferdinand v odpovědi přikázal, aby v případě opakování podobných situací dal rychtář spolu s konšelským úřadem město zavřít a rejтарům vzkázal, že na rozkaz arciknížete nebudou z města vypuštěni, dokud škodu nezaplatí.²⁸² Český Brod, přestože byl co do počtu domů nejmenším královským městem v Čechách,²⁸³ platil

---

²⁷¹ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975.

²⁷² F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 197 a 232.

²⁷³ TAMTÉŽ, s. 172-173.

²⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 179.

²⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 202.

²⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 217-218.

²⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 188.

²⁷⁸ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975; částka 150 kop grošů českých byla převedena ze 300 kop grošů míšeňských.

²⁷⁹ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 170.

²⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 191.

²⁸¹ TAMTÉŽ, s. 197-198.

²⁸² TAMTÉŽ, s. 200.

²⁸³ O. PLACHT, České daně, s. 176; v roce 1567 měl Český Brod 142 domů. Odhad majetku tomu však neodpovídal. Roku 1565 byl majetek města Český Brod odhadnut na 17 179 kop grošů českých, což je stejná

místo osobního tažení podle šacuňku na 8 koní.²⁸⁴ Výše částky půjčené císaři se nakonec vyšplhala na 100 kop grošů českých.²⁸⁵

Z oblasti středních Čech, kromě tří pražských měst, vyslal nejvíce koní k tažení Kolín. V dubnu ve zprávě přiznal celkový počet 80 koní, z nichž se 16 hodilo k tažení. Zbylí koně byli pro drahotu obroku vesměs hubení a churaví.²⁸⁶ Podle svých slov by Kolínští králi rádi půjčili peníze. Bohužel si po zastavení jejich panství museli vypůjčit 2000 kop grošů českých, což do té doby spláceli. Také poukázali na to, že králi v minulosti již několik set kop grošů českých půjčili a ten jim dosud vše nesplatil. Přesto byli ochotni králi poskytnout tříletou bezúročnou půjčku ve výši 100 kop grošů českých.²⁸⁷ Místo osobního tažení platili na 6 koní.²⁸⁸ Do Prahy Kolínští nakonec vyslali všech 16 přiznaných tažných koní spolu se třemi vozy.²⁸⁹

Menší Město pražské bylo ze všech tří pražských měst nejmenší podle odhadu majetku i co do počtu domů.²⁹⁰ Neměli prý sice žádné poddané, poplužní dvory ani obecní koně, paradoxně však dokázali postavit 23 tažných koní od sousedů.²⁹¹ Česká komora měla na malostranské vysoké požadavky. Žádala tříletou bezúročnou půjčku ve výši 1000 kop grošů českých a vystrojení sedmi válečných koní nebo plat na ně. Malostranští se však vymluvili na svou chudobu a připomněli komoře, že králi nedávno půjčili 1000 kop grošů českých na splacení Pardubic a po dlouhém výčtu svých výdajů, povinností a útrap přislíbili ještě formany k tažení děl.²⁹² Nakonec se také uvolili, že králi půjčí 50 kop grošů českých, „i kdyby je v Židech vzdlužiti měli“.²⁹³ Jejich nabídka byla nakonec přijata zřejmě kvůli relativně vysokému počtu vyslaných tažných koní.

Nové Město pražské, na základě počtu domů zřejmě nejlidnatější město v Čechách,²⁹⁴ půjčilo králi 428,5 kop grošů českých a zavázalo se platit po 6 měsících 128,5 kop grošů

---

suma, na kterou byla odhadnuta mnohá co do počtu domů i o polovinu větší města jako například Kouřim nebo Stříbro.

²⁸⁴ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 211.

²⁸⁵ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975; částka 100 kop grošů českých byla převedena z 200 kop grošů míšeňských.

²⁸⁶ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 172.

²⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 177-178.

²⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 194.

²⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 246-247.

²⁹⁰ O. PLACHT, České daně, s. 176; roku 1565 byli šacováni na 14 258 kop grošů českých a počet jejich domů byl 161.

²⁹¹ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 175.

²⁹² TAMTÉŽ, s. 195-196.

²⁹³ TAMTÉŽ, s. 187-188; částka 50 kop grošů českých byla převedena ze 100 kop grošů míšeňských.

²⁹⁴ O. PLACHT, České daně, s. 176; v Novém Městě pražském stálo v roce 1567 1 145 domů.

českých místo osobního tažení.²⁹⁵ Novoměstští také řešili zajímavý problém. Někteří měšťané se totiž obávali, že kdyby místo osobního tažení platili peněžitou pomoc, mohli by jim to jiní stavové vytýkat.²⁹⁶ Požádali tedy nejvyšší zemské úředníky, kteří je zřejmě chtěli povinnosti osobně se účastnit tažení automaticky zbavit, aby to nedělali. Zmínění měšťané pohrozili, že bude-li jim upírána povinnost osobně se účastnit na tažení, nebudou místo sebe platit, ani se nesvolí k půjčce králi.²⁹⁷ Novoměstští nakonec ještě museli sehnat 40 tažných koní s osmi vozy,²⁹⁸ když k tomu dostali přímý rozkaz od arciknížete Ferdinanda, „*protože jiná města nad možnost volně se ukazují*“.²⁹⁹

Podle šacuňku z roku 1565 nejbohatší české královské město Staré Město pražské³⁰⁰ dostalo příkaz k vyslání třiceti koní.³⁰¹ I od Staroměstských totiž arcikníže Ferdinand dostával sebelitující zprávy poukazující na vlastní chudobu.³⁰² Staré Město bylo dál žádáno o půjčku ve výši 500 kop grošů českých.³⁰³ Staroměstští také nezapomněli připomenout téměř dvě desetiletí staré konfiskace a z nich plynoucí těžkosti, ale bezúročně půjčce vyhověli v plné výši, i když si na ni prý sami museli půjčit s úrokem. Částka, kterou se zavázali platit místo osobního tažení, byla 171,5 kop grošů českých po dobu šesti měsíců.³⁰⁴

Výdaje středočeských krajů znovu potvrdily tezi o tom, že výše půjčky byla úměrná počtu tažných koní vyslaných na pomoc tažení. Důkazem tohoto tvrzení může být i výše zmíněný přímý rozkaz arciknížete Ferdinanda do některých měst k vyslání určitého počtu tažných koní, když měl pocit, že příspěvek oněch měst neodpovídá jejich možnostem. Je tedy jasné, že Habsburkové měli o těchto možnostech přehled a dokázali odhadnout možnou výši vydání jednotlivých měst, která byla rozdělena mezi počet vyslaných tažných koní a hodnotu poskytnutého úvěru.

Na severu Čech v 16. století ležel Boleslavský, Litoměřický a Žatecký kraj. V Litoměřickém kraji se nacházelo jedno ze tří měst, které při stavovském povstání stálo

---

²⁹⁵ částky 428, 5 a 128, 5 kop grošů českých byly převedeny ze 1000 zlatých rýnských, resp. 300 zlatých rýnských.

²⁹⁶ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 187.

²⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 191.

²⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 195.

²⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 189; stejný rozkaz, ale s jiným počtem požadovaných tažných koní dostalo také Staré Město pražské na 40 koní, Most na 8, Vysoké Mýto na 4, Čáslav na 6, Žatec na 20, Domažlice na 12, Slaný na 10, Zbraslavský klášter na 8, Broumovský klášter na 10 a Kladrubský klášter na 10 koní.

³⁰⁰ O. PLACHT, České daně, s. 176; Staré Město Pražské bylo roku 1565 šacováno na 79 360 kop grošů českých.

³⁰¹ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 189.

³⁰² TAMTÉŽ, s. 175.

³⁰³ Částka 500 kop grošů českých byla převedena z 1000 kop grošů míšeňských.

³⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 190; částka byla převedena ze 400 zlatých rýnských.

na straně krále a nebylo nijak potrestáno. Šlo o Ústí nad Labem. Dala by se tedy při jednáních čekat vstřícnost ze strany tohoto města. Opak je však pravdou. Odpověď ústeckých měšťanů na první rozkaz české komory o půjčce králi zněla ve stejném duchu jako odpovědi ostatních měst, která se snažila tohoto břemene přinejlepším zbavit. Město si stěžovalo na absenci poddaných, statků, rybníků a lesů. Zpravilo arciknížete o dvou požárech, které utrpělo, a dodnes po nich opravují škody. Ani pivo se Ústeckým nedařilo prodat, proto ho všechno museli pít ve městě. Nemohli tedy králi nic půjčit.³⁰⁵ Arcikníže Ferdinand jim přesto uložil 100 kop grošů českých půjčky. Ústečtí však poslali jen 50 kop grošů českých a požádali Volfa Vřesovce z Vřesovic, zda by se za zdejší „*chudý a pohořelý lid*“ nepřimluvil.³⁰⁶

Složitá jednání byla vedena i s dalšími severočeskými městy a výjimkou nebylo ani centrum Litoměřického kraje. Litoměřice také připomněly nedávnou půjčku na splacení Pardubic. Prý „*darovali*“ králi 3 000 kop grošů českých. Díky každoročním povodním museli měšťané znovu stavět most, díky čemuž do města nemohli jezdit obchodníci. Požádali tedy arciknížete, aby je povinnosti půjčovat zprostil.³⁰⁷ Omlouvali se i ve zprávě o koních. Místní formani údajně posledně za své služby nebyli zaplacení a koně jim tak zemřeli a zchromli.³⁰⁸ Litoměřickým hrála do karet jejich výhodná příhraniční poloha. Kurfiřt saský totiž poslal do Čech po vodě 1 000 centýřů prachu³⁰⁹ a v Litoměřicích byl na několik dní bezpečně uložen, odkud měl být naložen na vozy a převezen do Prahy.³¹⁰ Z Prahy ovšem přijelo vozů málo a prach tak musel být v Litoměřicích uskladněn déle. Litoměřičtí nakonec byli požádáni, zda by s převozem pomohli, což nakonec také udělali a velkou měrou se zasloužili o bezpečný převoz prachu do Prahy.³¹¹ To je jistě zachránilo od dalších průtahů ohledně válečných příspěvků. Celková výše úvěru z poměrně bohatých Litoměřic byla nakonec pouze 150 kop grošů českých.³¹²

V Žateckém kraji se v šedesátých letech 16. století nacházelo 5 královských měst, což byl druhý nejvyšší počet ze všech českých krajů. Jednání s Louny a Kadaní má určitou spojitost s jednáním s Ústím nad Labem, proto bude jako první věnována pozornost vyjednáváním právě s těmito městy. Lounští se sice při podávání zprávy o koních zmínili

---

³⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 179.

³⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 189.

³⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 178.

³⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 195.

³⁰⁹ 1000 centýřů je zhruba 61 tun 810 kilogramů.

³¹⁰ TAMTÉŽ, s. 233.

³¹¹ TAMTÉŽ, s. 237-238.

³¹² Město bylo roku 1565 šacováno na 36 939 kop grošů českých - O. PLACHT, *České daně*, s. 176; V. PICKOVÁ, *Nucený úvěr*, s. 975.

o tíživých důsledcích represí udělených Ferdinandem I. po roce 1547, přiznali však 30 koní, z nichž 15 císař žádal k tažení děl a prachu.³¹³ Odpověď české komoře na žádost o půjčku králi byla o dost víc vymlouvavá. Lounští sdělili, že by rádi půjčili, byli však chudí. Znovu připomněli následky událostí v roce 1547. Dále prý také utrpěli „*pokutami, daněmi, berněmi, půjčkami, ohněm, krupobitím, povodněmi*“. Mnozí z nich údajně neměli k jídlu víc než chleba. Přesto byli ochotní králi půjčit do výše 150 kop grošů českých.³¹⁴ Arcikníže ale žádal 250 kop grošů českých. Louny proto, stejně jako Ústí nad Labem, požádaly nejvyššího písaře Volfa Vřesovce z Vřesovic o přimluvu u arciknížete.³¹⁵ Lounští chtěli být zproštěni i povinnosti vyslání patnácti tažných koní. Údajně se nehodili k tažení a museli by být odebráni přímo lidem „*v tyto pilné časy*“.³¹⁶

Kadaň v okolních vesnicích napočítala 15 koní, z nichž nakonec 12 poskytla císaři.³¹⁷ Králi byli ochotni, ačkoli si neodpustili poznámku, že jsou chudé a zadlužené město pod horami, půjčit zhruba 215 kop grošů českých.³¹⁸ V srpnu 1566 město koupilo 4 tažné koně s vozem a poslalo je do Prahy.³¹⁹ Koncem měsíce dokonce přijali ručení za chebskou půjčku králi ve výši 2000 kop grošů českých.³²⁰ Přes to všechno na konci září česká komora ve věci půjček císaři rozezleně napsala do Kadaně, Loun, Mělníka a Ústí nad Labem, že se nenadála takových výmluv „*v tak důležité potřebě*“. A protože prý jiná města, i chudší, vyhověla, musela zmíněná města znovu zahájit jednání o půjčce. Česká komora také upozornila, že odpověď na tuto výzvu pošle císaři.³²¹ Přestože vstřícnost Kadaňských při vyjednávání se nedá porovnávat se vstřícností ostatních zmíněných měst, všechna města znovu přistoupila k požadovaným jednáním. Kadaň ve výsledku zvýšila svou půjčku z 215 kop grošů českých na 300 kop grošů českých. Také Ústí nad Labem připlatilo z 50 kop grošů českých na 100 kop grošů českých. Jednání s Louny bylo však neúspěšné, protože úvěr zůstal na stejné hodnotě 300 kop grošů českých.³²²

Že byla napomenuta pouze tato města, neznamená, že se zbylými severočeskými městy byla vedena úspěšná jednání. Největší severočeské město a centrum Žateckého kraje

---

³¹³ TAMTÉŽ, s. 170.

³¹⁴ TAMTÉŽ, s. 180; částka 150 kop grošů českých byla převedena z 300 kop grošů míšeňských.

³¹⁵ TAMTÉŽ, s. 191; částka 250 kop grošů českých byla převedena z 500 kop grošů míšeňských

³¹⁶ TAMTÉŽ.

³¹⁷ TAMTÉŽ, s. 168.

³¹⁸ TAMTÉŽ, s. 179; částka 215 kop grošů českých byla převedena z 500 zlatých rýnských.

³¹⁹ TAMTÉŽ, s. 217.

³²⁰ TAMTÉŽ, s. 237.

³²¹ TAMTÉŽ, s. 241; V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975.

³²² V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975; částka 100 kop grošů českých byla převedena z 200 kop grošů míšeňských.

Žatec se dlouho vymlouvalo na problémy vzniklé povodněmi a krupobitím.³²³ Nakonec ale přes to všechno bylo ochotno králi půjčit 250 kop grošů českých.³²⁴ Přípomínky o chudobě a následcích povodní nebyly opomenuty ani v případě, když se město zavázalo poslat do Prahy dvacet tažných koní s dvěma vozy v červnu³²⁵ a na další žádost české komory čtyři koně s jedním vozem v srpnu.³²⁶ Kuriozní situace nastala při jednání Žatce a arciknížete Ferdinanda ohledně výše měsíční pomoci místo osobního tažení. Žatečtí o ní nijak nediskutovali a sami arciknížeti napsali, že z 2000 kop grošů českých majetku budou platit 6 kop grošů českých měsíčně, čili celkem zhruba 118 kop 17 grošů českých měsíčně.³²⁷ V zápětí se ale ozvala česká komora a upozornila, že výpočet Žateckých byl chybný a správně měli platit 126 kop grošů českých měsíčně, což nakonec také platili.³²⁸

Chudoba a zadluženost měšťanů byla hlášena i z Mostu. Ve městě ani v okolí prý nebyli žádní jízdní koně ani formané. Chovali se zde koně pouze k polním pracím.³²⁹ Z Mostu nakonec bylo vypraveno 8 tažných koní a 2 vozy.³³⁰ V reakci na půjčku Mostečtí sdělili, že jim poklesl obchod s pivem, vínem a obilím. Údajně měli 10 000 kop grošů českých dluhů, jež museli úrokovat a králi nedávno půjčili 2 500 kop grošů českých na koupi Pardubic a poté ještě 1 500 kop grošů českých. Byli však ochotni půjčit mu ještě 800 kop grošů českých a měsíčně platit na 12 jezdců.³³¹ Z neznámých důvodů nakonec byla výše půjčky pouze 555 kop grošů českých.³³²

Podobné zprávy jako z Mostu chodily arciknížeti Ferdinandovi a české komoře i z jediného královského města Boleslavského kraje Nymburka. Město nejdřív přiznalo 80 koní,³³³ z nichž nakonec k tažení děl a prachu vyslali pouze 6.³³⁴ Ve věci válečného úvěru stejně jako Mostečtí nejdříve upozornili na svou chudobu a dluhy. Také připomenuli, že dříve již půjčili 750 kop grošů českých na splacení Pardubic a sami se tím zadlužili. Neodmítli poskytnout ani další půjčku ve výši 300 kop grošů českých, která dosud nebyla splacena.

---

³²³ O. PLACHT, *České daně*, s. 176; město Žatec bylo roku 1565 šacováno na 45 375 kop grošů českých a o dva roky později se zde nacházelo 701 domů.

³²⁴ F. ROUBÍK (ed.), *Regesta*, s. 178; částka 250 kop grošů českých byla převedena z 500 kop grošů míšeňských.

³²⁵ TAMTÉŽ, s. 193.

³²⁶ TAMTÉŽ, s. 233.

³²⁷ TAMTÉŽ, s. 202; částky 6 kop a 118 kop 17 grošů českých byly převedeny ze 14 zlatých rýnských, resp. 276 zlatých rýnských 2 krejcarů.

³²⁸ TAMTÉŽ, s. 169; částka 126 kop grošů českých byla převedena z 294 zlatých rýnských.

³²⁹ TAMTÉŽ, s. 196.

³³⁰ TAMTÉŽ, s. 196.

³³¹ TAMTÉŽ, s. 182.

³³² V. PICKOVÁ, *Nucený úvěr*, s. 975.

³³³ F. ROUBÍK (ed.), *Regesta*, s. 168.

³³⁴ TAMTÉŽ, s. 168.

Také díky nedávné povodni a jejím následkům jsou králi ochotni půjčit 100 kop grošů českých.³³⁵ Po dalších jednáních byla konečná půjčená částka dvojnásobná, tedy 200 kop grošů českých.³³⁶

Na základě výsledků jednání severočeských měst s nejvyššími úředníky Království českého lze tvrdit, že tradiční upozorňování měst, ať už pravdivé či nikoli, na vlastní chudobu a okolnosti k ní vedoucí, nebylo prováděno pouze ve snaze co možná nejvíc snížit svůj válečný příspěvek, ale také za účelem uměle zvýšit jeho hodnotu.³³⁷ Dále je zřejmé, že Ústí nad Labem, tedy město, které stálo v roce 1547 na straně krále, nemělo ochotu poskytovat pomoc králi o nic větší než ostatní. Proto lze předpokládat, že Ústečtí doufali na základě své role při stavovském povstání v nízké požadavky nejvyšších zemských úřadů. Ta však nebyla zárukou nižších královských požadavků, tím pádem nebyly ústecké výmluvy vyslyšeny, a město tedy muselo přispět stejně jako na ostatní královská města.

Opačnou situaci nabídla jednání s jedním západočeským královským městem. Nacházel se zde Plzeňský a Loketský kraj a bylo to právě centrum Plzeňského kraje Plzeň, která stála roku 1547 na straně Ferdinanda I. Z králova pohledu probíhala jednání s ní naprosto příkladným způsobem. Město projevovalo ochotu pomoci ve všech požadavcích a potvrdilo svou pověst věrně sloužícího města králi, za což v minulosti dostalo od krále již několikrát pochvalu a zvláštní privilegia.³³⁸ Na první výzvu k výpravě tažných koní Plzeňští přislíbili 15 koní a 3 vozy. Také ale upozornili na stávající králův dluh vůči městu v hodnotě 3 000 kop grošů českých.³³⁹ S poznámkou o věrné službě králi přislíbili králi výpůjčku ve výši zhruba 214 kop grošů českých a vystrojení 15 dobře vyzbrojených rejtářů, ačkoli byli sami zadluženi.³⁴⁰ Po jednáních s českou komorou o osobní účasti na tažení se Plzeňští rozhodli, že králi poskytnou ještě další tříletou bezúročnou půjčku ve výši 500 kop grošů českých, na počet koní budou platit zhruba 128,5 kop grošů českých měsíčně a k tažení děl a prachu pošlou dalších 24 koní se 6 vozy.³⁴¹ Tím však příspěvek od Plzně nekončil. Město se totiž až vypočítavým způsobem rozhodlo vypravit ještě 4 tažné koně s jedním vozem, „aby

---

³³⁵ TAMTÉŽ, s. 180; částky 750 a 300 kop grošů českých byly převedeny z 1500, resp. 600 kop grošů míšeňských.

³³⁶ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975.

³³⁷ Příkladem je město Most, které na začátku jednání hojně mluvilo o své chudobě a katastrofách, které ho postihly, ale jeho vlastní nabídka půjčky byla přitom jednou z nejvyšších z celých Čech.

³³⁸ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 211; Plzeňští byli pochváleni například roku 1434 císařem Zikmundem Lucemburským za věrnost při husitské rebelii nebo v roce 1547, kdy jim Ferdinand I. za věrnost udělil po zástupcích měst pražských první hlas, místo a stání na sněmu.

³³⁹ TAMTÉŽ, s. 171; částka 3 000 kop grošů českých byla převedena z 6 000 kop grošů míšeňských.

³⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 207; částka 214 kop grošů českých byla převedena z 500 zlatých rýnských.

³⁴¹ TAMTÉŽ, s. 210; částka 500 kop grošů českých byla převedena z 1 000 tolarů, částka 128, 5 kop grošů českých byla převedena z 500 zlatých rýnských.

byli postaveni na roveň Pražanům staroměstským a novoměstským, s nimiž obec plzeňská v možnosti ani v šacuňku rovna býti nemůže“.³⁴² Plzeň překonala pražská města i ve velikosti měsíčních platů na vystrojené bojovníky, protože jich poslala víc, než byla její povinnost podle šacuňku.³⁴³ Tato částka byla nejvyšším královým důchodem z celých Čech.

Relativně vstřícně vyšlo císařským požadavkům i město Klatovy. Sněmovní usnesení jim nařizovalo, aby podle šacuňku vypravili 23 zbrojních koní a platili na ně. Klatovští to bez problému přijali, měli ovšem drobné obavy, zda se ostatní stavové zachovají stejně.³⁴⁴ Králi byli ochotni půjčit celkem vysokou částku – 500 kop grošů českých, přestože již prý dříve půjčili 1000 kop grošů českých. Také připomněli, že na hotovost museli kupovat koně, zbroj a další potřeby, přičemž je Ferdinand I. zbavil živností a ve městě a jeho okolí tak zavládla chudoba.³⁴⁵ Celková výše úvěru poskytnutého městem Klatovy byla nakonec 600 kop grošů českých.³⁴⁶

Složitější jednání byla vedena s představenými komorního města Rokycany. Ti přiznali 16 – 18 koní vhodných k tažení děl a prachu, „a to ještě dosti prostředních“.³⁴⁷ Arcikníže Ferdinand tedy poručil, aby je poslali na Pražský hrad, načež Rokycanští reagovali odmítavě a žádali arciknížete, aby je zbavil tohoto břemene, protože poddaní tyto koně potřebují.³⁴⁸ Jejich žádosti bylo zčásti vyhověno. Měli poslat pouze 10 koní, jinak ale budou potrestáni.³⁴⁹ Rokycanští na tom nejspíš byli opravdu špatně, poněvadž prosili arciknížete, zda by mohli platit pouze třetinu toho, co na ně podle šacuňku náleží platit místo osobního tažení. Jako důvod uvedli, že loni utrpěli velké škody způsobené dvojitým krupobitím, jejichž následky je donutily zadlužit se.³⁵⁰

Do západních Čech patřily také dva svérázné regiony, které se po dobu své existence nacházely na pomezí Království českého a Římsko-německého říše – Chebsko a Loketský kraj. Ve druhé polovině 16. století už ale obě území podléhala českému králi, ačkoli měla vůči ostatním v zemi výsadní postavení. Jejich povinnost přispívat na obranu země byla ovšem stejná, proto s nimi byla zahájena stejná jednání jako s ostatními českými stavy. Zástupci

---

³⁴² TAMTÉŽ, s. 233; O. PLACHT, České daně, s. 176 – Plzeňští údaje nadhodnotili, protože hodnota jejich majetku v roce 1565 (78 2850 kop grošů českých) byla jen o málo nižší, než hodnota majetku Starého Města (79 360 kop grošů českých) a o dost vyšší, než hodnota majetku Nového Města pražského (63 730 kop grošů českých).

³⁴³ TAMTÉŽ, s. 212.

³⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 166.

³⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 182.

³⁴⁶ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975.

³⁴⁷ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 169.

³⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 190.

³⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 191-192.

³⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 211.

Loketského kraje si po celou dobu jednání žárlivě střežili svá práva a hned po první písemné výzvě o vyslání loketských plnomocníků do Prahy sdělili arciknížeti Ferdinandovi, že mu vyhoví, pouze pokud k nim Maxmilián II. pošle své komisaře, kteří je o to osobně požádají, protože tak to odpovídalo jejich svobodám a privilegiím.³⁵¹ Ta si nechali potvrdit i po příslibení částky zhruba 428, 5 kop grošů českých místo osobního tažení a zhruba 643 kop grošů českých na splátky jako pomoc proti tureckému nebezpečí.³⁵² Když v prosinci roku 1567 měli splatit posledních 500 zlatých z této částky, řekli, že tak učiní jen za králův revers o jejich privilegiích, který jim byl přísliben.³⁵³

Ještě složitější jednání byla vedena s Chebem. Na výzvu k půjčce, rozkaz k mustrunku a hotovosti proti Turkům Chebští odvětili, že jako pohraniční oblast by měli být spíše posíleni než zbaveni lidu. Přesto však byli ochotni půjčit králi 1500 kop grošů českých a místo osobní hotovosti nabídli 300 kop grošů českých.³⁵⁴ Arcikníže Ferdinand byl zřejmě ochoten nabídku přijmout, jelikož byla jednou z nejvyšších. Česká komora mu ale radila, že nabídka neodpovídala chebským možnostem a měl žádat více, totiž úvěr ve výši 2000 kop grošů českých a místo osobního tažení 300 kop grošů českých ne jednorázově, ale měsíčně. Arcikníže poslechl a tyto požadavky předložil Chebu.³⁵⁵ Jeho představení souhlasili s výší půjčky, ale místo osobního tažení nabízeli zhruba 428,5 kop grošů českých ve lhůtách a v případě nutnosti osobní hotovosti, žádali zproštění půjčky náhradou za vypravení 10 jezdců, 4 vozníků a 25 pěších na 3 měsíce. Česká komora opět radila arciknížeti nabídku odmítnout a žádat půjčku ve výši zhruba 857 kop grošů českých a 30 zbrojních koní nebo platu na ně.³⁵⁶ Jednání pokračovala, až se do věci vložil sám císař Maxmilián II. a poručil české komoře, aby žádala ještě vyšší půjčku a vyslání 50 zbrojních koní nebo plat 6 kop grošů českých měsíčně na každého z nich. Pokud by česká komora Chebské nezlomila, měla přijmout zhruba 857 kop grošů českých půjčky a vydržování 30 koní.³⁵⁷

Takto spletitá jednání s Chebskem a Loketskem byla jistě důsledkem toho, že tyto krajiny sice měly povinnost přispívat v dobách ohrožení země, nevztahovala se na ně však stejná sněmovní usnesení a neměly tak jasně definovaný podíl na obraně země jako ostatní

---

³⁵¹ TAMTÉŽ, s. 186.

³⁵² Částka 428,5 kop grošů českých byla převedena z 1000 zlatých rýnských, částka 643 kop grošů českých byla převedena z 1 500 zlatých rýnských.

³⁵³ TAMTÉŽ, s. 182.

³⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 198; V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 974; částka 300 kop grošů českých byla převedena ze 700 zlatých rýnských.

³⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 203; V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 974-975; částka 300 kop grošů českých byla převedena ze 700 zlatých rýnských.

³⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 221; částky 428,5 a 857 kop grošů českých byly převedeny z 1000 resp. 2000 zlatých rýnských.

³⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 233; částky 6 a 857 kop grošů českých byly převedeny ze 14 resp. 2000 zlatých rýnských.

kraje. Také se potvrdil určitý přehled nejvyšších zemských úředníků o materiálních možnostech jejich podřízených. Bez něj by nemohli požadovat tak výrazné zvýšení již dost vysokého příspěvku od Chebu. Západní Čechy dále nabídly zajímavá jednání české komory a města Plzně. Plzeňští se očividně snažili výši svých příspěvků králi ukázat měřítko mezi nimi a ostatními stavy. Nelze ovšem zapomínat na jejich roli při stavovském povstání roku 1547, díky níž nebyli zbaveni svých práv a privilegií jako ostatní královská města a z celé situace vyšli naopak posílení. Tyto skutečnosti spolu s materiální silou města jako takového jim onu štědrost značně usnadnily.

Další město, které roku 1547 stálo na straně Ferdinanda I., se nacházelo v jižních Čechách. Spadalo do Bechyňského kraje a byly jím České Budějovice. Jihočeši však neměli potřebu přeplácat královy požadavky jako Plzeň, ani se je nesnažili za každou cenu snížit jako Ústí nad Labem. Králi nabídli půjčku ve výši 600 kop grošů českých,³⁵⁸ jejíž výše se nakonec vyšplhala na 850 kop grošů českých.³⁵⁹ Tato částka byla vůbec nejvyšší ze všech královských měst a nejspíš proto mohli Českobudějovičtí vyslat k tažení pouze 3 vozy.³⁶⁰

Řadů výmluv a nářku si česká komora a arcikníže Ferdinand vyslechli od města Tábora. Ke zprávě o koních Táborští připojili dlouhý výčet zbraní, které museli odevzdat Ferdinandovi I. po roce 1547.³⁶¹ Na výzvu k půjčce císaři předem sdělili, že jsou chudí a „snížení“, a proto si nedokážou představit, že by v tomto království bylo město, které by na tom bylo hůře než právě Tábor. Také utrpěli požárem. Nazvali se dokonce žebráky. Přesto byli ochotni půjčit králi 50 kop grošů českých.³⁶² Arcikníže ovšem v odpovědi žádal 150 kop grošů českých. Táborští po zopakování svých útrap nabídli znovu půjčit pouze 50 kop grošů českých a poslali na Pražský hrad vyjednavče ohledně celé věci.³⁶³ Podle dalšího rozkazu měli Táborští vyslat 34 koní a 4 vozy do Prahy, načež arciknížeti odpověděli, že by tam tito koně byli pouze pro smích, protože se mnoho z nich nehodilo ani pro domácí práce. Žádali tedy, aby jim tuto povinnost prominul.³⁶⁴ Arcikníže se k situaci postavil stejně jako při jednání s Rokycany. Žádosti zčásti vyhověl, když pod záminkou trestu rozkázal vypravit

---

³⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 183; částka 600 kop grošů českých byla převedena z 1 200 kop grošů míšeňských.

³⁵⁹ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975; částka 850 kop grošů českých byla převedena z 1 700 kop grošů míšeňských.

³⁶⁰ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 233.

³⁶¹ TAMTÉŽ, s. 166; ve městě bylo celkem 31 koní, z toho 9 k jízdě a 22 k tažení. Poddaní měli celkem 34 koní, z nichž k jízdě sotva 5 a k tažení 12. Lidé prý chovali většinou klisny.

³⁶² TAMTÉŽ, s. 179; částka 50 kop grošů českých byla převedena ze 100 kop grošů míšeňských.

³⁶³ TAMTÉŽ, s. 185.

³⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 192-193.

alespoň 12 koní a 2 vozy.³⁶⁵ „S velkou těžkostí“ město rozkazu vyhovělo.³⁶⁶ Koncem června 1566 královský rychtář v Táboře napsal arciknížeti, že městem často projíždělo mnoho formanů směrem na Týn nad Vltavou pro sůl, které by mohl odesílat na Prahu, kdyby mu k tomu arcikníže Ferdinand vydal příslušný pokyn.³⁶⁷ Ten jim ho vydal během několika dní.³⁶⁸ V srpnu bylo z Tábora odesláno ještě 5 koní s vozem³⁶⁹ a celková výše půjčky se nakonec vyšplhala na 300 kop grošů českých.³⁷⁰

Druhým krajem z jihu Čech byl Prácheňský kraj. Zdejší Sušice hlásila takový nedostatek koní, že prý používala k tažení většinou voly.³⁷¹ Po výčtu mnoha politováníhodných skutečností, které ji postihly, nabídla králi půjčku ve výši 100 kop grošů českých.³⁷² Ta nakonec musela být, zřejmě kvůli nedostatku odeslaných tažných koní, zdvojnásobena.³⁷³

Vodňany, přestože hlásily chudobu, slíbily poslat 6 koní k tažení střelby.³⁷⁴ Králi nabídly půjčku ve výši 100 kop grošů českých,³⁷⁵ jež se nakonec vyšplhala pouze na 125 kop grošů českých.³⁷⁶ K tomu jistě přispěl fakt, že v srpnu 1566 poslali další 4 koně s vozem.³⁷⁷

Podobně jako Vodňany na tom byl nedaleký Písek. Měšťané si také stěžovali na chudobu, přesto sdělili české komoře, že králi půjčku poskytnou. Budou si na ni ale sami muset půjčit. Ještě však nevěděli, kolik to bude.³⁷⁸ Tažné koně žádné neposlali. Místo nich putovalo do Prahy spolu s náhradou za osobní tažení 100 kop grošů českých.³⁷⁹ Králi nakonec půjčili 105 kop grošů českých.³⁸⁰

Na základě průběhu všech jednání lze tvrdit, že jihočeská královská města byla materiálně i kapitálově nejslabší z celých Čech. Velkou roli na tom jistě hraje i fakt, že tato

---

³⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 192.

³⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 195.

³⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 207.

³⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 210.

³⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 233.

³⁷⁰ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975; částka 300 kop grošů českých byla převedena z 600 kop grošů míšeňských; J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, Životy I, s. 175, Tábor vyhořel roku 1558.

³⁷¹ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 171.

³⁷² TAMTÉŽ, s. 183; částka 100 kop grošů českých byla převedena z 200 kop grošů míšeňských.

³⁷³ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975.

³⁷⁴ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 170.

³⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 177; částka 100 kop grošů českých byla převedena z 200 kop grošů míšeňských.

³⁷⁶ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975; částka 125 kop grošů českých byla převedena z 250 kop grošů míšeňských.

³⁷⁷ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 232.

³⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 180.

³⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 187, částka 100 kop grošů českých byla převedena z 200 kop grošů míšeňských.

³⁸⁰ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975.

města ležela v sousedství velkých šlechtických dominií, která se rozrůstala i na jejich úkor.³⁸¹ Tezi o úměrnosti počtu požadovaných tažných koní a výši požadovaného úvěru potvrzuje jednání s městem Tábor. Požadavek české komory k Táboru byla půjčka ve výši 150 kop grošů českých a 34 tažných koní se čtyřmi vozy. Táborští však vyslali pouze 17 koní a 3 vozy, což je přesně polovina původního požadavku koní a tři čtvrtiny vozů. Jestliže konečná výše poskytnutého úvěru byla 300 kop grošů českých, je jasné, že Táboru bylo povoleno vyslat polovinu požadovaných koní za poskytnutí dvojnásobně vysokého úvěru. Ojedinelý případ nastal také při jednáních s Pískem, jemuž bylo povoleno vyslat určitou částku, jež nahrazovala všechny královské požadavky.

Protože ve druhé polovině 16. století tvořily část komorních statků také některé kláštery, tudíž musely přispívat na obranu země i ony.³⁸² Jelikož jejich majetky byly relativně velké, příspěvek duchovních na protiturecké tažení roku 1566 nebyl zanedbatelný. Důkazem toho je i částka, která měla být měsíčně odváděna místo osobního tažení. Tato suma byla vyměřována podle posledního šacuňku a duchovní měli celkem měsíčně platit zhruba 304 kop grošů českých 30 grošů, což byla zhruba osmina císařova měsíčního důchodu od měst i klášterů dohromady. Duchovní také odvedli 131 tažných koní s 5 vozy, avšak nebyla po nich požadována žádná válečná půjčka, přesto i jejich zástupci při jednáních upozorňovali na svou chudobu a strasti.³⁸³

Přestože se na první pohled zdají příspěvky duchovních relativně vysoké, nelze však zapomínat, že po nich nebyla žádána žádná válečná půjčka. V porovnání s městy kláštery také nebyly po roce 1547 připraveny o část svých majetků a privilegií. Přesto nezapomínaly českou komoru upozorňovat na svou chudobu a strasti. Půjčku od klášterů vynahradila půjčka od rozličných jednotlivců, jejíž výše činila celkem 4700 kop grošů českých.³⁸⁴

---

³⁸¹ Václav LEDVINKA, Feudální velkostatek a poddanská města v předbělohorských Čechách, in: Jaroslav PÁNEK (ed.), Česká města v 16. -18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Praha 1991, s. 95-116, zde s. 104.

³⁸² Dějiny Československa I, s. 563.

³⁸³ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 212; částka 304 kop grošů českých 30 grošů byla převedena ze 710 zlatých rýnských 30 krejcarů; počtu koní a vozů dosaženo ze záznamů jednání s kláštery TAMTÉŽ, s. 165-255.

³⁸⁴ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975; F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 191 – králi povolili půjčku: Zdislav Říčanský z Říčan 200 kop grošů českých, Krajířové z Krajku na Boleslavi 250 kop grošů českých, sestry ze Svojšína 150 kop grošů českých, Šebestián Planský ze Žeberka 100 kop grošů českých, Michal Švihovský z Rýzemberka 150 kop grošů českých, Zbyněk Berka z Dubé 250 kop grošů českých, Jan z Vartmberka 500 kop grošů českých, Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka 250 kop grošů českých, Zdeněk ze Šternberka 500 kop grošů českých, nejvyšší hofmistr 500 kop grošů českých, Jan Bořita z Martinic 500 kop grošů českých, Kryštof Popel z Lobkovic 500 kop, Jáchym Novohradský z Kolovrat 150 kop grošů českých, pan maršálek 500 kop grošů českých a Pavel Říčanský z Říčan 200 kop grošů českých.

Protože „země užívají a lichvy znamenitě berou“, musela na tažení přispět i česká židovská obec.³⁸⁵ Již v únoru 1566 byli Židé v podezření, že nakoupili od Němců a Uhrů mnoho zbraní. Česká komora se bála, aby je Židé neprodali do ciziny nepřátelům krále. Pověřila tedy několik osob, aby udělaly soupis těchto zbraní a nabídly je k prodeji českým stavům.³⁸⁶ Místo osobního tažení Židů žádala česká komora jednorázovou platbu 2000 kop grošů českých.³⁸⁷ Představa Židů však byla platit po 3 roky 50 kop grošů českých. O konečné částce proběhla ještě další jednání.³⁸⁸ Za zmínku stojí také poněkud kuriozní situace, která se přihodila 27. srpna 1566 v Pardubicích, kde se zrovna zvonilo proti Turkům, a tamější obyvatelé poklekli k modlitbě za vítězství křesťanských zbraní. Místní Žid Jakub se ale prý vysmíval klečícím, protože Bůh může pomoci Turkům stejně jako jim. Jakub byl ihned zatčen a uvězněn.³⁸⁹

Po tragickém konci celého tažení však nekonečná jednání se stavy nekončila. Téměř všichni plátcí měsíčních částek za osobní tažení totiž své platby ukončili poté, co se jejich vyslanci vrátili domů nebo když považovali tažení za ukončené. Česká komora však požadovala plat za 6 měsíců, protože po tuto dobu měl císař v Uhrách vojáky, na které musel denně platit 1 000 kop grošů českých.³⁹⁰ Města se znovu usilovně bránila platit tuto plnou částku, jež v lednu 1567, po první výzvě české komory k městům a duchovním o tuto platbu, činila zhruba 6 041 kop grošů českých.³⁹¹ V dubnu 1567, kdy byl učiněn soupis dlužníků, byla část dluhů splacena, přesto zbývalo splatit zhruba 1 317 kop grošů českých.³⁹² Dluhy sice postupně ubývaly, jednání o nich však trvala v některých případech ještě rok. Snaze měst a duchovních zbavit se povinnosti platit tento důchod císaři za celých 6 měsíců se nelze divit. Vezmeme-li v potaz, že například města vystrojila svůj lid k mustrunku a následné hotovosti, vyslala určitý počet tažných koní, půjčila králi peníze a někdy i přijala rukojemství za královy dluhy a k tomu platila onu měsíční rentu, nechota doplácet císaři na neslavný konec tohoto tažení, kdy se domů vrátila mnohdy polovina vyslanců, je nanejvýš pochopitelná. Frustrace některých stavů, předtím císařem již několikrát pokořených, po této události jistě opět o něco

---

³⁸⁵ O. PLACHT, *České daně*, s. 139.

³⁸⁶ F. ROUBÍK (ed.), *Regesta*, s. 158.

³⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 196; částka 2 000 kop grošů českých byla převedena ze 4 000 kop grošů míšeňských.

³⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 214; částka 50 kop grošů českých byla převedena ze 100 kop grošů míšeňských.

³⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 237.

³⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 247.

³⁹¹ TAMTÉŽ, s. 218; částka 6 041 kop grošů českých byla převedena z 14 095 zlatých rýnských 11 krejcarů.

³⁹² TAMTÉŽ, s. 254; částka 1 317 kop grošů českých byla převedena z 3 072 zlatých rýnských 57 krejcarů; Seznam dlužníků z dubna 1567: Město (počet nezaplacených měsíců/ dlužná částka v kopách grošů českých): Vysoké Mýto (2/66), Klatovy (1/ 7,5), Rokycany (1/ 7,5), Chrudim (1/ 36), Čáslav (2/ 108), Vodňany (3/ 25), Slaný (2/ 96), Louny (1/ 24), Plzeň (1/ 252), Beroun (4/ 61), Kouřim (1/ 18). Kláštery: Žďár (2/ 6), Teplá (2/ 84), Doksany (2/ 39), Sedlec (2/ 12), Chotěšov (2/ 72), Kladruby (2/ 36), Strahov (3/ 31,5), Osek (2/ 120).

vzrostla. Lze jen spekulovat, jakým dílem přispělo fiasko tažení roku 1566 k ještě vážnějším událostem, které se odehrály na přelomu století.

Tabulka č. 1 – příspěvky královských a komorních měst na protiturecké tažení roku 1566.

Město	Šacuňk z roku 1565 ³⁹³	Počet domů v roce 1567 ³⁹⁴	Měsíční platba místo osobního tažení ³⁹⁵	Počet vyslaných tažných koní a vozů ³⁹⁶	Půjčka císaři (požadavek krále/nabídka/výsledek) ³⁹⁷
Praha Staré Město	79 360	946	171, 5	30 koní, 5 vozů	_ / 500 / 500
Praha Nové Město	63 730	1 145	128,5	40 koní, 8 vozů	_ / 500 / 500
Praha Menší Město	14 528	161	47	20 koní, 2 vozy	500 / 50 / 50
Kolín	12 895	229	36	16 koní, 2 vozy	_ / 100 / 260
Kouřim	16 150	216	48	_	_ / _ / _
Beroun	11 376	247	31, 5	4 koně	_ / _ / 150
Český Brod	17 379	142	48	_	_ / 50 / 100
Slaný	16 094	333	48	12 koní, 1 vůz	_ / _ / 700
Hradec Králové	43 210	781	114	20 koní, 4 vozy	_ / 203 / 203
Jaroměř	7 078	303	21	10 koní	_ / _ / _
Dvůr Králové	4 947	150	13, 5	_	_ / _ / _
Polička	3 500	202	24	8 koní, 2 vozy	_ / _ / _
Chrudim	14 881	482	36	34 koní	_ / _ / 50
Vysoké Mýto	13 745	368	36	_	_ / _ / _
Čáslav	25 805	283	60	14 koní	_ / 100 / 350
Kutná Hora	_	_	24	_	_ / _ / _
České Budějovice	30 000	430	90	3 vozy	_ / 600 / 850
Tábor	10 918	_	33	17 koní, 3 vozy	150 / 100 / 300
Vodňany	5 513	174	16, 5	10 koní, 1 vůz	_ / 100 / 125
Písek	12 400	270	25, 5	_	_ / _ / 105
Sušice	7 259	251	21	_	_ / 100 / 200
Plzeň	78 250	416	234	43 koní, 10 vozů	_ / 714 / 750
Klatovy	44 992	632	138	23 koní, 2 vozy	_ / 500 / 600
Stříbro	18 532	246	48	4 koně	_ / 500 / 404
Domažlice	24 120	345	66	1 vůz	_ / _ / _
Rokycany	_	186	42	10 koní	_ / 100 / 75
Žatec	45 375	701	126	24 koní, 5 vozů	_ / 250 / 550
Kadaň	30 100	436	90	16 koní, 1 vůz	_ / 215 / 300
Louny	22 690	357	72	_	250 / 150 / 300
Litoměřice	36 939	369	96	_	_ / _ / 150
Ústí n. L	12 545	266	36	_	50 / 25 / 100
Nymburk	21 174	281	81	6 koní, 2 vozy	_ / 100 / 200
Most	23 001	438	72	8 koní, 2 vozy	_ / 800 / 555
Celkem	779 179 kop grošů českých	11 976	2 199 kop grošů českých	463 koní a 57 vozů	8 427 kop grošů českých

³⁹³ O. PLACHT, České daně, s. 176; částky jsou uvedeny v kopách grošů českých.

³⁹⁴ TAMTÉŽ.

³⁹⁵ F. ROUBÍK (ed.), Regesta, s. 212; všechny částky byly převedeny ze zlatých rýnských na kopy českých grošů.

³⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 169-248.

³⁹⁷ V. PICKOVÁ, Nucený úvěr, s. 975; všechny částky byly převedeny na kopy českých grošů.

4. TURECKÁ BERNĚ V SOBĚSLAVI

Poddanským městům nebyly vypisovány žádné zvláštní berně jako městům královským, ale přispívala na obecnou zemskou berni, kterou zde vybírala vrchnost.³⁹⁸ Jedním takovým městem byla v 16. století i rožmberská Soběslav. Její založení není přesně datováno. Jisté však je, že roku 1293 již patřila Rožmberkům jako součást příběnického panství.³⁹⁹ Město vždy těžilo ze své výhodné polohy, když jím procházela například Vitorazská či Doudlebská stezka.⁴⁰⁰ To byl důvod, proč jej Rožmberkové vždy ze strategických zájmů hospodářsky podporovali. Soběslav se tak stala centrem obchodu a řemesel. Tato odvětví také představovala hlavní zaměstnání měšťanů. Výdělek z nich ale musel být doplňován zemědělskou činností na městských pozemcích, které však původně byly nevelké a město se je snažilo postupně rozšiřovat koupěmi okolních vesnic.⁴⁰¹

Protože v Soběslavi nepřevládalo zemědělství, bývala nazývána městem ještě před jeho oficiálním prohlášením v něj. To učinil 18. září 1390 Jindřich z Rožmberka. Soběslavské toto privilegium stálo 96 kop pražských grošů.⁴⁰² Založení Hradiště hory Tábor počátkem následujícího století však pro město předznamenávalo zlé časy. Soběslav se jako majetek katolického Oldřicha II. z Rožmberka stala nepřitelem sousedů odlišné víry, kvůli čemuž byla ve dvacátých a třicátých letech 15. století několikrát pokořena a vypálena.⁴⁰³ Situace se trochu uklidnila po smrti Zikmunda Lucemburského, kdy Oldřich II. z Rožmberka uzavřel s Tábori příměří a povolil ve městě víru podobojí.⁴⁰⁴ Ve snaze o hospodářskou obnovu města rožmberský vladař vyjednal u krále Ladislava Pohrobka roku 1454 právo na výroční trh, který se měl konat osm dní před a osm dní po Povýšení svatého kříže.⁴⁰⁵ Kvůli odstranění nepořádků v soukromém vlastnictví měšťanů vzniklých následky dlouhých bojů byly v Soběslavi o dva roky později založeny městské knihy, do nichž se zapisovaly změny v držbách domů ve městě.⁴⁰⁶ Krátké období relativní městské stability bylo ukončeno příklonem Jana z Rožmberka na stranu Jiřího z Poděbrad ve sporu s Jednotou zelenohorskou.

---

³⁹⁸ F. HOFFMANN, České město, s. 299.

³⁹⁹ Jan LINTNER, Pět set padesát let města Soběslavě, Soběslav 1941, s. 11.

⁴⁰⁰ Josef LINTNER, Církev a její dílo v Soběslavi, in: Karel LUSTIG, Z pamětí soběslavských, Soběslav 1924, s. 1-21, zde s. 1.

⁴⁰¹ Jan LINTNER – František SALÁK, Okresní archiv v Soběslavi. Průvodce po fondech a sbírkách, Soběslav 1958, s. 16; k Soběslavi původně připadalo 20 lánů pozemků, což vyšlo zhruba na 100 osedlých.

⁴⁰² SOKA Tábor, AM Soběslavi, inv. č. 1, sign. I A 1/1, kart. 1; J. LINTNER, Pět set padesát let města, s. 13-14.

⁴⁰³ J. LINTNER, Církev a její dílo v Soběslavi, s. 5.

⁴⁰⁴ Roman CIKHART, Minulost města Soběslavi, in: Eugen NEUMANN, Na rozloučenou s učitelským ústavem v Soběslavi 1870-1948, Tábor 1948, s. 53-56, zde s. 53; do té doby Oldřich II. z Rožmberka v Soběslavi povoloval pouze katolické bohoslužby.

⁴⁰⁵ SOKA Tábor, AM Soběslavi, inv. č. 2, sign. I A 1/2, kart. 1.

⁴⁰⁶ J. LINTNER – F. SALÁK, Okresní archiv, s. 18; první zápis do nich byl učiněn až v roce 1469.

Po tomto činu se Soběslav stala kořistí vojsk Zdeňka ze Šternberka. Po bitvě roku 1467 bylo město jako část choustnického panství postoupeno Zdeňkovi ze Šternberka k válečným potřebám. Soběslavští potom byli nuceni vydržovat uherské žoldnéře či přijímat jejich nekvalitní mince.⁴⁰⁷

Ze zástavy město vykoupil až v roce 1481 Janův syn Vok z Rožmberka. Ve městě znovu začala hospodářská obnova. Toto období bývá označováno až do roku 1611 jako zlatý věk Soběslavi. V okolí města byly kupovány pusté vsi či budovány rybníky, jež v té době představovaly vydatný zdroj příjmů. Ve městě se opravovaly domy, brány, kostely a dokonce byla vystavěna kostelní věž.⁴⁰⁸ Období prosperity bylo korunováno potvrzením městských privilegií udělených Jindřichem z Rožmberka z roku 1390 po porážce stavovského povstání Ferdinandem I. roku 1549.⁴⁰⁹ Významným rokem pro Soběslav byl rok 1555. Tehdy Vilém z Rožmberka k městu přikázal tržní oblast, ze které směly všechny výrobky směřovat k prodeji pouze do Soběslavi.⁴¹⁰ V témže roce Ferdinand I. na přímlovu Viléma z Rožmberka povolil Soběslavským pečetit červeným voskem místo dosavadního vosku zeleného, což je důkaz významu města.⁴¹¹ Roku 1565 postoupil Vilém z Rožmberka svému bratru Petru Vokovi Vimperk, Želeč a choustnické panství, pod které spadala i Soběslav.⁴¹² Právě Petr Vok zde byl velmi oblíbený a i on sám městu věnoval zvláštní přízeň.⁴¹³

Náboženská situace ve městě byla vždy výrazně ovlivňována především vrchností a probíhajícími událostmi. Jak již bylo řečeno, Oldřich II. z Rožmberka ve městě netrpěl jiné než katolické bohoslužby. Své stanovisko sice během husitských válek byl nucen změnit

---

⁴⁰⁷ J. LINTNER, Pět set padesát let města, s. 22-23 .

⁴⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 24; o soběslavské věži blíže Josef LINTNER, Vysoká věž soběslavská, Musejní sborník 4, 1901, s. 1-8; o soběslavském kostelu blíže Jan LINTNER, Kostel svatého Víta v Soběslavi, Musejní sborník 6, 1903, s. 1-13.

⁴⁰⁹ SOkA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 4, sign. I A 1/4, kart. 1; měšťanům byla potvrzena jejich práva s výjimkou odvolacího soudu. Soběslavští se teď od českobudějovických konšelů neodvolávali před rožmberskou vrchností, ale do Prahy.

⁴¹⁰ J. LINTNER – F. SKALÁK, Okresní archiv, s. 18; do nově vymezené tržní oblasti spadaly tyto vesnice: Bečice, Bezděčín, Čenkov, Čeraz, Debrník, Dlouhá Lhota, Dobřejovice, Doubice, Dudov, Hlavatce, Chusnice, Košice, Libějice, Lhota od Želče, Malšice, Maršov, Mlýny, Mokrý, Nedvědice, Obora, Planá, Předboř, Přídolí, Radimovice, Roudná, Skalice, Strkov, Třebětice, Třebíště, Turovec, Vesce, Vlastiboř, Všehrapy, Zaluží, Zhoř, Želeč.

⁴¹¹ SOkA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 5, sign. I A 1/5, kart. 1; Jan LINTNER, Z historie městského archivu a něco o městské pečeti, Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí 24, Soběslav 1933, s. 33.

⁴¹² J. LINTNER, Pět set padesát let města, s. 29.

⁴¹³ Josef LINTNER, Škola rožmberská v Soběslavi, in: E. NEUMANN, Na rozloučenou s učitelským ústavem, s. 100-116, zde s. 100; na konci svého života zde Petr Vok zřídil školu, která měla být protiváhou jeziuitské koleje v Praze.

a povolit ve městě víru pod obojí, ve městě však zůstali katolíci nadále ve většině.⁴¹⁴ Náboženské novoty našly v Soběslavi živnou půdu až počátkem 16. století. Vedle kališníků si zde postupně našli své místo také mikulášenci či čeští bratři, kteří se těšili největší přízně po konverzi Petra Voka právě k této konfesi. Protestanti se postupně dostávali do převahy a dávali o sobě vědět. Od roku 1562 zde byl farářem ženatý katolík Šebestián Beránek. Mnohým soběslavským měšťanům tak byl na obtíž, a proto zde tento farář pocíťoval mnohá příkoří. Roku 1565 byl nahrazen milevským opatem Mikulášem, vypuzeným pro změnu z panství Kryštofa ze Švamberka. Tento farář konal svou funkci i v době protitureckého tažení roku 1566.⁴¹⁵

Městská správa byla víceméně daná už od roku 1390. Město spravovalo 12 konšelů s pravomocí na 20 lánů. Jejich funkční doba byl jeden rok, když se všichni vystřídali v purkmistrovství. Konšelé byli dosazováni vrchností prostřednictvím jejich úředníků. Původně tuto změnu prováděl městský hejtman. Tato pozice však z města do poloviny 16. století zmizela. Vážnost konšelů se odvozovala podle pořadí, ve kterém byli jmenováni. Konšel na prvním místě se nazýval starší, od roku 1555 potom primas nebo primátor. Primas byl nejvýznamnější osobou v obci. Měl dozor nad veškerým hospodářstvím, zejména pak finančnictvím města. V jeho ruce se shromažďovaly všechny obecní příjmy i vybírané berně. Ty potom poskytoval purkmistrům k běžným obecním vydáním. K jejich zápisům sloužil městský písař, který také vedl městské knihy, dělal zápisy z jednání v radě a soudu, vydával úřední listiny atp. Ve službách městské rady byl také městský rychtář, který jí sloužil už jen jako soudní a policejní orgán, byť jej ještě v 16. století ustanovovala vrchnost.⁴¹⁶

Roku 1566 sedali v radě Petr Smrčka, Mikuláš Lasle, Jiřík Soukeník, Melichar Kloboučník, Matěj Soukeník, Václav Hubatý, Mikoláš Čapek, Jan Mašek, Václav Hradský, Jan Volek, Vavřinec Soukeník, Stanislav Špička a Dušek Kratochvíle.⁴¹⁷ Primasem města byl první jmenovaný Petr Smrčka.⁴¹⁸ Roli písaře vykonával Jan Lekeš.⁴¹⁹ Rychtářskou funkci zase Petr Mokry.⁴²⁰

---

⁴¹⁴ J. LINTNER, *Církev a její dílo v Soběslavi*, s. 6, vyznání měšťanů bylo jistě ovlivněno dopady škod napáchaných ve městě lidmi víry pod obojí.

⁴¹⁵ Roman CIKHART, *Duchovní správa v Soběslavi*, Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí 2, 1909, s. 17-18, 33-34, 51-52, 68-69, zde s. 51.

⁴¹⁶ Jan LINTNER, *Archiv města Soběslavi 1371-1945* (1950), Tábor 1966, s. 4-9.

⁴¹⁷ SOkA Tábor, Osobní archiv Matěje Fischera, inv. čís. 8, kart. 1, fol. 52-56; TAMTÉŽ, inv. čís. 2, kart. 1, fol. 1566.

⁴¹⁸ J. LINTNER, *Archiv města*, s. 39.

⁴¹⁹ TAMTÉŽ, s. 39.

⁴²⁰ TAMTÉŽ, s. 41.

Tito lidé stáli v čele města roku 1566, když sem dorazil příkaz k vybrání protiturecké berně. Pro poddanská měla být její výše podle šacuňku 12 kop grošů českých z každých 1000 kop grošů českých majetku.⁴²¹ Protože si poddanská města hospodářské záležitosti, tedy i výběr berní, rozvrhovala sama, i Soběslav nabyla požadované částky podle své reže.⁴²² Protiturecká berně roku 1566 byla v Soběslavi vybírána zvlášť ze čtyř městských čtvrtí, dvou čtvrtí na předměstí a z několika okolních vesnic. Její výběr začal třetí neděli po svaté Trojici roku 1566 a skončil první neděli po svaté Trojici roku 1567, tedy od 30. 6. 1566 do 1. 6. 1567.⁴²³ Za tu dobu mělo proběhnout 49 výběrů berně provedených vždy v neděli nejčastěji dvěma výběřčími.⁴²⁴

Z první městské čtvrti se vybralo od Jana Buzka a Karáska Ševce celkem 61 kop grošů 32 grošů 1 denár.⁴²⁵ Týdenní výběry byly stejně jako v ostatních městských částech i na přídomí pravidelné a pohybovaly se v rozmezí od 1 kopy 14 grošů 5 denárů do 1 kopy 17 grošů. O něco vyšší částky týdně shromažďovali Havlín Řezník a Valda Kloboučník z druhé čtvrti. Jednalo se o sumy v rozmezí od 1 kopy 23 grošů 2 denárů do 1 kopy 27 grošů 2 denárů a celkem se zde vybralo 69 kop 10 grošů 4 denáry. Nejkolísavější a zároveň nejvyšší částky vybírali Matěj Kulhánek s Janem Štětkou ve třetí čtvrti. Pravidelné výběry ve výši od 1 kopy 47 grošů 1 denáru do 2 kop 6 grošů daly dohromady 96 kop 13 grošů 1 denár. Nejnižší částky z vnitřního města vybírali Jan Bobeček s Václavem Kamenickým ve čtvrté čtvrti. Ani jeden zdejší týdenní výběr nedosáhl hodnoty 1 míšeňské kopy. Částky od 46 grošů do 58 grošů 2 denárů vynesly dohromady 40 kop 47 grošů 6 denárů.

Z přídomí byla berně vybírána totožným způsobem. Ze zdejší první části vybrali Jakub Kovář a Jan Honsa 93 kop 47 grošů 4 denáry, přičemž týdně odevzdávali částky v rozmezí od 1 kopy 52 grošů do 1 kopy 59 grošů 6 denárů. Ve druhé části přídomí plnili roli výběřčích Matouš Zub a Jan Houska. Jejich týdenní výběry nabývaly hodnot od 1 kopy 38 grošů 5 denárů do 2 kop 4 grošů 6 denárů. Dohromady se z této čtvrti na přídomí vybralo 82 kop 19 grošů 6 denárů. Celkem se ze všech městských i přídomských čtvrtí vybralo 443 kop 51 grošů 1 denár.

---

⁴²¹ Sněmy české III, s. 156.

⁴²² F. HOFFMANN, České město, s. 257.

⁴²³ Převedeno pomocí Marie BLÁHOVÁ, Historická chronologie, Praha 2001; první splátka proběhla 27 dní po vyhlášení zemské hotovosti a 10 dní před mustrunkem ve Znojmě.

⁴²⁴ Soka Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1549, sign. IV A 5/1, kart. 527; tento berní rejstřík je zpracován v tabulce č. 2.

⁴²⁵ V berním rejstříku není uvedeno, zda jsou sumy v kopách grošů českých nebo míšeňských. Jedná se však o kopy míšeňské, což je také v závěru této kapitoly zdůvodněno.

Městská protiturecká berně byla vybírána i z několika okolních vesnic. Poplatky z nich už ale nebyly pravidelné a vybíraly se vždy za několik týdnů dohromady. Z Bečic platilo první tři splátky osm osob vždy za čtyři týdny. Každá z nich dosahovala výše 1 kopy 4 grošů. Další splátky už však byly pouze od sedmi osob a výnos tak klesl o 2 groše týdně.⁴²⁶ V roce 1567 se už intervaly splátek prodlužovaly na platby za dvanáct či osm týdnů dohromady. Celkem Bečice přispěly 11 kopami 12 groši. Vlastiboř platila s železnou pravidelností splátky po čtyřech týdnech od osmi osob ve výši 1 kopy 4 grošů. Dohromady z Vlastiboře dorazilo 12 kop 48 grošů. Stejně pravidelně platily Svinky. Odsud ale chodily platby pouze od tří osob, takže výsledná částka činila 4 kopy 48 grošů. Berně ze Záhoří a z Pleší byla vybírána dohromady. Od zdejších čtrnácti osob byla vybírána každou čtvrtou neděli 1 kopa 52 grošů. Ani zde částka nekolísala a obě vesnice za 48 týdnů vydaly 22 kop 24 grošů. Z Karlovy Lhoty platily tři osoby ve třech splátkách. První činila 2 kopy 6 grošů za 21 nedělí, druhá 36 grošů za 6 neděl a třetí 1 kopy 42 grošů za 17 nedělí. Tyto tři osoby zůstaly dlužny poplatek za pět týdnů ve výši 30 grošů. Z Malkova byla poplatná jedna osoba, která zaplatila 40 grošů a zůstala dlužna 58 grošů za 27 týdnů. Vůbec nejméně ze všech plátců vydal Šarka z Hlavatců. Zaplatil pouze 10 grošů za 5 týdnů, přičemž 88 grošů za 44 týdnů zůstal dlužen. Celou částku zaplatilo osm sedláku z Chlebova. Za 48 týdnů složili 9 kop 36 grošů. Dlužen však zůstal Václav Vršek z Doubí. Ten nejdřív dal údajně dary za 19 neděl ve výši 38 grošů a poté 16 grošů za 8 týdnů. Jeho nedoplatek měl výši 44 grošů za 22 týdnů. Ze všech vesnic bylo vybráno 66 kop 56 grošů.

Celková suma vybraná z města a vesnic činila 510 míšeňských kop 47 grošů 1 denár. K této částce bylo přidáno ještě 200 kop grošů míšeňských z obecní pokladny a i s nimi byla odeslána vrchnosti. Její hodnota však měla být ještě vyšší, protože jí zůstali dlužni Petr Rút z Dírného 98 grošů za dům ve městě, stejně jako Eliška Myskovská z Mladějovic. Augustýn Špulíř z Jiter dlužil 8 kop 10 grošů za dva domy ve městě a tři dvory.

Takto interpretovaný pramen informuje pouze o výši požadované berně, jménech některých výběrčích a místech, odkud peníze pocházely. Sám o sobě však vzbuzuje řadu dalších otázek. Na některé z nich vlastně sám odpovídá, jiné odpovědi vyžadují další bádání. Nasnadě je otázka, jací lidé tuto berni vlastně vybírali. Bylo by bezpředmětné pít se po jejich přesném původu, bydlišti či majetku, protože velkou informační hodnotu mají

---

⁴²⁶ Nižší počet poplatných osedlých lze vysvětlit tím, že jednoho osedlého mohla postihnout přírodní katastrofa jako například požár. Pokud nemovitý majetek fyzicky neexistoval, nebyly z něj odváděny daně. To byl také důvod, proč královská města tak často zmiňovala právě přírodní katastrofy. Na vině může také být úmrtí sedláka.

i strohé informace o nich. V 16. století již většina obyvatel užívala příjmení, jež se odvozovalo například od řemesla, které daný člověk vykonával.⁴²⁷ Nabízí se tak tvrzení, že Karásek Švec, Havlín Řezník nebo Jakub Kovář pocházeli z řemeslnických rodin. Protože výběrčí zmínění v berním rejstříku nejsou nijak blíže určeni, nelze jejich jména s jistotou spojovat se stejnými jmény ve studiích či pramenech souvisejících se Soběslaví. Shoda je však velmi častá.⁴²⁸ Jelikož ve městě i na předměstí v 16. století nestálo víc než 200 domů, byla by tak častá jmenná shoda více než náhodná.⁴²⁹ Přítomnost většiny jmen výběrčích ve jmenné kartotéce osob vyskytujících se v Soběslavi od 16. století v osobním archivu Jana Lintnera téměř s jistotou nasvědčuje faktu, že to nebyli lidé vyslaní českou komorou nebo vrchností, nýbrž plnoprávní soběslavští měšťané, kteří zde žili a provozovali své živnosti, ačkoli nezastávali nejvyšší funkce ve městě a k tomuto úkolu byli nejspíš pověřeni městskou radou.⁴³⁰

Jelikož neděle nikdy nebyla úředním dnem, je zajímavé, že byla turecká berně vybírána, kromě berně z Malkova, právě v neděli.⁴³¹ Vysvětlení, o kterém prameny mlčí, může podat pouze spekulace o jejím výběru v kostele. Tato domněnka lze podpořit možnou vírou v symbolický význam kostela jako místa shromažďování prostředků k boji proti úhlavnímu nepříteli všeho křesťanstva. Problém konfesionálních odlišností ve víře měšťanů mohla vyřešit právě role výběrčích, díky kterým se peníze od jinověrných plátců do kostela dostaly právě jejich prostřednictvím. Vyzývání Božího jména jako dárců všeho dobrého, chvála jeho stvoření či zmínky o hříchu na přední straně samotného rejstříku tvrzení o výběru berně

---

⁴²⁷ Jan LINTNER, Z historie soběslavských rodin, Časopis Rodopisné společnosti československé 3, 1931, s. 17-21, 84-86, zde s. 17-18.

⁴²⁸ Výběrově TAMTÉŽ, s. 85, v Soběslavi se už od roku 1485 objevovala rozvětvená rodina Buzků; SOkA Tábor, OA Matěje Fischera, inv. č. 8, kart. 1, fol. 61, Jan Buzek se roku 1590 stal členem městské rady; TAMTÉŽ, fol. 52, Melichar Kloboučník byl členem městské rady roku 1566, což vybízí ke spojení s výběrčím Valdou Kloboučníkem; Josef LINTNER – Jan LINTNER, Dějiny soběslavských domů, Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí 24, 1933, s. 2-5, 17-19, 29-31, 41-44, 53-56, 65-67, 71-72, 101-103, 113-114; 25, 1934, s. 1-2, 13-38, 61-62, 85-86, 97-98, zde 24, 1933, s. 3 a 19, Kateřině Kulhánkové roku 1566 patřil dům č. p. 77, Václav Honza od roku 1534 vlastnil dům č. p. 81.

⁴²⁹ J. LINTNER – J. LINTNER, Dějiny soběslavských domů, s. 2.

⁴³⁰ SOkA Tábor, OA Jana Lintnera, sign C 56, inv. čís. 177/ 1 – 4, Jan Bobeček prodal Anně Řehořovic dům, a roku 1576 měl spor s Václavem Agnickým, Václav Kamenický obchodoval roku 1554 s Janem Hulou a roku 1562 s Martinem Hartmanickým, nachází se zde i odkazy na prameny od Jana Štětky, Jana Housky, krejčího Honsy, dokonce i Vrška z Doubí.

⁴³¹ Antonín PROFOUS, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny III, Praha 1951, s. 15, Zřejmě se jednalo o ves Malkovice ležící zhruba 30 kilometrů severovýchodně od Soběslavi. Jelikož odsud dorazila pouze jedna splátka, na vině může být spousta okolností a tezi o lpění na výběru v neděli ze symbolických důvodů to nijak nevyvrací.

v kostele také nasvědčují, protože podobná hesla se na úředních písemnostech běžně nevyskytovala.

V berním rejstříku je v počtech uveden pouze znak pro kopy. Není proto jasné, zda se jednalo o kopy grošů českých nebo míšeňských. Jelikož se v pramenech a literatuře o Soběslavi 16. století platby v kopách českých grošů nevyskytují, je pravděpodobné, že v tomto regionu obíhaly povětšinou groše míšeňského typu a písař platbu v nich považoval za natolik samozřejmou, že jejich typ ani neuváděl. Navíc výsledná částka by byla v kopách grošů českých v porovnání s příspěvkem královských měst enormně vysoká.⁴³²

Soběslav měla v polovině 16. století ve správě mnohem víc vesnic než počet těch, které přispívaly na berni.⁴³³ Protože se jedná o městskou berni vybíranou na majetkovém principu, je zřejmé, že v uvedených vesnicích vlastnili soběslavští měšťané hospodářské majetky. Z těch potom za každého osedlého odváděli berni. Kdyby měly vesnice odvádět berni za celý svůj nemovitý majetek, byly by jejich příspěvky mnohonásobně vyšší.⁴³⁴

Klíč, podle něhož se stanovovala výše požadované berně, není nikde uveden. Z vybraných částek však lze snadno zpětně dopočítat. Vesnice měly platit 2 groše týdně za jednoho osedlého. Tato suma odpovídá podílu celkového počtu vybraných grošů počtem splátek a poplatných osob. Ze splátek od jednotlivých městských částí se požadovaný příspěvek tak snadno vypočítat nedá. Z nedoplatků dlužníků však ano. Protože Eliška Myskovská z Mladějovic či Petr Rút z Dírného dlužili 98 grošů za dům ve městě, podílem této částky počtem splátek (49) vyjdou 2 groše na dům týdně. Jelikož Augustýn Špulíř z Jiter dlužil 8 kop 10 grošů za dva domy a tři dvory ve městě, je zřejmé, že i za hospodářský dvůr se platily 2 groše týdně.⁴³⁵ Kdyby byl tento klíč úplný, nepřijímali by výběřčí splátky s denáry. Bádání žádné vysvětlení nepřineslo. Nasnadě je tvrzení, že do denárů šly splátky jiné než za domy a dvory, tedy například za rybníky, sady atd.

---

⁴³² Výběrově J. LINTNER, *Vysoká věž*, s. 3 – 5, částky vydávané na stavbu věže byly v míšeňských kopách; J. LINTNER – J. LINTNER, *Dějiny soběslavských domů*, s. 43, při prodeji domů jsou také uváděny pouze míšeňské kopy.

⁴³³ Adolf KALNÝ (ed.), *Soupis urbářů jihočeských archivů 1378 – 1773 II*, České Budějovice 1976, s. 261, v urbáři pro Soběslav z roku 1540 jsou uvedeny vesnice Bečice, Doubí, Hlavatce, Hrušova Lhota, Chlebov, Karlova Lhota, Klenovice, Košice, Kvasejovice, Lhotka, Malkovice, Miličín, Myslkovice, Nové Dvory, Pleše, Přehořov, Radimov, Rosička, Řípec, Stýravy, Sedlečko u Soběslavě, Skalice, Střítež u Černovic, Svinky, Vlastiboř, Záhoří, Zvěrotice.

⁴³⁴ J. LINTNER – F. SALÁK, *Okresní archiv*, s. 17, nebylo výjimkou, když vesnice měla 100 osedlých.

⁴³⁵ 8 kop 10 grošů je celkem 490 grošů. Po odečtení 196 grošů za dva domy, podílem třemi za tři dvory a podílem výsledné částky počtem splátek, tedy 49, vyjdou také 2 groše za jeden dvůr týdně.

Není náhodou, že dlužny zůstaly zrovna tyto tři osoby. Zajisté šlo o šlechtice s držbou nemovitého majetku v poddanské Soběslavi. Eliška Myskovská z Mladějovic,⁴³⁶ Augustýn Špulír z Jiter⁴³⁷ spolu s Petrem Rútem z Dírného⁴³⁸ svou berní povinnost jistě nesli velmi nelibě a je pravděpodobné, že svou nelibost dali najevo právě jejím nezaplacením. Šlechtici totiž všeobecně považovali za nedůstojné platit kromě své berně ze jmění také poddanskou berní z domu a své městské domy nevykazovali ve vlastních příznáních. Nerespektovali ani příslušnost nemovitostí k městskému právu, tudíž ani z toho vyplývající povinnosti vůči obci.⁴³⁹

Znalost přibližného počtu domů vybízí k porovnání příspěvků Soběslavi a královských měst. Na základě této charakteristiky je zřejmé, že byla Soběslav podle počtu domů rovna s menšími královskými městy jako například Rokycany, Vodňany či Český Brod. Po převodu na české kopy grošů se zdá být příspěvek Soběslavi ve výši zhruba 355 kop grošů českých mnohem vyšší než vydání zmíněných královských měst. Ovšem měsíční příspěvek místo osobního tažení, který za šest měsíců přesahoval 100 kop grošů českých, vyslání tažných koní s vozy na přepravu válečného materiálu se spolu s válečným úvěrem od královských měst je podobný finančnímu příspěvku od Soběslavi. S přihlédnutím na tyto lze tvrdit, že příspěvky z podobně velkých poddanských a královských měst byly srovnatelné. Řadu odpovědí na tuto problematiku by přineslo bádání po okolnostech výběru tohoto typu berně právě v královských městech.

Něco podobného nabízí studie Tomáše Sternečka, jejíž součástí je výběr turecké berně v Brně za patnáctileté války. Zde byla turecká berně zavedena roku 1595 v souvislosti se zapojením Moravy ve válce. Schvalována byla i další roky a součástí moravského berního systému zůstala do roku 1612 s tím, že od roku 1602 byl její výběr spojen s berní ze spotřebního zboží a se skopným.⁴⁴⁰ Na rozdíl od soběslavské turecké berně se ta brněnská s výjimkou let 1609 a 1612 vybírala dvakrát ročně.⁴⁴¹ Jejím základem také bylo zdanění

---

⁴³⁶ August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze království českého IV*, Praha 1885, s. 306; Petr Myskovský z Myskovic si vzal za ženu Elišku z Mladějovic. Ten ale roku 1560 zemřel a jeho majetek spravovala jeho žena.

⁴³⁷ J. LINTNER – J. LINTNER, *Dějiny soběslavských domů*, s. 19, Augustýn Špulír z Jiter zde vlastnil dům č. p. 131, který koupil roku 1563 od Pavla Gregory a dům později zvaný rožmberský, jež dal roku 1567 v zástavu Albrechtu Valovskému.

⁴³⁸ Ottův slovník naučný XVII, Praha 1904, s. 368; Petr Rút z Dírného byl synem Albrechta Rúta z Dírného. Narodil se v roce 1537 a zemřel roku 1569.

⁴³⁹ T. STERNECK, *Město*, s. 173.

⁴⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 172; sloučením trojice berní bylo zjednodušení úřední agendy, neboť místo tří samostatných berní se vybírala pouze jedna společná.

⁴⁴¹ TAMTÉŽ, s. 172-173; ve zmiňovaných letech došlo k jednomu výběru za rok. První termín výběru byl spojen s některým pohyblivým či pevným svátkem v termínu duben až červen. Druhý termín většinou připadl na den

usedlostí, jejichž škála i daňová taxa se v čase proměňovala. Výběr taktéž prováděly městské orgány od jednotlivých měšťanů.⁴⁴² Se stejným systémovým problémem se šlechtickou držbou majetku ve městě a nedoplatky s ní spojené se potýkal i moravský zemský berní systém.⁴⁴³

Tabulka č. 2 – výběr turecké berně roku 1566 podle majetku soběslavských měšťanů.

Městská část	Výběřčí	Rozmezí týdenních výběrů	Celkem vybráno
1. čtvrť	Jan Buzek Karásek Švec	1 kopa 14 grošů 5 denárů - 1 kopa 17 grošů	61 kop 32 grošů 1 denár
2. čtvrť	Havlín Řezník Valda Kloboučník	1 kopa 23 grošů 2 denáry - 1 kopa 27 grošů 2 denáry	69 kop 10 grošů 4 denáry
3. čtvrť	Matěj Kulhánek Jan Štětka	1 kopa 47 grošů 1 denár - 2 kopy 6 grošů	96 kop 13 grošů 1 denár
4. čtvrť	Jan Bobeček Václav Kamenický	46 grošů - 58 grošů 2 denáry	40 kop 47 grošů 6 denárů
Přídolí I	Jakub Kovář Jan Honsa	1 kopa 52 grošů – 1 kopa 59 grošů 6 denárů	93 kop 47 grošů 4 denáry
Přídolí II	Matouš Zub Jan Houska	1 kopa 38 grošů 5 denárů - 2 kopy 4 groše 6 denárů	82 kop 19 grošů 6 denárů
Vesnice	Počet osedlých/ jméno osedlého	Počet výběrů	Celkem/ dluh
Bečice	8 poté 7/ -	9	11 kop 12 grošů/ -
Doubí	1/ Vršek	2	54 grošů/ 44 grošů
Hlavatce	1/ Šarka	1	10 grošů/ 88 grošů
Chlebov	8/ -	–	9 kop 36 grošů
Karlova Lhota	3	3	4 kopy 24 grošů/ 30 grošů
Malkov	1/ -	1	40 grošů/ 58 grošů
Svinky	3	12	4 kopy 48 grošů
Vlastiboř	8/ -	12	12 kop 48 grošů
Záhoří + Pleše	14/ -	12	22 kop 24 grošů

sv. Václava, tedy 28. září, pouze roku 1599 na den sv. Havla, tedy 16. Října. Od roku 1602 se datum výběru ustálilo na 24. června a 25. prosince.

⁴⁴² TAMTÉŽ, s. 173-177; zdanění usedlostí bylo rozdílné podle jejich druhu. Berní jednotky tvořily v Brně předměstské poddanské usedlosti, městské domy, svobodství, půhončí, kněžské a farní důchody, lozuňkové renty, mlýnská kola, sklady handlířů, novokřtěnské domy, úroční peníze či židé podle hlavy ve věku nad 10 let.

⁴⁴³ TAMTÉŽ, s. 173.

5. ZÁVĚR

V úvodu této práce byla stručně shrnuta faktografie týkající se konfliktů habsburské monarchie s Osmanskou říší. Následoval historiografický přehled prací zabývajících se touto problematikou. Nástin mezistavovských a právních poměrů v Čechách 16. století umožnil blíže charakterizovat dobové vojenství a principy svolávání zemské vojenské hotovosti. To vše podalo základ k rekonstrukci samotného protitureckého tažení roku 1566, které Maxmilián II. zahájil v červnu téhož roku svoláním zemské hotovosti. Ta se zhruba v počtu 10 500 ozbrojenců v čele s Vilémem z Rožmberka měla sejít o měsíc později ve Znojmě, kde se poprvé začaly projevovat problémy, jež nakonec velkou měrou přispěly k rozkladu celého tažení. Odsud se vojsko přes Prešpurk těžkopádně odebralo k Rábu, ve kterém jej dohnaly všechny předešlé problémy způsobené zejména nerozhodností nejvyšších velitelů s následkem demoralizace vojska.

Charakteristika městského stavu, dobového finančnictví a berní situace v zemi předcházela analýze příspěvků na tažení od královských měst. Ty byly rozděleny podle krajů a hodnoceny v rámci části Čech, ve které se nacházejí. Z Čáslavského, Hradeckého a Chrudimského kraje proudily zejména prostředky k přepravě válečného materiálu. Válečnou půjčku králi poskytla pouze Čáslav. Kromě ní se zde nacházela pouze věnná města, po kterých úvěry požadovány nebyly, což potvrzuje právě příspěvek Čáslavských. Fyzicko-geografické podmínky v oblasti středních Čech neumožňovaly v části dané lokality vznik husté městské sítě, což se odrazilo i na nízkém počtu poplatných královských měst. Z Kouřimského, Rakovnického, Pobrdského a Slánského kraje proto dorazily jedny z nejnižších příspěvků z Čech. Ty však vynahradily prostředky přijaté od pražských měst, jakožto nejbohatšího regionu v zemi. Vůbec nejsložitější jednání vedla česká komora se zástupci královských měst z Boleslavského, Litoměřického a Žateckého kraje. Příspěvky ze severu Čech byly nakonec v porovnání s ostatními městy vysoké, zdejší měšťané se však v průběhu jednání komorním požadavkům usilovně bránili a dokonce hrozilo, že se do jednání vloží sám král. Příkladným způsobem z pohledu české komory probíhala rokování s Plzní, která měla dokonce potřebu požadavky přeplácet. Vážnější problémy nebyly ani s ostatními městy z Plzeňského kraje. Významného příspěvku se česká komora dočkala od Chebska a Loketska, avšak za cenu zdoluhavých a složitých rozhovorů. Z Prácheňského a Bechyňského kraje významný příspěvek poskytly pouze České Budějovice, potažmo Tábor. Zbylá královská města z jihu Čech patřila k těm kapitálově nejslabším v zemi, čemuž vděčila sousedství s rozsáhlými šlechtickými dominii.

Nelze zapomínat, že všechna jednání byla významně ovlivněna předchozími událostmi, vztahy či závazky městského stavu s panovníkem. Významnou roli hrály dopady stavovského povstání roku 1547 a s nimi související potrestání městského stavu, jenž bylo městy při vyjednávání tak často připomínáno. Zajímavé poznatky přinesla analýza jednání s městy, které roku 1547 stály na králově straně. Zatímco Plzeň svou náklonnost vůči panovníkovi dokázala přeplácením jeho požadavků, České Budějovice je pouze pokorně splnily. Naopak měšťané z Ústí nad Labem zřejmě doufali, že za svou roli při povstání po nich bude požadován nižší příspěvek, což podpořili i řadou výmluv. Ústecká pozice však nezaručovala nižší královské požadavky a jejich vydání nakonec bylo podobné jako od pokořených měst, což může nastolit otázku o dopadech výše zmíněných konfiskací. Zajímavé také je, že zbylá královská města neměla zájem si svým příspěvkem panovníka předcházet. Naopak je od nich patrná tendence přeceňovat svůj výdaj a poukazovat na vlastní chudobu za cenu snížení možných výdajů, což se zdá být ve stavovské společnosti přinejmenším zvláštní, ale naopak i pochopitelné.

Vhodným doplněním problematiky financování protitureckého tažení roku 1566 byla rekonstrukce výběru jemu určené berně z poddanské Soběslavi na základě berního rejstříku zdejších měšťanů. Na základě dochovaných pramenů bylo rekonstruováno složení městské rady a několika dalších nejvyšších funkcí ve městě. Samotná berně se začala vybírat 30. 6. 1566 v týdenních intervalech po 49 týdnů vždy v neděli do 1. 7. 1566. Bádání ukázalo, že ji vybírali plnoprávní městští občané, ze čtyř městských čtvrtí a dvou čtvrtí na přídomí. Přispívaly také některé okolní vesnice, pokud zde soběslavští měšťané vlastnili nemovitý majetek. Z města a přídomí se celkem vybralo 443 kop grošů míšeňských 51 grošů 1 denár. Z vesnic 66 kop grošů míšeňských 56 grošů. Celkem 510 kop grošů míšeňských 47 grošů 1 denár, ke kterým bylo z obecní pokladny přidáno ještě 200 kop grošů míšeňských. Na vesnicích byly vybírány 2 míšeňské groše týdně za jeden osedlý, ve městech stejná částka týdně za dům potažmo hospodářský dvůr. Bádání rovněž ukázalo, že celkové výdaje Soběslavi a královských měst srovnatelných podle počtu domů byly podobné. Porovnání se způsobem výběru turecké berně v Brně během patnáctileté války vykazuje také řadu shodných prvků.

Nedostatek vhodných pramenů nedovolil více rozpracovat teorii o výběru této berně v kostele. Neméně zajímavé by bylo sledovat výběr dlužné berně od šlechticů vlastních v Soběslavi nemovitý majetek, kteří ji z osobních důvodů odmítali zaplatit. Kromě toho celá práce nabízí z nashromážděných dat mnoho badatelských perspektiv hlavně pro komparaci

jednotlivých tažení. Téměř jisté je, že se podobný berní rejstřík zachoval i pro jiná města s bohatším pramenným fondem pro dané období. Bylo by velmi zajímavé sledovat, jak uvalené berní břemeno ovlivnilo životy a domácnosti zdejších obyvatel.

6. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Nevydané prameny

Státní oblastní archiv Třeboň

- Historica Třeboň sign. 4696A

Státní okresní archiv Tábor

- Archiv města Soběslavi sign. I A 1/1, I A 1/2, I A 1/4, I A 1/5, IV A 5/1
- Osobní archiv Matěje Fischera inv. č. 2, inv. č. 8
- Osobní archiv Jana Lintnera inv. č. 177/1, 177/2, 177/3, 177/4

Vydané prameny

LÍVA, Václav (ed.), Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vnitra Republiky československé v Praze II-III, Praha 1938.

ROUBÍK, František (ed.), Regesta fondu Militare Archivu ministerstva vnitra Republiky československé v Praze I, Praha 1937.

PÁNEK, Jaroslav (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II, Praha 1985.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu III, Praha 1880.

Literatura

AUSOBSKÁ, Lucie, Protiturecké tažení roku 1566 – Rekonstrukce personálního složení českého stavovského vojska, České Budějovice 2014 (Diplomová práce).

BLÁHOVÁ, Marie, Historická chronologie, Praha 2001.

BŮŽEK, Václav, Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků, České Budějovice 2006 (=Monographia historica 7).

BŮŽEK, Václav – JAKUBEC, Ondřej – KRÁL, Pavel, Jan Zrinský ze Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků, Praha 2009.

BŮŽEK, Václav, Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech, Praha 1996.

BŮŽEK, Václav, Protiturecké tažení z roku 1594 (Hospodářské a politické aspekty generalátu Petra Voka z Rožmberka), Jihočeský sborník historický 58, 1989, s. 53-66.

BŮŽEK, Václav a kolektiv, Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty, Praha 2010.

CIKHART, Roman, Duchovní správa v Soběslavi, Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí 2, 1909, s. 17-18, 33-34, 51-52, 68-69.

CIKHART, Roman, Minulost města Soběslavi, in: Eugen NEUMANN, Na rozloučenou s učitelským ústavem v Soběslavi 1870-1948, Tábor 1948, s. 53-56.

- ČORNEJ, Petr, Lipanská křižovatka, Praha 1992.
- Dějiny Československa I (do roku 1648), Praha 1990.
- HOFFMANN, František, České město ve středověku, Praha 1992.
- HRUBEŠ, Jiří – POLIŠENSKÝ, Josef, Turecká otázka, uherská povstání a veřejné mínění předbělohorských Čech, Historický časopis 7, 1959, s. 74-103.
- JANÁČEK, Josef, České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547, I-II, Praha 1968-1984.
- JANÁČEK, Josef, (ed.), Sixt z Ottersdorfu, O pokoření stavu městského léta 1547, Praha 1950.
- KALNÝ, Adolf (ed.), Soupis urbářů jihočeských archivů 1378 – 1773 II, České Budějovice 1976.
- KILIÁN, Jan, Válka ve městě, město ve válce: Mělník 1618 – 1648, České Budějovice 2008.
- KOPČAN, Vojtech, Turecké nebezpečnostvo a Slovensko, Praha 1986.
- KOREŠ, František, Válka v myšlení a každodenním životě nižší šlechty na jihu Čech koncem 16. a počátkem 17. století, České Budějovice 2013 (Diplomová práce).
- KOŘÁN, Josef a koliktiv, Dějiny Čech a Moravy nové doby, I, Praha 1939.
- KROFTA, Kamil, My a Maďaři v bojích s Turky, Praha 1934.
- LEDVINKA, Václav, Feudální velkostatek a poddanská města v předbělohorských Čechách, in: Jaroslav PÁNEK (ed.), Česká města v 16. -18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Praha 1991, s. 95-116.
- LINTNER, Jan, Archiv města Soběslavi 1371-1945 (1950), Tábor 1966.
- LINTNER, Jan, Kostel svatého Víta v Soběslavi, Musejní sborník 6, 1903, s. 1-13.
- LINTNER, Jan, Pět set padesát let města Soběslavě, Soběslav 1941.
- LINTNER, Jan – SALÁK, František, Okresní archiv v Soběslavi. Průvodce po fondech a sbírkách, Soběslav 1958.
- LINTNER, Jan, Z historie soběslavských rodin, Časopis Rodopisné společnosti československé 3, 1931, s. 17-21, 84-86.
- LINTNER, Josef, Církev a její dílo v Soběslavi, in: Karel LUSTIG, Z pamětí soběslavských., Soběslav 1924, s. 1-21.
- LINTNER, Josef – LINTNER, Jan, Dějiny soběslavských domů, Staré a nové zvěsti ze Soběslavě a okolí 24, 1933, s. 2-5, 17-19, 29-31, 41-44, 53-56, 65-67, 71-72, 101-103, 113-114; 25, 1934, s. 1-2, 13-38, 61-62, 85-86, 97-98.
- LINTNER, Josef, Škola rožmberská v Soběslavi, in: Eugen NEUMANN, Eugen NEUMANN, Na rozloučenou s učitelským ústavem v Soběslavi 1870-1948, Tábor 1948, s. 100-116.
- LINTNER, Josef, Vysoká věž soběslavská, Musejní sborník 4, 1901, s. 1-8.
- MACEK, Josef, Jagellonský věk v českých zemích I-IV, Praha 1992-1999.

- MAREŠ, Petr, Krajské mustrunky a krajští mustrheři v organizaci vojenské správy předbělohorských Čech (1565-1618), *Paginae historiae* 21, 2013, s. 291-314.
- MATOUŠEK, Josef, Turecká válka v evropské politice v letech 1592-1594, Praha 1935.
- MAŤA, Petr, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004.
- MENDEL, Miloš – OSTŘANSKÝ, Bronislav – RATAJ, Tomáš, Islám v srdci Evropy. Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí, Praha 2007.
- Ottův slovník naučný XVII, Praha 1904.
- PALACKÝ, František, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, I-V, Praha 1876.
- PALMER, Alan, Úpadek a pád Osmanské říše, Praha 1996.
- PÁNEK, Jaroslav, Města v politickém systému předbělohorského českého státu, in: Jaroslav PÁNEK (ed.), Česká města v 16. -18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Praha 1991, s. 15-35.
- PÁNEK, Jaroslav, Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi, *Československý časopis historický* 36, 1988, s. 856-872; 37, 1989, s. 71-84.
- PÁNEK, Jaroslav, Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance, Praha 1989.
- PÁNEK, Jaroslav, Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Praha 1998.
- PICKOVÁ, Věra, Císařské vojsko v Uhrách v 16. století očima současníků, *Historie a vojenství* 1965, s. 789-799.
- PICKOVÁ, Věra, Nucený úvěr českých měst a války v Uhrách v 16. a na začátku 17. století, *Historie a vojenství* 1968, s. 969-1004.
- PLACHT, Otto, České daně 1517-1652, Praha 1924.
- PROFOUS, Antonín, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny III, Praha 1951.
- RATAJ, Tomáš, České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí, Praha 2002.
- RATAJ, Tomáš, Ouhlavní nepřítel všeho křesťanstva. Turci v obrazech a představách raného novověku, *Kuděj* 1, 1999, č. 2, s. 22-37.
- REZEK, Antonín, Čechové v tureckých válkách, *Lumír* 5, 1877, s. 548-550, 566-568.
- RUNCIMAN, Steven, Pád Cařihradu, Praha 1970.
- RYCHLÍK, Jan, Dějiny Bulharska, Praha 2000.
- SEDLÁČEK, August, Hrady zámky a tvrze království českého IV, Praha 1885.
- STEJSKAL, Aleš – BŮŽEK, Václav, Výzbrojní program Petra Voka z Rožmberka (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože), *Folia historica bohemica* 15, 1991, s. 179-268.
- STERNECK, Tomáš, Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s Vysokou Portou (1593 – 1606), Praha 2006.

ŠVANCAR, Jiří, Systém zemských hotovostí v Čechách a na Moravě na přelomu 16. a 17. století, Pardubice 2013 (Diplomová práce).

TAUER, Felix, Svět islámu. Dějiny a kultura, Praha, 1984.

TOMEK, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy, I-XII, Praha 1855-1901.

Vojenské dějiny Československa II, Praha 1985-1989.

VOREL, Petr, Peníze a peněžní početní jednotky v 16. století, *Theatrum historiae* 6, 2010, s. 219-234.

VOREL, Petr, Směnné kursy jako nástroj mocenské politiky v Římsko-německé říši počátkem čtyřicátých let 16. století, *Český časopis historický* 112, 2014, s. 379-401.

VOREL, Petr a kolektiv, Velké dějiny zemi Koruny české VII. 1526 – 1618, Praha - Litomyšl 2005.

VYBÍRAL, Zdeněk, Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526, Praha 2008.

WINTER, Zikmund, Zlatá doba českých měst, Praha 1991.

ŽITNÝ, Miroslav, Keresztes 1596. Vytváření obrazu prohrané bitvy s Turky a její druhý život, *Český časopis historický* 111, 2013, s. 31-65.